

Badanie charakteru i skali niezgłaszanych przestępstw z nienawiści wobec członków wybranych społeczności w Polsce

Raport z badania

Warszawa, grudzień 2018 r.

Niniejsza publikacja powstała przy wsparciu Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR). Opinie i informacje zawarte w tej publikacji niekoniecznie odzwierciedlają politykę i stanowisko OBWE/ODIHR

Spis treści

Streszczenie.....	- 3 -
Rozdział 1: Metodologia badań.....	- 8 -
Rozdział 2: Prowadzenie badań	- 14 -
Rozdział 3: Ocena rodzaju i skali przestępstw z nienawiści.....	- 21 -
Rozdział 4: Podział badanych społeczności według doświadczenia przestępstw z nienawiści	- 46 -
Rozdział 5: Określenie przyczyn zanizonej liczby zgłoszeń przestępstw z nienawiści.....	- 52 -
Rozdział 6: Określenie wpływu przestępstw z nienawiści na ofiary, ich rodziny i społeczności	- 62 -
Rozdział 7: Określenie potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści.....	- 76 -
Wniosek: Działania mające na celu zwiększenie liczby zgłaszanych przestępstw z nienawiści	- 78 -
Załącznik nr 1: Schemat połączeń.....	- 80 -
Załącznik nr 2: Kupon.....	- 81 -
Załącznik nr 3: Analiza CHAID przestępstw z nienawiści.....	- 82 -

Streszczenie

Niniejsze badanie zostało zlecone przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR)¹ oraz Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich RP², a zrealizowane przez Firmę Ipsos Polska³.

W ramach swojej działalności ODIHR zapewnia wsparcie 57 państwom członkowskim OBWE i społeczeństwu obywatelskiemu. Biuro działa na rzecz wspierania idei demokratycznych, poszanowania praw człowieka, praworządności, tolerancji i przeciwdziałania dyskryminacji. Niniejszą ankietę przeprowadzono w ramach projektu ODIHR zakładającego stworzenie kompleksowej reakcji wymiaru sprawiedliwości na przestępstwa z nienawiści⁴.

Rzecznik Praw Obywatelskich RP stanowi organ konstytucyjny odpowiedzialny za ochronę wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji Polski i innych aktach prawnych. W tym celu Rzecznik bada, czy działalność podmiotów odpowiedzialnych za przestrzeganie i wdrażanie praw i wolności człowieka i obywatela nie doprowadziły do naruszenia prawa lub zasad współżycia społecznego i sprawiedliwości i w zależności od powyższego podejmuje odpowiednie działania.

Firma Ipsos to międzynarodowa grupa badawcza działająca w 87 krajach świata. Prowadzi badania w instytucjach prywatnych i publicznych oraz analizuje opinie i podejścia do różnych kwestii społecznych, gospodarczych i środowiskowych.

Niniejsze opracowanie skupia się na charakterze i skali niezgłaszanych incydentów nienawiści wobec członków wybranych społeczności mieszkających w Polsce, w szczególności tych, którzy są zazwyczaj narażeni na takie akty.

Do badania wybrano trzy grupy: Ukraińców, muzułmanów⁵ oraz osoby z Afryki Subsaharyjskiej⁶.

Badanie grupy Ukraińców zostało przeprowadzone w Krakowie, a muzułmanów i osób z Afryki Subsaharyjskiej – w Warszawie.

¹ Więcej informacji można znaleźć na stronie: <<https://www.osce.org/odihhr>>.

² Więcej informacji można znaleźć na stronie: <<https://www.rpo.gov.pl/en>>.

³ Więcej informacji można znaleźć na stronie: <<https://www.ipsos.com/pl-pl>>.

⁴ Opis projektu przedsięwzięcia jest dostępny na stronie internetowej OBWE/ODIHR “Building a Comprehensive Criminal Justice Response to Hate Crime” (Budowanie kompleksowej reakcji wymiaru sprawiedliwości na przestępstwa z nienawiści), <<https://www.osce.org/projects/criminal-justice-response-hate-crime>>

⁵ W ramach tej sekcji w ankiecie przeprowadzono rozmowy z imigrantami z krajów, gdzie ludność muzułmańska stanowi większość, takich jak kraje arabskie.

⁶ W ramach tej sekcji w ankiecie przeprowadzono rozmowy wyłącznie z osobami czarnoskórymi.

Ankieta składała się z dwóch części: badania formatywnego i ankiety opartej na przeprowadzaniu rozmów z ankietowanymi, którzy następnie losowo rekrutują kolejne osoby do badania spośród własnych sieci społecznych (ang. *respondent-driven sampling*, RDS).

Badanie formatywne (lub inaczej badanie jakościowe) składało się z badań etnograficznych mających na celu określenie możliwości przeprowadzenia ankiety RDS w społecznościach wybranych do badania. Firma Ipsos przeprowadziła szczegółowe rozmowy indywidualne i grupowe z członkami społeczności wybranych do badania oraz z osobami stojącymi na czele organizacji udzielających wsparcia tym społecznościom.

Wyniki badania formatywnego wykorzystano do opracowania narzędzi badawczych (kwestionariuszy), opracowania metodologii i zorganizowania badań do **ankiety RDS**, na zasadzie której ankietowani rekrutują kolejnych uczestników badania.

Podczas prac terenowych zrealizowanych w okresie od 5 lutego do 6 czerwca 2018 r. ankietowano następujące osoby:

- 273 Ukraińców (w Krakowie);
- 194 muzułmanów (w Warszawie);
- 176 osób z Afryki Subsaharyjskiej (w Warszawie).

Ankietowanych pytano o wydarzenia o charakterze przestępczym, których doświadczyli w Polsce w 2016 i 2017 roku, oraz o wskazanie wszelkich incydentów noszących znamiona przestępstw z nienawiści. Według muzułmanów i osób z Afryki Subsaharyjskiej za niemal wszystkimi przestępstwami, których ofiarą padli, stały uprzedzenia. Według Ukraińców przestępstwa z nienawiści stanowiły około połowę przypadków.

Spośród wszystkich ankietowanych społeczności przestępstwa z nienawiści w największym stopniu dotyczyły osób z Afryki Subsaharyjskiej (43 procent). Za ofiary takich przestępstw uważało się 18,5 procent ankietowanych obywateli Ukrainy i 8 procent muzułmanów. We wszystkich grupach najczęstszym rodzajem zdarzeń były zniewagi, o których nadmieniło 17 procent ankietowanych Ukraińców, 7 procent muzułmanów i 38 procent obywateli z Afryki Subsaharyjskiej. Fizyczna agresja wydaje się najbardziej dotyczyć osoby z Afryki Subsaharyjskiej, spośród których 17 procent twierdzi, że padło ofiarą ataku fizycznego.

W ponad połowie najpoważniejszych przypadków brał udział tylko jeden sprawca. Sprawcami większości z nich (86 procent) byli mężczyźni. W znacznej liczbie przypadków ofiary nie znały sprawców (41 procent), przy czym większość przestępstw popełniono w miejscach publicznych (53 procent).

Spośród 269 incydentów wspomnianych przez ankietowanych jedynie 19 zgłoszono na policję⁷, a spośród tych, które respondenci uznali za przestępstwa z nienawiści – na podłożu

⁷ Odnoszą się one do danych ważonych. W ujęciu liczbowym dane nieważone stanowiły odpowiednio 245 i 28 przestępstw.

pochodzenia narodowego lub etnicznego, religii albo koloru skóry – władzom zgłoszono zaledwie trzy. Wyniki tych badań potwierdzają, że nie wszystkie przestępstwa z nienawiści w Polsce są zgłaszane. Oficjalne dane dotyczące liczby postępowań karnych związanych z przestępstwami z nienawiści popełnionymi wobec przedstawicieli badanych społeczności są stosunkowo niewielkie⁸.

Głównym powodem, dla którego ankietowani zgłaszali przestępstwa z nienawiści na policję była chęć zwrócenia uwagi władz na dany rodzaj przestępstwa, który dotyczył znacznej części populacji migrantów (81 procent). Najczęściej wskazywanym powodem niezgłaszania takich przestępstw było uznanie ich przez ankietowanych za rzecz, która zdarza się powszechnie lub nie jest warta zgłaszania (26 procent).

Doświadczanie agresji słownej lub fizycznej o podłożu rasistowskim miało wpływ na zachowanie danych osób⁹. Ofiary przestępstw z nienawiści zmieniają zwłaszcza swoje zachowanie na co dzień tak, aby zmniejszyć ryzyko kolejnych ataków. W związku z tym w badaniu mierzono stres pourazowy ankietowanych na skali zespołu stresu pourazowego (PTSD). Poziom stresu pourazowego był najwyższy u ankietowanych z Afryki Subsaharyjskiej, którzy doświadczyli przestępstw z nienawiści, i można ocenić, że ma on negatywny wpływ na codzienne funkcjonowanie tych osób. Ankietowani muzułmanie dotknięci przestępstwami z nienawiści wykazywali średni poziom stresu pourazowego, natomiast wśród Ukraińców, którzy padli ofiarą przestępstw z nienawiści, częstość występowania takiego stresu okazała się nieznaczna.

Ofiary przestępstw często unikają pewnych lokalizacji lub wychodzenia po zmroku. Takie zmiany zachowania obserwowano najczęściej u ankietowanych muzułmanów, którzy padli ofiarą przestępstw z nienawiści. Ankietowani obywatele Ukrainy twierdzili, że ze względu na takie zdarzenie zaczęli unikać mówienia po ukraińsku w miejscach publicznych, natomiast ankietowani muzułmanie oraz osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej zgłosiły, że starały się ukryć swój wygląd. Ukraińcy wykazywali znacznie mniejsze obawy, że ich wygląd wywoła agresję ze strony innych.

Zgłaszanie przestępstw przez ofiary jest uwarunkowane ich zaufaniem do instytucji publicznych. Muszą mieć one pewność, że zgłoszenie zostanie potraktowane poważnie, że osoba zgłaszająca zostanie uznana za godną zaufania, że przedstawiciele władzy na służbie nie będą wrogo nastawieni, a procedury będą przebiegały skutecznie, sprawnie i z uwzględnieniem potrzeb ofiar, w tym potrzeby pracy.

⁸ Pełna treść raportu dostępna pod adresem:
<https://www.spoleczenstwoobywatelskie.gov.pl/sites/default/files/analiza_mswia_policja.pdf> (dostęp: 5.09.2018 r.).

⁹ „Przestępstwa motywowane uprzedzeniami, Analiza i zalecenia”, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 6/2017,
<<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Przestepstwa%20motywowane%20uprzedzeniami%20ZRT%20nr%2023%202017.pdf>>.

Aby poprawić sytuację ofiar przestępstw z nienawiści, należy informować je o ich prawach i prerogatywach, a także o procedurach prawnych, możliwościach uzyskania wsparcia językowego w kwestiach prawnych i innych rodzajach wsparcia (na przykład o tym oferowanym przez organizacje społeczne). Ofiary, także potencjalne, jak również całą populację migrantów, należy informować o tym, że przestępstwa z nienawiści – w tym obelgi lub groźby o podłożu rasowym – nie stanowią drobnych incydentów, lecz czyny zabronione i karalne w świetle prawa. Doniesienia medialne dotyczące dochodzeń w sprawie przestępstw z nienawiści oraz ich ścigania mogą zachęcać ofiary do ich zgłaszania.

W przypadku ofiar o nieustalonym statusie zamieszkania brak ważnego zezwolenia na pobyt może stanowić poważną przeszkodę w zgłaszaniu przestępstw. Dlatego powinno się poddać analizie przepisy prawne dotyczące pobytu cudzoziemców w Polsce, aby upewnić się, że możliwości zgłaszania przestępstw z nienawiści i udziału w postępowaniu karnym, którymi dysponują, nie są ograniczone.

Aby traktować przestępstwa z nienawiści poważnie, organy odpowiedzialne za zajmowanie się takimi przestępstwami muszą rozumieć ich wagę i dobrze znać procedury postępowania w przypadku ich zgłoszeń. W związku z tym kampanie zwiększające świadomość w tym zakresie powinny być w pierwszej kolejności skierowane do policjantów z wydziałów kryminalnych i prewencyjnych oraz tych pracujących na posterunkach policji. Dzięki temu ofiary będą lepiej informowane o dostępnej dla nich pomocy prawnej i językowej, co znacznie zwiększy odsetek zgłaszanych przestępstw. Takie informacje powinny być rozpowszechniane przede wszystkim przez policjantów, którzy otrzymują zgłoszenia o przestępstwach z nienawiści, a także przez organizacje wspierające ofiary.

Rozdział 1: metodologia badań

1. Przedmiot i cele badań

Opracowanie skupia się na charakterze i skali niezgłaszanych incydentów nienawiści wobec członków wybranych społeczności mieszkających w Polsce, w tym tych, którzy są na nie szczególnie narażeni. Cele badania były następujące:

- ocena skali problemu przestępstw z nienawiści i opracowanie jego typologii w grupach objętych badaniem;
- stworzenie klasyfikacji wybranych społeczności na podstawie doświadczanych przez nie przestępstw z nienawiści i ustalenie, które grupy są szczególnie narażone na przestępstwa z nienawiści;
- ustalenie powodów, dla których ofiary nie zgłaszają przestępstw z nienawiści, a także przeszkód w zgłaszaniu takich przestępstw władzom;
- określenie wpływu przestępstw z nienawiści na ofiary, ich rodziny i społeczności;
- określenie potrzeb poszczególnych ofiar przestępstw z nienawiści.

Definicja przestępstwa z nienawiści

Jak wspomniano powyżej, przestępstwa z nienawiści to takie, za którymi stoją uprzedzenia wobec określonych grup ludzi. Według definicji przestępstwo z nienawiści musi spełniać dwa kryteria: po pierwsze musi ono stanowić w świetle prawa karnego czyn zabroniony, a po drugie musi zostać popełnione wskutek uprzedzeń.

Motywacja wynikająca z uprzedzeń oznacza wybór ofiary na podstawie rasy, pochodzenia etnicznego, języka, religii, narodowości, orientacji seksualnej, płci, tożsamości płciowej lub innych kluczowych cech danej osoby. Przestępstwa z nienawiści mogą obejmować groźby, zniszczenie mienia, napaść, morderstwo lub inne przestępstwo popełnione z powodu uprzedzeń¹⁰.

2. Grupy docelowe

Do badania wybrano następujące grupy:

- Ukraińców – ze względu na ich narodowość oraz fakt, że szybko przybywa ich w Polsce;
- muzułmanów – ze względu na ich religię;

¹⁰ “What is hate crime”, op. cit.

- osoby z Afryki Subsaharyjskiej: osoby pochodzenia afrykańskiego, z wyłączeniem krajów Afryki północnej, tj. Maroka, Algierii, Tunezji, Libii, Sudanu, Egiptu – ze względu na ich wygląd lub kolor skóry.

Kryteria selekcji ankietowanych obejmowały miejsce pochodzenia i minimalny czas pobytu w Polsce. Kolejną zmienną kontrolowaną było zamieszkanie w jednym z dwóch miejsc wybranych do badania, czyli w Warszawie albo Krakowie.

Kryteria wyboru próby dla poszczególnych badanych grup były następujące:

- Ukraińcy:
 - mieszkający w Polsce przez co najmniej 6 miesięcy w ciągu ostatnich 5 lat;
 - posiadający obywatelstwo ukraińskie;
 - obecnie mieszkający w Krakowie lub w okolicy.
- Muzułmanie lub imigranci z krajów, gdzie ludność muzułmańska stanowi większość
 - mieszkający w Polsce przez co najmniej 6 miesięcy;
 - obecnie mieszkający w Warszawie lub w okolicy;
 - urodzeni poza Polską;
 - jedno z rodziców urodzone poza Polską;
 - urodzeni w krajach, gdzie ludność muzułmańska stanowi większość (lista krajów).
- Osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej:
 - mieszkający w Polsce przez co najmniej 6 miesięcy;
 - obecnie mieszkający w Warszawie lub w okolicy;
 - rodzeni poza Polską;
 - jedno z rodziców urodzone poza Polską;
 - urodzeni w kraju afrykańskim, za wyjątkiem krajów, gdzie ludność muzułmańska stanowi większość.

3. Projekt badania

Projekt składał się z dwóch części: badania formatywnego i ankiety RDS. Badanie formatywne polegało na badaniach etnograficznych mających na celu określenie możliwości przeprowadzenia ankiety RDS w społecznościach objętych analizą. Cele badania formatywnego były następujące: ocena wielkości i gęstości sieci społecznościowych i częstotliwości interakcji społecznych w grupie, określenie parametrów definiujących daną społeczność (takich jak przynależność religijna, narodowa, regionalna), codzienne zwyczaje

potencjalnych ankietowanych oraz określenie ewentualnych podgrup w ramach ankietowanych społeczności.

W badaniu formatywnym określono także metodę stosowaną do selekcji pierwszych („źródłowych”) ankietowanych, dogodny czas otwarcia ośrodka badawczego, odpowiedni rodzaj wynagrodzenia ankietowanych (w tym przypadku określenie możliwości wykorzystania bonów) i wszelkie inne aspekty stylu życia społeczności, które mogłyby mieć wpływ na wyniki ankiety RDS. W tym celu Ipsos przeprowadził szczegółowe rozmowy indywidualne i grupowe z członkami społeczności wybranymi do badania oraz z osobami stojącymi na czele organizacji udzielających im wsparcia. Rozmowy przeprowadzone w ramach badania formatywnego przeprowadzono w Krakowie i Warszawie.

Wyniki badania formatywnego wyszczególniono w odrębnym raporcie wewnętrznym.

Wyniki badania formatywnego wykorzystano do opracowania narzędzi badawczych i do udoskonalenia metodologii oraz organizacji ankiety RDS. Narzędzia te omówiono dokładniej w rozdziale 2.

4. Metodologia ankiety RDS

Metoda RDS jest analogiczna do metody pozyskiwania informacji na zasadzie efektu kuli śnieżnej. Metoda RDS jest jednak klasyfikowana jako metoda losowego wyboru. Po selekcji początkowych ankietowanych zgodnie z techniką RDS ankietowani rekrutują kolejnych uczestników do ankiety. Ponadto zastosowano następujące zasady:

- Każdemu z ankietowanych pozwolono na rekrutację maksymalnie trzech dodatkowych uczestników.
- Rekrutację przeprowadzano w ramach każdej z grup docelowych, tak aby ankietowani ukraińscy rekrutowali tylko Ukraińców, muzułmanie rekrutowali osoby ze społeczności muzułmańskiej itd.

Z analitycznego punktu widzenia ankieta umożliwiała ustalenie następujących kluczowych informacji:

- kto zwerbował kogo (łańcuch RDS);
- wielkość kręgu społecznego ankietowanego (tj. wielkość próby, z której wybierali uczestników, i prawdopodobieństwo, że sami zostaną zwerbowani);
- liczbę fal rekrutacyjnych. Rekrutację zakończono po spełnieniu przez łańcuch rekrutacji pewnych zmiennych demograficznych. Równowagę osiągnięto, kiedy skład próby między dwoma falami różnił się o mniej niż 2 procent (zwykle przed siódmą falą rekrutacyjną).

Przebieg rekrutacji

Ankietowani otrzymywali indywidualnie ponumerowane kupony rekrutacyjne. Kupony stanowiły zaproszenie do badania i zawierały informacje o tym, jak skontaktować się z koordynatorem, aby zorganizować rozmowę (patrz załącznik 2). Każdy kupon był ważny przez tydzień od wydania.

Ankietowani kontaktowali się następnie telefonicznie z koordynatorami. Po podaniu numeru kuponu odpowiadali na pytania selekcyjne mające za zadanie sprawdzenie, czy kwalifikują się oni do badania. Odpowiednich ankietowanych zaproszono następnie na rozmowę główną w Ipsos lub w innym miejscu (na przykład w kawiarni lub na uniwersytecie).

Ankietowani wzięli udział w rozmowie głównej, podczas której przekazali kupon i odpowiedzieli na pytania zawarte w ankiecie. Po zakończeniu rozmowy:

- otrzymali jako wynagrodzenie bony Sodexo¹¹;
- dostali trzy nowe kupony, aby rozdać je swoim znajomym.

Na końcu ankietowani rozdawali swoje kupony rekrutacyjne.

Ankietowani „źródłowi”

Koordinatory Ipsos rekrutowali ankietowanych „źródłowych”. W praktyce wielu ankietowanych źródłowych znaleziono w wyniku współpracy z polskim Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich (BRPO) i ODIHR. Grupa ankietowanych „źródłowych” obejmowała sześć osób ze społeczności ukraińskiej, pięć ze społeczności muzułmańskiej i pięć ze społeczności osób pochodzących z Afryki Subsaharyjskiej.

Ankietowanych źródłowych wybrano tak, aby zapewnić możliwie największą różnorodność w obrębie każdej z grup docelowych. Grupę ankietowanych źródłowych przedstawiono w poniższej tabeli.

Grupa docelowa	Profile ankietowanych źródłowych	
Ukraińcy	Dwóch studentów	Jeden ze wschodniej Ukrainy i drugi z zachodniej Ukrainy
	Dwoje robotników fizycznych	Jeden ze wschodniej Ukrainy i drugi z zachodniej Ukrainy Jeden mężczyzna i jedna kobieta

¹¹ Kupony Sodexo uprawniają posiadacza do wymiany ich na towary lub usługi w firmie partnerskiej. Patrz: Strona internetowa Sodexo, „Regulamin serwisu i aplikacji”, <<https://dlaciebie.sodexo.pl/regulamin>>.

		Co najmniej jedna osoba powyżej 35 lat
	Dwóch wykwalifikowanych pracowników	Co najmniej jeden pracownik organizacji społecznej lub jednostki stowarzyszonej
Muzułmańscy obywatele kraju	Jeden przedsiębiorca	Obywatel Turcji, mężczyzna
	Dwoje studentów	Jeden mężczyzna i jedna kobieta Obywatele spoza Turcji
	Jeden robotnik fizyczny	Obywatel spoza Turcji
	Jeden wykwalifikowany pracownik	Pracownik organizacji społecznej
Osoby z Afryki Subsaharyjskiej	Dwoje studentów	Jeden Nigeryjczyk i jeden nie-Nigeryjczyk Jeden mężczyzna i jedna kobieta
	Jedna osoba ubiegająca się o azyl	Nie-Nigeryjczyk
	Jeden robotnik fizyczny	Mężczyzna
	Jeden pracownik organizacji społecznej	Nie-Nigeryjczyk Ponad trzy lata w Polsce Powyżej 35 lat

5. Narzędzia badawcze

Kwestionariusz badania obejmował następujące części:

- Pytania selekcyjne:
 - pytania dotyczące ankietowanego i jego lub jej pobytu w Polsce.
- Dobrobyt społeczny:
 - zadowolenie z życia, życia społecznego, opinie o Polsce i zaufanie do polskich instytucji oraz pytania o stan zdrowia psychicznego ankietowanego¹²;
 - pytania analogiczne do tych zawartych w innych badaniach społecznych (w celu porównania wyników w ramach celów badania).
- Doświadczenie przestępstw z nienawiści:

¹² W przypadku tego pytania w ankiecie oceniano zdrowie psychiczne ankietowanych z wykorzystaniem Kwestionariusza Zdrowia Pacjenta opracowanego przez firmę Pfizer Inc. Patrz: PHQ Screeners, <<http://www.phqscreeners.com/>>.

- informacje dotyczące liczby i rodzaju przestępstw z nienawiści doświadczanych przez ankietowanego.;
- liczba przestępstw zgłoszonych przez ankietowanego na policję.
- Najpoważniejsze doświadczone przestępstwo:
 - informacja o najpoważniejszym przestępstwie, jakiego ankietowany doświadczył w Polsce w ciągu ostatnich pięciu lat;
 - szczegółowe pytania dotyczące przestępstwa (mające na celu opracowanie typologii);
 - pytania dotyczące tego, czy i w jaki sposób ankietowany zgłosił przestępstwo z nienawiści policji, i w stosownych przypadkach powody, dla których przestępstwo nie zostało zgłoszone.
- Sekcja RDS:
 - pytania dotyczące wielkości sieci społecznościowej ankietowanego;
 - pytania o liczbę przestępstw, jakich doświadczają znajomi ankietowanego w Polsce.
- Pytania demograficzne.
- Pytania ankietowanych do osoby przeprowadzającej rozmowę.

Rozdział 2: przebieg badań

1. Przygotowanie ankiety RDS

Przed przeprowadzeniem badania formatywnego i ankiety i RDS zrealizowano seminarium szkoleniowe dla zespołu Ipsos w październiku 2017 r. organizowane przez ODIHR i Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. W ramach seminarium szczegółowo omówiono problem przestępstw z nienawiści, w tym aspekty prawne, rodzaje przestępstw z nienawiści oraz częstotliwość zgłaszania takich przestępstw organom ścigania.

Badanie formatywne miało na celu zebranie informacji co do możliwości przeprowadzenia ankiety RDS. Dokładniej rzecz ujmując, miało ono na celu poznanie badanych populacji pod względem następujących kwestii:

- istnienia wszelkich podgrup, które należałoby włączyć do próby RDS;
- określonych czynników zwiększających i zmniejszających szanse na przeprowadzenie ankiety RDS;
- wiedzy populacji biorących udział w ankiecie w zakresie przestępstw z nienawiści;
- ich doświadczenia i przyczyn niezgłaszania takich przestępstw.

Badanie formatywne miało na celu określenie kryteriów selekcji ankietowanych i uzyskanie danych kontaktowych potencjalnych ankietowanych od ODIHR i BRPO.

Próbę ankiety w przypadku badania formatywnego stanowiło 21 osób reprezentujących społeczność muzułmanów, osób z Afryki Subsaharyjskiej i Ukraińców w Polsce. Do grupy tej należeli badacze, działacze społeczni, przywódcy religijni, migranci, przedstawiciele policji i pracodawcy.

Badanie formatywne składało się z rozmów grupowych i szczegółowych rozmów indywidualnych. Rozmowy umożliwiły badaczom zebranie informacji potrzebnych do zorganizowania ankiety RDS. W badaniu formatywnym zidentyfikowano następujące potencjalne problemy i przeszkody w przeprowadzaniu ankiety RDS:

- Cel badania może nie być zrozumiały dla mniej wykształconych imigrantów.
- Korzyści płynące z badania dla danej osoby mogą nie być oczywiste, a samo badanie może nie być postrzegane jako towarzyskie czy też atrakcyjne.
- Ankietowani mogą nie być w stanie uczestniczyć z powodu napiętego harmonogramu lub długich godzin pracy.
- Ankietowani mogą nie być skłonni przyjechać do ośrodka badawczego.

- Ankietowani mogą być nieufni wobec akcji mającej na celu zbieranie informacji.

Wyniki badania formatywnego przedstawiono na spotkaniu konsultacyjnym, które odbyło się 24 listopada 2017 r. Uczestniczyli w nim przedstawiciele ODIHR i BRPO, eksperci metodologii RDS oraz badacze z Ipsos. Podczas spotkania uzgodniono kryteria oceny potencjalnych ankietowanych i parametry ankiety RDS, w tym liczbę i rodzaj ankietowanych „źródłowych”.

Ipsos opracował następnie dokument przedstawiający metodologię ankiety RDS sformułowaną podczas spotkania konsultacyjnego. Opracowano także szereg rozwiązań potencjalnych problemów określonych podczas badania formatywnego.

Potencjalne trudności w przeprowadzeniu ankiety RDS

1. Koncepcja ankiety nierozzerwalnie wiąże się z pytaniem o informacje i zbieraniem danych, co budzi obawy co do tego, w jaki sposób dane będą wykorzystywane, czy jakiegokolwiek organy uzyskają dostęp do wyników i czy nie będzie to działało na niekorzyść ankietowanego.

Wnioski : badanie nie powinno być powiązane z żadną instytucją związaną z jakimkolwiek urzędem lub organem państwowym, a ponadto podejście do ankietowanego (postawa, ton głosu) nie powinno być nazbyt formalne. Należy bardzo wyraźnie zaznaczyć, że wszystkie dane udostępnione przez ankietowanych podczas badania będą uznane za całkowicie poufne i że zostaną one przedstawione w postaci zagregowanej, niemożliwej do przypisania konkretnym ankietowanym.

2. Brak korzyści lub wartości dla ankietowanych oraz ich społeczności.

Wnioski: niezbędne jest przedstawienie wymiernych korzyści płynących z badania dla społeczności, np. zaznaczenie, że wyniki pomogą stworzyć lepsze warunki dla przyszłych migrantów, pomogą lepiej zrozumieć ich sytuację w społeczeństwie.

3. Niski poziom wykształcenia formalnego. Jak wynika z badania formatywnego, poziom wykształcenia formalnego jest szczególnie niski wśród muzułmańskich robotników fizycznych i robotników fizycznych z krajów afrykańskich, co oznacza, że niektórzy z nich mogą sprawniej porozumiewać się w lokalnych dialektach niż w języku urzędowym ich kraju pochodzenia. Nawet sami przedstawiciele społeczności określali swój poziom znajomości języka jako daleki od ideału, np. „łamany angielski”.

Wnioski: pytania zawarte w ankiecie powinny być sformułowane w bardzo prosty i jednoznaczny sposób, tak aby były zrozumiałe dla osób o niskim poziomie wykształcenia formalnego i osób czytających pytania w języku innym niż ich język ojczysty. Osoby przeprowadzające ankietę powinny się upewnić, że ankietowani rozumieją wszystkie pytania.

4. Niewielkie zainteresowanie uczestnictwem w wydarzeniach, które nie przedstawiają jednoznacznych korzyści dla ankietowanych lub które nie mają natury społecznej ani

rozrywkowej. Takie zastrzeżenie zgłoszono w odniesieniu do populacji z Afryki Subsaharyjskiej, które niechętnie podchodziły do uczestnictwa w akcjach organizowanych przez organizacje pozarządowe.

Wnioski: informacje o badaniu w popularnych miejscach spotkań danej społeczności, takich jak kościół czy meczet, w społecznych organizacjach pozarządowych i na stronach internetowych (w tym w grupach na Facebooku). Wybór głównych jednostek kształtujących opinię – głównie działacze z organizacji pozarządowych (NGO) i nieformalnych przywódców społecznych – jako kandydatów na ankietowanych „źródłowych”, zdolnych do przekonania większej liczby ankietowanych do wzięcia udziału w badaniu.

Zaangażowanie lidera społeczności w organizację akcji mającej na celu rekrutację uczestników badania. Uwzględnienie cateringu, aby osoby mogły przychodzić w większych grupach i zachęcać się nawzajem do przyścia (osoby z Afryki Subsaharyjskiej), co może także zmniejszyć obawy i zwiększać zaufanie do badaczy. Poprawa postrzegania proponowanego wynagrodzenia poprzez informowanie ankietowanych o kuponach Sodexo i ich mocy nabywczej.

5. Napięty harmonogram dnia lub długi czas pracy, często 6-7 dni w tygodniu.

Wnioski: trudno wskazać godziny realizacji ankiety, które odpowiadałyby większości ankietowanych. Ogólnie rzecz biorąc, rozmowy powinny być przeprowadzane późnym popołudniem (po godzinie 17). W przypadku Ukraińców i muzułmanów dobra mogłaby być pora bezpośrednio po wyjściu z kościoła (w niedzielę) lub meczetu (po piątkowej modlitwie), z kolei studenci mogliby uczestniczyć praktycznie przez cały dzień.

6. Niechęć do przyścia do ośrodka badawczego – wypełnianie ankiety w ośrodku badawczym było postrzegane jako zarazem niepraktyczne i zniechęcające.

Wnioski: ankietowani powinni mieć możliwość przyścia na rozmowę w dogodnym dla nich miejscu, w tym regularnie przez nich odwiedzanym (np. w meczecie lub w kościele).

Wdrażanie rozwiązań

Podczas opracowywania materiałów dla ankietowanych organizatorzy badań przedstawili przekonujące wprowadzenie do badania, zawierając w nim informacje o jego wartości dla docelowej społeczności i odnosząc się do potencjalnie problematycznych kwestii związanych z udziałem ankietowanych w ankiecie. Potencjalne problemy i ich rozwiązania także omówiono podczas szkolenia osób przeprowadzających ankietę.

Ankieta była napisana prostym językiem i unikano w niej trudnych pojęć czy wyrażań, aby była ona zrozumiała dla wszystkich ankietowanych. Badacze zdali sobie sprawę, że ankietowani z krajów, gdzie ludność muzułmańska stanowi większość, powinni dostać ankietę w wersji arabskiej zamiast początkowo planowanej wersji francuskojęzycznej.

W odniesieniu do podniesionych kwestii organizacyjnych ankietowani mogli wybrać dogodny czas i miejsce na rozmowę ankietową. Niektórych ankietowanych „źródłowych” rekrutowano w miejscach popularnych w społeczności docelowej, na przykład w pobliżu kościołów, w biurach organizacji pozarządowych oraz w klubach czy też restauracjach. Takie podejście było szczególnie skuteczne w zachęceniu do wzięcia udziału w badaniu ankietowanych z Afryki Subsaharyjskiej.

Dalsze działania prowadzono od grudnia 2017 r. do stycznia 2018 r. w celu przygotowania do ankiety RDS, włącznie z opracowaniem kwestionariusza badawczego, przeprowadzeniem badania pilotażowego i zorganizowania akcji szkoleniowej dla osób zaangażowanych w badanie.

- **Kwestionariusz badawczy** zrealizowano w postaci skryptu badania osobistego ze wspomaganiami komputerowymi (CAPI) przetłumaczonym na cztery języki: arabski, angielski, polski i ukraiński.
- **Badanie pilotażowe** składało się z dwóch etapów. Celem pierwszego etapu było zmierzenie średniego czasu trwania każdej z sekcji kwestionariusza, aby zapewnić, że rozmowy ankietowe będą trwały ustalone 30 minut. Ankiety przetestowano następnie podczas rozmów pilotażowych przeprowadzonych z udziałem czterech uczestników (dwóch muzułmanów i dwóch Ukraińców). Badanie pilotażowe wykazało, że kwestionariusz nie stwarzał większych problemów dla ankietowanych i wprowadzono jedynie drobne zmiany.
- **Szkolenie do badania z ankietą RDS:** Jednodniowa akcja szkoleniowa dla wszystkich osób zaangażowanych w prace w terenie, w tym osób przeprowadzających ankiety, koordynatorów i zespołu badawczego Ipsos.

2. Przebieg badania RDS

Miejsce pracy w terenie

Na początku ankietowanych zaproszono na rozmowę w siedzibie Ipsos. Jeżeli z jakichś względów miejsce to im nie pasowało, proponowano im następujące opcje:

- wybrane lokalizacje w miejscach publicznych, w których można zapewnić minimalny poziom prywatności;
- rozmowy przeprowadzane w domu u ankietowanych. Podjęto próby zapewnienia, że otoczenie zapewnia spokój i że poczucie prywatności. Jeżeli podczas rozmowy były obecne osoby trzecie, było to odnotowywane przez badacza.

Wsparcie w zakresie języka

Podczas rozmów ankietowanym dawano egzemplarze ankiety w języku arabskim, angielskim, polskim lub ukraińskim.

Pytania i odpowiedzi wyraźnie oznaczono, aby pozwolić respondentom na znalezienie odpowiednich odnośników miejsca w skrypcie. W przypadku pytań z dużą liczbą możliwych odpowiedzi stosowano w charakterze pomocy wizualnej karty ilustracyjne.

Osoby przeprowadzające ankietę przedstawiali kwestionariusz ankietowanym i rejestrowali ich odpowiedzi na tabletach (zastosowanie metody badawczej CAPI – badań ankietowych wspomaganych komputerowo).

Przebieg rekrutacji

Ogromną większość ankietowanych „źródłowych” zidentyfikowano przy wsparciu ODIHR i OCHR, które to instytucje przekazały dane kontaktowe badaczy organizacjom związanym z badanymi społecznościami. Do pierwszej fali łańcucha rekrutacyjnego najtrudniej było znaleźć pracowników fizycznych, w związku z czym zrekrutowano ich przy wsparciu koordynatorów Ipsos działających w Krakowie i Warszawie.

To, czy osoby zwerbowane do badania kwalifikowały się do wzięcia w nim udziału, zweryfikowali koordynatorzy, którzy biegle posługiwali się językami używanymi w badaniu. Przykładowo muzułmance polskiego pochodzenia wyznaczono zadanie dotarcia do społeczności muzułmańskiej i udało jej się wykonać je niezwykle skutecznie.

Wykorzystanie pomocy osób należących do badanej społeczności lub powiązanych z nią okazało się skutecznym sposobem na dotarcie do ankietowanych. Osoba, którą społeczność zna, ma większe szanse przekonać potencjalnego ankietowanego do wzięcia udziału w badaniu niż anonimowy ankieter. Z kolei stosowanie kuponów nie zawsze prowadziło do kontaktu z koordynatorem, który następnie musiałby aktywnie skontaktować się z danym ankietowanym. Podobnie bardziej wiarygodne okazały się informacje o korzyściach płynących z badania, kiedy przekazywała je osoba znaną społeczności.

Oprócz tego pomoc osób, które dobrze znały badane społeczności, umożliwiła badaczom szybką identyfikację zastępczych ankietowanych „źródłowych”, jeżeli zwerbowano niewystarczającą liczbę ankietowanych lub jeżeli łańcuchy rekrutacyjne przestawały się powiększać. W niektórych przypadkach ankietowani kontaktowali się z koordynatorem zbyt późno lub byli nieosiągalni. Jeżeli tak było w przypadku wszystkich ankietowanych zwerbowanych przez jedną osobę przez ponad dwa tygodnie, wybierano nowego ankietowanego „źródłowego”.

3. Wyniki ankiety RDS

Od 5 lutego do 6 czerwca 2018 r. ankieta objęła 273 Ukraińców, 194 muzułmanów i 176 osób z Afryki Subsaharyjskiej.

Powyższe dane nie obejmują 18 rozmów zdyskwalifikowanych z powodu błędów popełnionych przy przepisywaniu numerów identyfikacyjnych z kuponu rekrutacyjnego. Aby zapobiec takim błędom, w przyszłości warto by dwukrotnie rejestrować numer identyfikacyjny i wprowadzić unikalny kod identyfikacyjny dla ankietowanych „źródłowych”.

Zależności pomiędzy ankietowanymi „źródłowymi” a pozostałymi przedstawiono na schemacie połączeń zawartym w Załączniku 1.

4. Ograniczenia badawcze

Wybrane społeczności

Ze względu na swoją skalę badanie nie mogło objąć wszystkich istotnych grup imigrantów mieszkających w Polsce, w szczególności tych z krajów azjatyckich. Nie uwzględniono też obywateli polskich określających się jako Żydzi lub Ślązacy. Dlatego wyniki badania nie odzwierciedlają wszystkich przejawów przestępstw z nienawiści ani nie opisują sytuacji wszystkich grup wysokiego ryzyka w Polsce. Tym niemniej przedstawiają one sytuację migrantów, którzy są szczególnie narażeni na przestępstwa z nienawiści¹³ i ujawniają główne rodzaje motywacji uprzedzeń dla każdej z grup (mianowicie Ukraińcy stanowią cel ataków ze względu na swoją narodowość, którą zdradza ich język, muzułmanie – ze względu na swoją religię, a osoby z Afryki Subsaharyjskiej – ze względu na kolor skóry).

Wybrane miejsca

Badanie przeprowadzono w dwóch miastach: w Krakowie i w Warszawie. Koncentracja społeczności migrantów w tych miastach oznacza, że badanie jest w dużej mierze reprezentatywne dla sytuacji w całej Polsce¹⁴. Dane zebrane na temat doświadczeń migrantów pozwalają oszacować rzeczywistą skalę przestępstw z nienawiści. Należy jednak pamiętać, że popełniane przestępstwa z nienawiści mogą się nieznacznie różnić pod względem rodzaju w innych miejscach lub regionach nieobjętych badaniem, np. terytoriach zamieszkałych przez obywateli polskich obcego pochodzenia (takich jak Polska wschodnia).

¹³ „Current migration situation in the EU: hate crime” (EU FRA: November 2016), <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-november-monthly-focus-hate-crime_en.pdf>.

¹⁴ W oparciu o dane otrzymane z Urzędu do Spraw Cudzoziemców na pisemną prośbę Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Dane dostępne również na stronie <migracje.gov.pl>.

Selekcja ankietowanych

Jakkolwiek celem badania początkowo było poznanie ogólnopojętego doświadczania przestępstw z nienawiści wśród badanych społeczności, po przeprowadzeniu rozmów ankietowani w pełni zdawali sobie sprawę, że w centrum zainteresowania znajdowały się różne rodzaje przestępstw z nienawiści, których doświadczali. Zwiększało to prawdopodobieństwo, że ankietowani będą rozdawać kupony osobom, które doświadczaly przestępstw z nienawiści.

Ważenie danych

Dane ważono oddzielnie dla każdej z trzech badanych grup. Zastosowano program RDS Analyst, w tym algorytm SS Giles, oparty na rozmiarze sieci połączeń ankietowanego. Wagi są odwrotnie proporcjonalne do tej wartości i sumują się do wcześniej oszacowanej wielkości populacji. Dane nieważone zastosowano do analizy segmentacji ofiar przestępstw.

Wyniki badania

Wyniki badania potwierdziły, że nie wszystkie przestępstwa z nienawiści w Polsce są zgłaszane. Jednakże ze względu na to, że jedynie niewielka część ankietowanych zgłosiła przypadki przestępstw z nienawiści, w oparciu o dane nie można było przeprowadzić bardziej dogłębnej analizy sposobu, w jaki ofiary przestępstw z nienawiści są traktowane przez policję i czy w przypadku takich przestępstw postępuje się odmiennie w zależności od rodzaju przestępstwa lub tożsamości ofiary.

Rozdział 3: ocena rodzaju i skali przestępstw z nienawiści

1. Statystyki przestępstw z nienawiści w kontekście danych z badania

Według oficjalnych statystyk liczba postępowań karnych wszczętych w związku z przestępstwami z nienawiści popełnionymi wobec przedstawicieli badanych społeczności była stosunkowo niewielka. Należy zauważyć, że liczba postępowań karnych zakończonych wyrokiem jest mniejsza niż wartości liczbowe przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Oficjalne dane dotyczące liczby postępowań karnych wszczętych w związku z przestępstwami z nienawiści w roku 2016 i 2017¹⁵

	Rodzaj zdarzenia z nienawiści							Odsetek populacji (%)
	Zniszczenie mienia	Zniewaga	Groźby	Naruszenie nietykalności cielesnej	Użycie przemocy	Napaść na tle seksualnym	Ogółem	
Ukraińcy (w województwie małopolskim)	1	15	2	1	3	0	18	0,03
Muzułmanie/Arabowie* (w województwie mazowieckim)	2	14	10	9	9	0	31	0,27
Osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej (w województwie mazowieckim)	3	35	5	6	12	0	47	3,04
Wszystkie grupy objęte badaniem	6	63	17	16	24	0	95	0,13
Ogółem w Polsce	59	419	198	86	216	0	757	0,09

Dane dla województwa mazowieckiego – muzułmanie i osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej; a dla województwa małopolskiego – Ukraińcy

** Grupa „muzułmanie” – dla danego przypadku można podać obie grupy lub jedną z nich.*

Według oficjalnych danych przedstawionych w tabeli 1 odsetek muzułmanów/Arabów dotkniętych sześcioma wymienionymi rodzajami przestępstw był wyższy niż w przypadku całej populacji polskiej, ale i tak wynosił mniej niż 1 procent. Z kolei w przypadku Ukraińców odsetek osób, które doświadczyły przestępstwa, był znacznie niższy niż odsetek

¹⁵ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Statystyka postępowań wszczętych w latach 2016–2017.

dla całej populacji Polski. Oficjalne dane dotyczące przestępstw popełnianych wobec osób z Afryki Subsaharyjskiej przedstawiają dość odmienny obraz, jako że ponad trzy procent członków tej społeczności doświadczyło przestępstw z nienawiści w 2016 i 2017 roku. Uwzględniając wielkość tej populacji, częstość występowania takich zdarzeń znacznie przewyższa poziom w pozostałych badanych grupach, jako że jest ona trzykrotnie wyższa niż w całej populacji Polski. Najpowszechniejszym rodzajem przestępstwa w przypadku wszystkich społeczności były zniewagi¹⁶, natomiast najrzadziej w badanym okresie zdarzały się napaści na tle seksualnym.

Odsetek osób doświadczających przemocy porównano z liczebnością populacji objętych badaniem, tj. mieszkańcami województwa mazowieckiego w przypadku muzułmanów/Arabów i osób z Afryki Subsaharyjskiej oraz z województwa małopolskiego w przypadku Ukraińców.

Tabela 2. Szacowana całkowita liczba przestępstw z nienawiści (ang. *hate crimes*, HC) doświadczanych przez każdą z grup w badanych regionach (na podstawie odpowiedzi ankietowych i oficjalnych statystyk dotyczących wielkości populacji)

	Wielkość badanej populacji w regionie	Odsetek ankietowanych, którzy doświadczyli HC (%)	Szacowana liczba członków badanej populacji w regionie, którzy doświadczyli HC	Częstość występowania HC	Szacowana całkowita liczba HC doświadczonych przez badaną populację w regionie
Ukraińcy (w województwie małopolskim)	59 283	18,5	10 967	0,75	44 534
Muzułmanie/Arabowie* (w województwie mazowieckim)	11 593	8	927	0,38	4 374
Osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej (w województwie mazowieckim)	1 544	43	664	1,96	3 033

Dane dla województwa mazowieckiego – muzułmanie i osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej; a dla województwa małopolskiego – Ukraińcy

** Grupa „muzułmanie/Arabowie” – dla danego przypadku można podać obie grupy lub jedną z nich.*

Częstość występowania oznacza średnią liczbę przestępstw z nienawiści zgłaszanych przez każdego z ankietowanych. Co ciekawe ankietowani, którzy zgłosili, że doświadczyli

¹⁶ „Zniewaga” nie mieści się w definicji przestępstwa z nienawiści ODIHR, ponieważ zazwyczaj nie jest ona przestępstwem. Art. 257 kodeksu karnego stanowi jednak, że ktokolwiek publicznie upokarza grupę lub osobę ze względu na przynależność narodową, etniczną, rasową lub religijną, podlega karze pozbawienia wolności na okres lat trzech. Kolejną przyczyną uwzględnienia zniewagi jest fakt, że polskie instytucje także zbierają dane na temat zniewag na tle rasowym i religijnym.

przestępstwa z nienawiści, z reguły doświadczali wielu przestępstw. Stwierdzono, że miało to miejsce szczególnie w przypadku społeczności osób z Afryki Subsaharyjskiej, w przypadku których częstość występowania wynosiła średnio dwa przestępstwa na ankietowanego. Z kolei odsetek muzułmanów w województwie mazowieckim, którzy doświadczali przestępstw z nienawiści w latach 2016 i 2017, był stosunkowo niewielki (8 procent). Przedmiotem rozdziału 4 jest próba znalezienia odpowiedzi na pytanie, co sprawia, że niektóre grupy są bardziej narażone na przestępstwa z nienawiści.

Tabela 3 przedstawia podział danych dotyczących przestępstw z nienawiści, zgodnie z odpowiedziami ankietowymi, na rodzaje przestępstw popełnione wobec każdej z grup w badanych regionach.

Tabela 3. Szacowana liczba różnych rodzajów przestępstw doświadczanych przez każdą z grup w badanych regionach

	Szacowana całkowita liczba HC doświadczonych przez badaną populację	Zniewaga	Groźby	Naruszenie nietykalności cielesnej	Zniszczenie mienia	Użycie przemocy	Napaść na tle seksualnym
Ukraińcy (w województwie małopolskim)	44 534	26 215	10 739	3 632	2 211	1 579	158
Muzułmanie (w województwie mazowieckim)	4 374	2 873	429	729	300	43	0
Osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej (w województwie mazowieckim)	3 033	1 565	114	693	473	126	61
Wszystkie grupy objęte badaniem	51 941	30 654	11 282	5 054	2 984	1 748	219

Dane dla województwa mazowieckiego i muzułmanie i osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej; a dla województwa małopolskiego – Ukraińcy

W tabeli 4 przedstawiono dane dotyczące szacowanej liczby poszczególnych członków każdej z grup dotkniętej różnymi rodzajami przestępstw w badanych regionach.

Tabela 4. Szacowana liczba osób dotkniętych przestępstwami z nienawiści w latach 2016–2017 według rodzajów przestępstw

	Zniszczenie mienia	Zniewaga	Groźby	Naruszenie nietykalności cielesnej	Użycie przemocy	Napaść na tle seksualnym	Ogółem
Ukraińcy (w województwie małopolskim)	830	9 841	4 031	1 364	593	59	16 718
Muzułmanie/Arabowie* (w województwie mazowieckim)	81	777	116	197	12	0	1 183
Osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej (w województwie mazowieckim)	179	593	43	262	48	23	1 148
Ogółem	1 090	11 211	4190	1 823	653	83	19 049

Dane dla województwa mazowieckiego i muzułmanie i osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej; a dla województwa małopolskiego – Ukraińcy

** Grupa „muzułmanie/Arabowie” – dla danego przypadku można podać obie grupy lub jedną z nich.*

Według statystyk Ministerstwa Spraw Wewnętrznych najczęstszym rodzajem przestępstwa były obelgi. Znajduje to potwierdzenie w odpowiedziach ankietowych, ale wskazują one na to, że skala takich przestępstw jest znacznie większa. Z odpowiedzi ankietowanych wynika, że groźby to drugi pod względem częstości rodzaj przestępstwa, w przeciwieństwie do statystyk rządowych, które podają użycie przemocy (przestępstwo, które wiąże się z wyższą karą) jako drugi najczęściej występujący rodzaj przestępstwa. W związku z tym można założyć, że mniej poważne przestępstwa, takie jak groźby i zniewagi, rzadziej są przedmiotem postępowania sądowego, ponieważ są rzadziej zgłaszane organom ścigania. Analiza skali zaniżonej liczby zgłoszeń oraz powody, dla których ofiary przestępstw z nienawiści nie zgłaszają takich przestępstw, jest zawarta w następnym rozdziale.

W tabeli 5 przedstawiono szacowaną liczbę przestępstw z nienawiści doświadczanych przez każdą z ankietowanych społeczności w całej Polsce (a nie z poszczególnych regionów). Wartość szacunkowa wynika z tego, że badanie przeprowadzono w dwóch regionach, które nie są reprezentatywne dla całej Polski. Jednocześnie w badanych regionach występuje największa gęstość zaludnienia w Polsce.

Tabela 5. Szacowana łączna liczba przestępstw z nienawiści (HC) na osobę dla każdej z badanych grup w Polsce

	Całkowita wielkość badanej populacji w Polsce	Odsetek ankietowanych, którzy doświadczyli HC (%)	Szacowana liczba członków badanej populacji w Polsce, którzy doświadczyli HC	Częstość występowania HC	Szacowana całkowita liczba HC doświadczonych przez badaną populację w Polsce
Ukraińcy	536 949	18,5	99 336	0,75	402 711
Muzułmanie/Arabowie*	27 946	8	2 236	0,38	10 619
Osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej	4 863	43	2 091	1,96	9 531

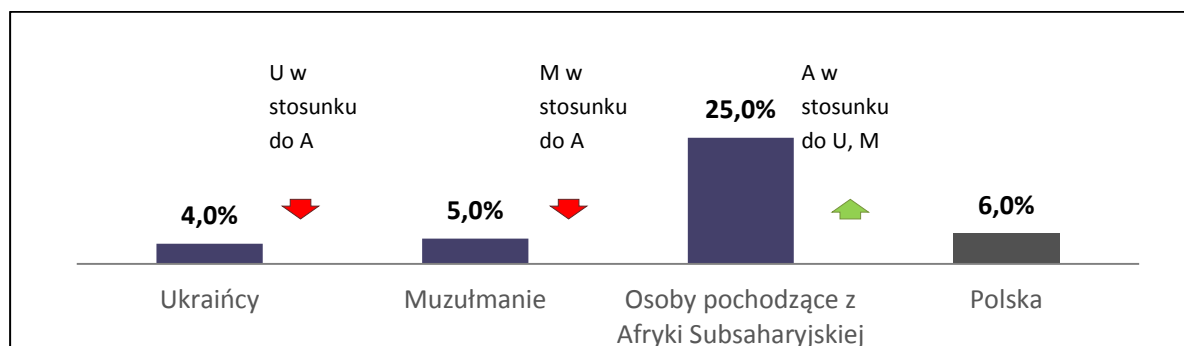
*Grupa „muzułmanie/Arabowie” – dla danego przypadku można podać obie grupy lub jedną z nich.

W celu obliczenia szacunkowej całkowitej liczby przestępstw z nienawiści doświadczanych przez każdą z ankietowanych grup w Polsce, łączną wielkość populacji mnoży się przez średnią częstość występowania przestępstw z nienawiści zgłaszanych przez ankietowanych. Tabela 5 pokazuje także szacowaną liczbę członków każdej z badanych populacji, którzy doświadczyli przestępstw z nienawiści w roku 2016 i 2017 na podstawie wyników ankiety i łącznej wielkości badanych grup.

2. Doświadczenie przestępczości wśród badanych grup

Częstość, z jaką Ukraińcy i muzułmanie w Polsce doświadczają zbrodni z nienawiści, jest zbliżona do częstości w skali ogólnej populacji Polski. Wśród osób z Afryki Subsaharyjskiej odsetek takich incydentów jest jednak w przybliżeniu pięć razy większy niż w przypadku innych badanych grup (wykres 1).

Wykres 1. Stopień, w jakim badane grupy doświadczały przestępstw

K0a. Czy popełniono względem Pana/Pani przestępstwo w ciągu ostatniego roku? Podstawa: N = 643: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Statystycznie istotna różnica między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Badanie formatywne dało wgląd w to, dlaczego osoby z Afryki Subsaharyjskiej mogą być bardziej narażone na przestępczość:

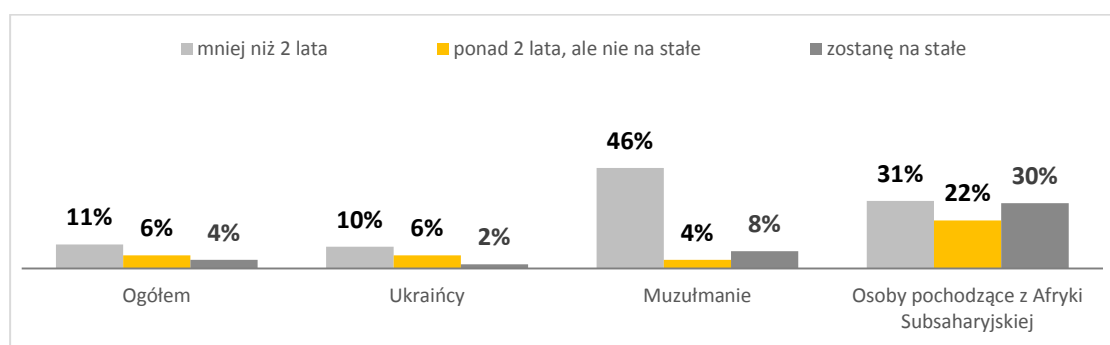
Styl życia: osoby z Afryki Subsaharyjskiej często odwiedzają kluby nocne, w których częściej mogą być celem rasistowskich ataków i wzbudzać napięcia wśród lokalnej populacji, w tym poprzez kontakty towarzyskie z lokalnymi mieszkańcami i umawianie się z nimi na randki.

Zawód: wiele osób z Afryki Subsaharyjskiej jest piłkarzami i z tego względu często są celem rasistowskich ataków ze strony członków drużyny lub fanów, szczególnie w mniejszych miejscowościach. Stają się one także celem nadużyć finansowych ze strony agentów lub klubów piłkarskich. Jeden z uczestników badania formatywnego opisał powtarzające się incydenty doświadczane przez piłkarzy: „(...) to były typowe przypadki – mówię »typowe«, bo to jest powracająca sprawa – na przykład rzucają w ciebie skórka od banana... albo wydają odgłosy, które mają przypominać te wydawane przez małpy...”. (Cytat z badania formatywnego).

- Reakcja na ataki tego typu: jak wynika z badania formatywnego, osoby z Afryki Subsaharyjskiej częściej reagują, kiedy się je znieważa. Takie reakcje mogą wynikać z głęboko zakorzenionych postaw, co odzwierciedlają poniższe słowa uczestnika badania formatywnego: „Bójki to dla mnie żadna nowość – jeżeli oni (tj. sprawcy) zobaczą, że się boisz, nie odpuszczają. Kiedy mnie znieważyli, chciałem to załatwić po męsku”. (Cytat z badania formatywnego).

W późniejszej analizie danych badano rolę czynników demograficznych i czasu pobytu ankietowanych w Polsce w odniesieniu do ich stopnia narażenia na przestępstwa z nienawiści.

Wykres 2. Doświadczanie przestępstw w ciągu ostatniego roku a deklarowany czas pobytu w Polsce

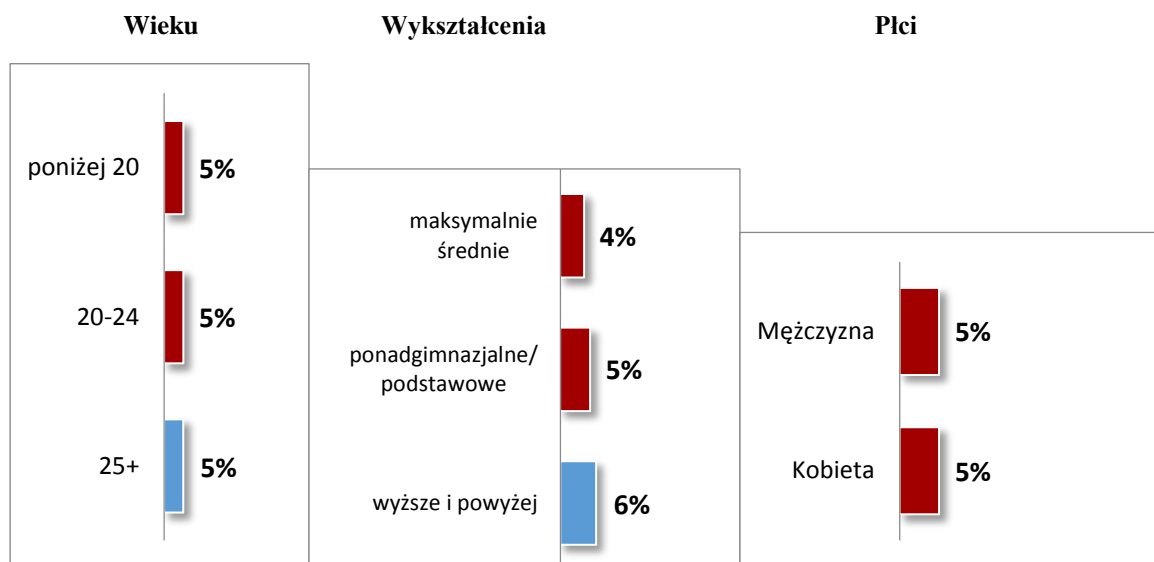
K0a. Czy popełniono względem Pana/Pani przestępstwo w ciągu ostatniego roku?
OBM7. Ile czasu będzie jeszcze trwał obecny Pana/Pani pobyt w Polsce? Osoby, które padły ofiarą przestępstwa
Podstawa: N = 643: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Korelacja między przestępstwami doświadczanymi przez ankietowanych w ubiegłym roku a planowanym czasem ich pobytu w Polsce okazała się istotna w przypadku muzułmanów i osób z Afryki Subsaharyjskiej (gdzie chi-kwadrat Pearsona = 18 819, a waga = 0,04). Prawdopodobnie wynika to z wpływu doświadczania przez te osoby przestępstw z nienawiści, tak że im częściej ankietowany był ofiarą przestępstwa, tym krótszy planował pobyt w Polsce. Z drugiej strony traktowanie kraju pobytu (Polski) jako tymczasowego miejsca zamieszkania

nie stwarza warunków sprzyjających integracji migrantów z ich nowym otoczeniem. Poza tym, takie postawy nie ułatwiają właściwej oceny zagrożenia przestępstwami z nienawiści ani nie pozwalają na opracowanie środków zaradczych.

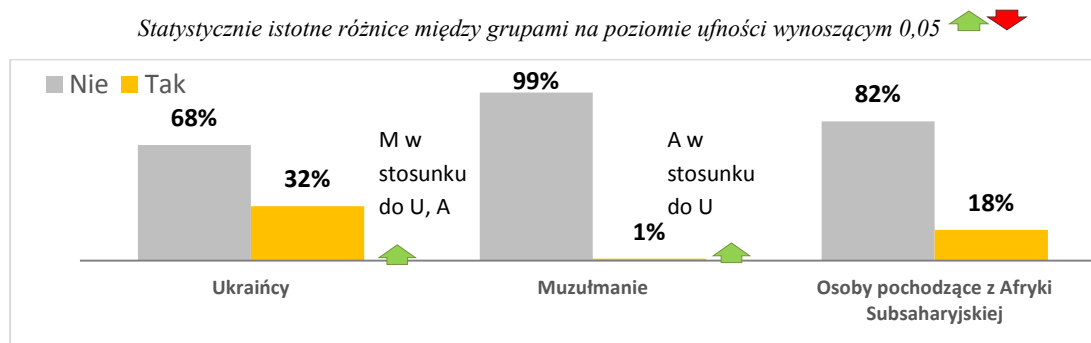
I odwrotnie, plany ankietowanego długiego lub stałego pobytu w Polsce korelują z niższym wskaźnikiem występowania przestępstw. Stwierdzono, że taka jest sytuacja w przypadku Ukraińców i muzułmanów, ale nie w przypadku osób z Afryki Subsaharyjskiej.

Wykres 3. Przestępstwa doświadczone w ciągu ostatniego roku w zależności od:

Podstawa: N = 643; Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Wykres 4. Wskaźniki zgłaszania przestępstw dla każdej z badanych grup

K1b1/b2. Czy zdarzenie to zostało zgłoszone policji? Podstawa: Ukraińcy N = 118, muzułmanie N = 30, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 97.

Z ankiety wynika, że tylko jeden procent ankietowanych muzułmanów zgłosiło przestępstwo na policję. Wskaźnik zgłaszania wśród osób z Afryki Subsaharyjskiej także był niski (18 procent). Dla porównania, ankietowani z Ukrainy częściej zgłaszali przestępstwa, jakkolwiek liczba ta nadal stanowi mniej niż jedną trzecią przestępstw (32 procent).

Badanie formatywne dostarczyło następujących informacji na temat powodów, dla których Ukraińcy częściej zgłaszają przestępstwa:

- Status pobytu: większość Ukraińców ma prawo stałego pobytu.

- Język: Ukraińcy w Polsce nie walczą z barierą językową w takim samym stopniu, jak inne grupy.
- Adaptacja: Ukraińcom łatwiej jest przystosować się do polskiego społeczeństwa z uwagi na mniejsze zróżnicowanie kulturowe, zdolność zrozumienia polskiej polityki i bieżących spraw, a także coraz bliższe związki z polskimi obywatelami.

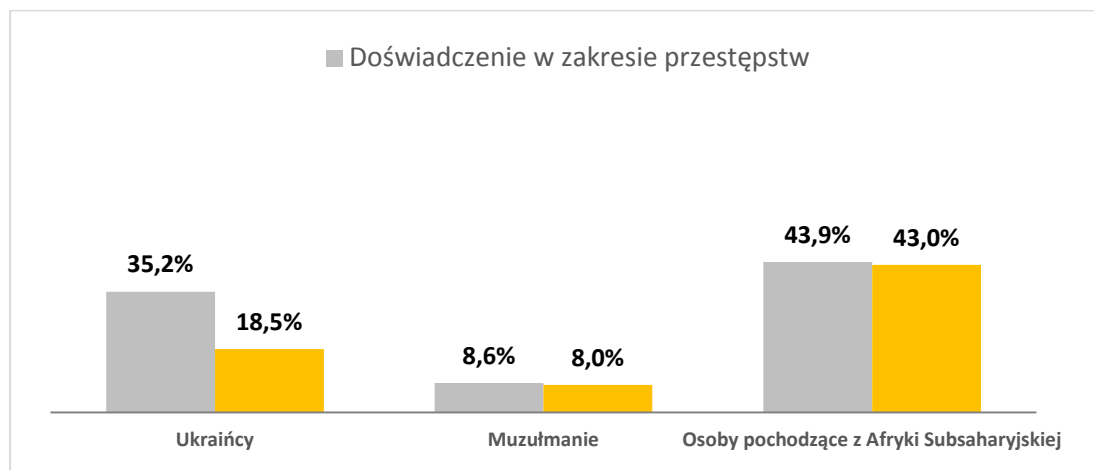
Powyższe czynniki sprawiają, że Ukraińcy w Polsce z reguły lepiej znają swoje prawa, lepiej radzą sobie z procedurami administracyjnymi (dzięki czemu wiedzą, gdzie zgłosić przestępstwo) i cechuje ich większa pewność siebie podczas kontaktów z polskimi władzami.

Uczestnicy badania formatywnego stwierdzili także, że wielu Ukraińców ma zamiar zostać w Polsce na stałe, i dawali do zrozumienia, że może to ich motywować do zgłaszania i pomocy w zwalczaniu takich przestępstw, aby zapewnić sobie i swoim dzieciom lepszą przyszłość w Polsce.

3. Doświadczanie przestępstw z nienawiści

Przedmiotem ankiety było doświadczanie przez ankietowanych dwóch rodzajów przestępstw: przestępstw z nienawiści i wszystkich innych przestępstw. W przypadku dwóch badanych społeczności obie kategorie w znacznym stopniu się pokrywały. Według ankietowanych muzułmanów i osób pochodzących z Afryki Subsaharyjskiej prawie wszystkie przestępstwa, które ich dotknęły, były powodowane nienawiścią, natomiast ankietowani obywatele Ukrainy za przestępstwa z nienawiści uznali połowę przestępstw, których doświadczyli.

Wykres 5. Doświadczanie przestępstw i przestępstw z nienawiści wśród ankietowanych grup w 2016 i 2017 roku

K1-6. Czy ktokolwiek w 2016 lub 2017 roku w Polsce zniszczył Pana/Pani rzeczy / znieważał Pana/Panią bezpośrednio...
Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

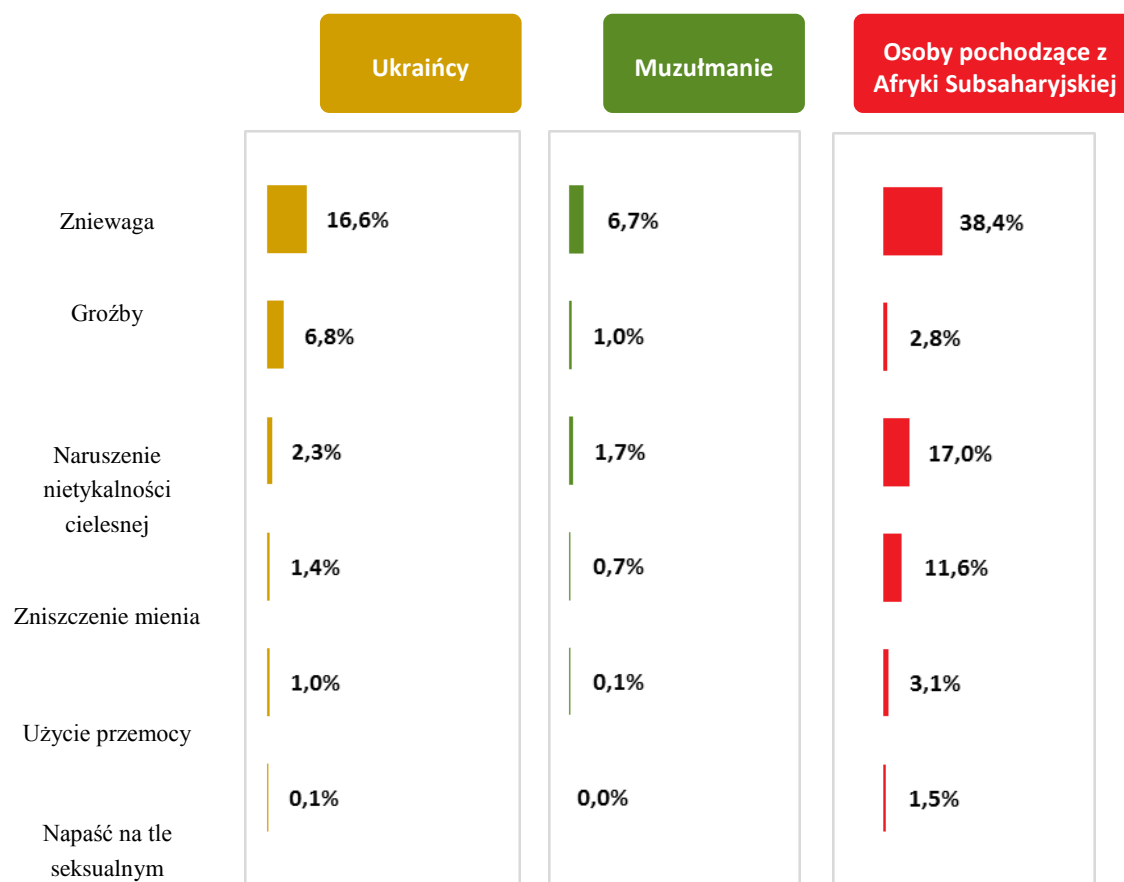
Do identyfikacji zmiennych demograficznych wpływających na poziom narażenia ankietowanych na przestępstwa z nienawiści zastosowano metodę drzewa decyzyjnego Chi-square Automatic Interaction Detection (CHAID) (patrz załącznik 3). Zaobserwowano istotne korelacje w zakresie statusu zawodowego, wieku i wykształcenia. Płeć i długość pobytu w Polsce nie korelowały z poziomem doświadczanych przestępstw z nienawiści.

Osoby pracujące, w tym zarówno robotnicy fizyczni, jak i pracownicy wykwalifikowani, padały ofiarą przestępstw z nienawiści znacznie częściej niż studenci i osoby niepracujące. Jednocześnie osoby pracujące w wieku poniżej 21 lat doświadczały przestępstw z nienawiści częściej niż grupy osób w starszym wieku. Częstość występowania przestępstw z nienawiści wśród osób w wieku powyżej 21 lat była wyższa w przypadku osób z wykształceniem średnim lub licencjackim i znacznie niższa w przypadku osób z wykształceniem wyższym i osób posiadających jedynie wykształcenie podstawowe lub zawodowe.

Na drugim etapie analizy CHAID wprowadzono zmienną społeczności w celu ustalenia częstości występowania przestępstw z nienawiści wśród trzech ankietowanych grup. Okazało się to najlepszym czynnikiem pozwalającym przewidzieć doświadczenie przestępstw z nienawiści przez ankietowanych: Ukraińcy i osoby z Afryki Subsaharyjskiej są bardziej narażeni na przestępstwa z nienawiści, z kolei muzułmanie doświadczają tego typu przestępstw znacznie rzadziej. Zasada ta nie dotyczy jednak bardziej wykształconych muzułmanów (z wykształceniem wyższym niż średnie), którzy doświadczyli większej liczby przestępstw z nienawiści.

Jak wynika z wykresu 6, poszczególne rodzaje przestępstw wpływają na ankietowane społeczności w różnym stopniu.

Wykres 6. Rodzaje przestępstw z nienawiści doświadczane przez ankietowane społeczności

K1. Czy ktokolwiek w 2016 lub 2017 roku w Polsce zniszczył Pana/Pani rzeczy, znieważał Pana/Panią... Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176

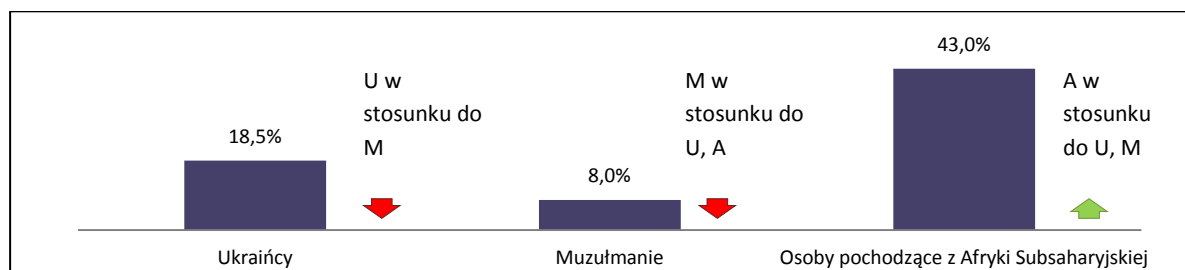
Jakkolwiek zniewaga była najczęściej występującym przestępstwem doświadczanym przez wszystkie trzy grupy, jeżeli chodzi o stopień doświadczanej agresji fizycznej, zarówno wobec osób, jak i mienia, zachodziły duże różnice. Osoby z Afryki Subsaharyjskiej doświadczały takich przestępstw znacznie częściej niż członkowie innych ankietowanych grup. Jednocześnie osoby z Afryki Subsaharyjskiej wykazywały najwięcej cech odróżniających je od sprawców popełnianych przeciwko nim przestępstw. Może to wyjaśniać, dlaczego sprawcy najczęściej atakowali tę grupę.

Zdaniem niektórych uczestników badania formatywnego przedstawiciele społeczności z Afryki Subsaharyjskiej mogą częściej reagować w razie prowokacji, co skutkuje eskalacją agresji.

Doświadczenia ankietowanych grup przestępstw z nienawiści w Polsce podzielono według rodzajów incydentów określonych prawem, na które składały się zniewagi, groźby, naruszenie nietykalności cielesnej, zniszczenie mienia, użycie przemocy i napaść na tle seksualnym.

Badacze klasyfikowali takie przestępstwa jako przestępstwa z nienawiści, jeżeli zdaniem ankietowanego za atakiem stały uprzedzenia wynikające z narodowości, języka, religii lub koloru skóry ofiary.

Wykres 7. Doświadczanie przestępstw z nienawiści przez ankietowanych w 2016 i 2017 roku

KI-6. Czy ktokolwiek w 2016 lub 2017 roku w Polsce zniszczył Pana/Pani rzeczy / znieważał Pana/Panią bezpośrednio...
Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176

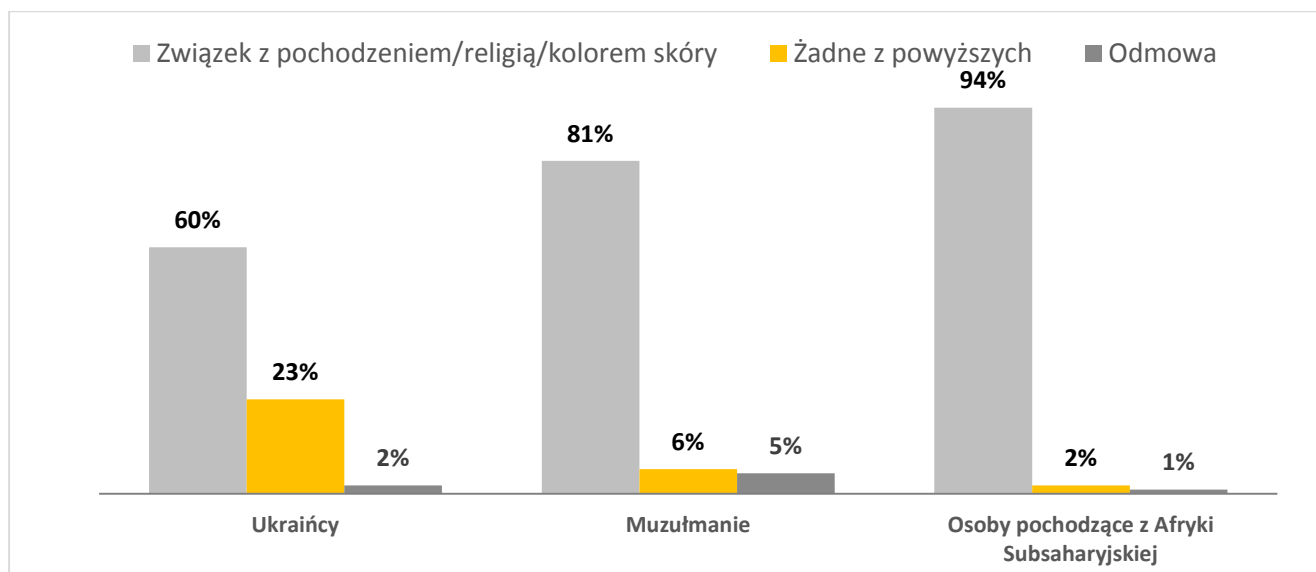
Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Stwierdzono, że spośród ankietowanych społeczności najbardziej zagrożeni przestępstwami z nienawiści są osoby z Afryki Subsaharyjskiej, a ponad 40 procent ankietowanych z tej grupy doświadczyło w badanym okresie przestępstw z nienawiści.

Ankietowani pochodzący z Afryki Subsaharyjskiej, którzy wzięli udział w badaniu formatywnym, byli w wysokim stopniu przekonani, że za większością popełnianych przeciwko nim przestępstw, w tym kradzieży, stoją uprzedzenia.

Mniej niż jedna piąta ankietowanych ukraińskich zgłosiła, że padła ofiarą przestępstw z nienawiści, natomiast w przypadku ankietowanych muzułmanów było to jedynie osiem procent. We wszystkich grupach niewielu ankietowanych (maksymalnie 5 procent) odmówiło udzielenia odpowiedzi na pytanie dotyczące motywacji sprawcy, wskazując, że ankietowani nie byli pewni, czy doszło do przestępstwa z nienawiści.

Wykres 8. Całkowity odsetek ankietowanych, zdaniem których motywacją były uprzedzenia

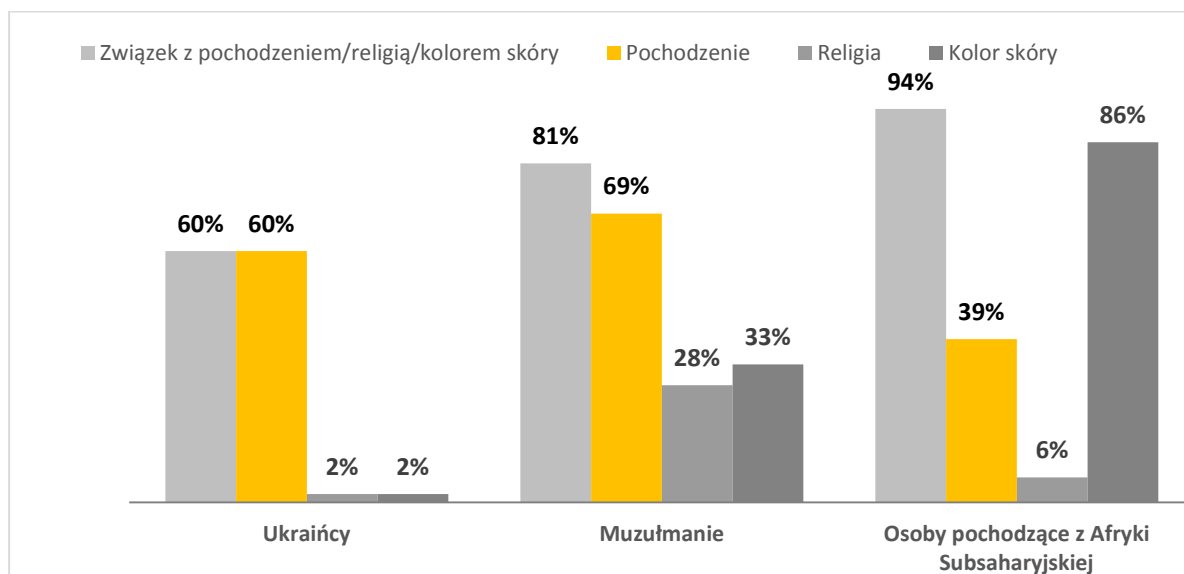

K123456c1+K123456c2. Czy sądzi Pan/Pani, że to zdarzenie było związane z...?

Podstawa: Ukraińcy N = 118, muzułmanie N = 30, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 97

Kiedy ankietowani stwierdzali, że przestępstwo było przestępstwem z nienawiści, potwierdzano to w drodze analizy charakteru ataku.

Wykres 9. Odsetek ankietowanych, zdaniem których motywacją były uprzedzenia, w podziale według rodzaju

K123456c1+K123456c2. Czy sądzi Pan/Pani, że to zdarzenie było związane z...?

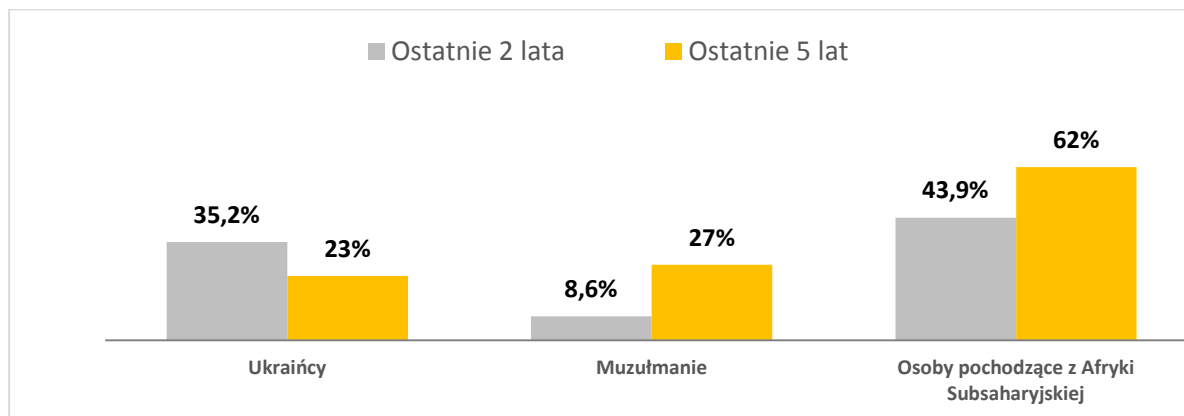
Podstawa: Ukraińcy N = 118, muzułmanie N = 30, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 97

Według ankietowanych główną motywacją do popełnienia takich przestępstw było pochodzenie ofiary (ksenofobia). W przypadku Ukraińców jest prawdopodobne, że sprawca wywnioskował pochodzenie ofiary na podstawie ich języka, ponieważ w polskim kontekście jest to najbardziej charakterystyczny wskaźnik ich pochodzenia etnicznego. Z kolei według osób z Afryki Subsaharyjskiej były one celem przestępstw z nienawiści ze względu na swój

kolor skóry. W przypadku ankietowanych muzułmanów najczęstszą, jakkolwiek nie jedyną, przyczyną wynikającą z uprzedzeń motywacji sprawców była religia.

Ankietowanych pytano także o doświadczone przez nich przestępstwa w różnych okresach pobytu w Polsce. Na wykresie 10 przedstawiono odsetek ankietowanych, którzy doświadczali przestępstw w latach 2016 i 2017 (główny badany okres) i w ciągu ostatnich pięciu lat.

Wykres 10. Odsetek ankietowanych, którzy doświadczali przestępstw w danym okresie

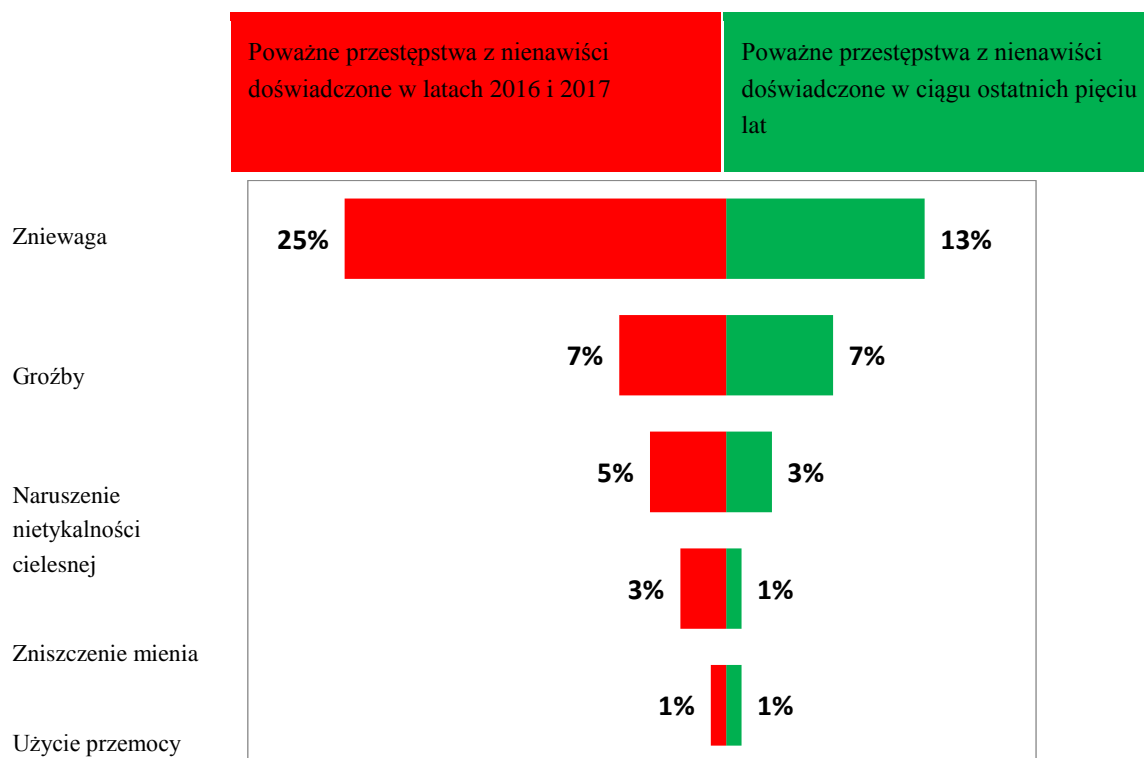
L1. Proszę pomyśleć o najpoważniejszym przestępstwie doświadczonym w Polsce w ciągu ostatnich 5 lat i powiedzieć nam, na czym polegało. W pierwszej kolejności proszę uwzględnić przestępstwo z nienawiści powiązane z Pana/Pani pochodzeniem narodowym/etnicznym (MUZUŁMANIE: lub religią) (OSOBY Z AFRYKI SUBSAHARYJSKIEJ: lub kolorem skóry). Należy wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej pasuje do tej sytuacji.

Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Ankietowanych poproszono o opisanie najpoważniejszego przestępstwa (karanego w świetle prawa), którego doświadczali w ciągu ostatnich dwóch lat, bez podawania kwalifikacji prawnej. Następnie zapytano ich o najpoważniejsze przestępstwo, jakiego doświadczali w ciągu ostatnich pięciu lat.

Spodziewano się znacznej różnicy między tymi dwoma okresami. Występowała ona jednak tylko w przypadku muzułmanów i osób z Afryki Subsaharyjskiej. Można to wytłumaczyć występującą wśród Ukraińców tendencją do tego, aby nie uważać skierowanych przeciwko nim aktów agresji za przestępstwa, przez co mogą oni mówić tylko o przestępstwach o poważnym charakterze mających miejsce niedawno.

Wykres 11. Najpoważniejsze doświadczone przestępstwa z nienawiści

L1. Proszę pomyśleć o najpoważniejszym przestępstwie doświadczonym w Polsce w ciągu ostatnich 5 lat i powiedzieć nam, na czym polegało. Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176

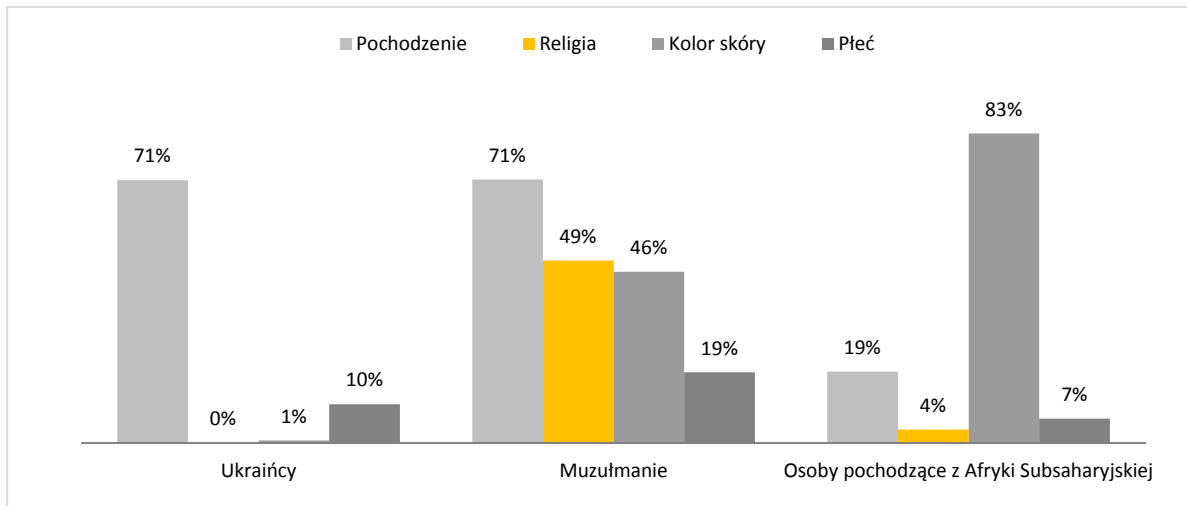
Spośród wszystkich rodzajów przestępstw wymienionych na wykresie 11 ofiary najrzadziej identyfikowały zniewagi jako przestępstwo z nienawiści. Z kolei za najpoważniejszy rodzaj przestępstwa uznawano groźby podlegające karze w świetle prawa.

Uczestnicy badania formatywnego następująco opisywali typowe przykłady zniewag i gróźb:

- Nieprzyjemne uwagi wygłaszane w miejscach publicznych, w szczególności w transporcie publicznym. Takie uwagi często mają charakter niebezpośredni i obejmują uwagi wygłaszane przez przechodniów oraz wygłaszane lub wyrażane rzekomo wobec nikogo. Obejmują one także nieprzyjemne uwagi wygłaszane przez polskich pracowników, zwłaszcza wobec Ukraińców.
- Bezpośrednie zniewagi słowne. Podane przykłady to osoby krzyczące „»Allah akbar« lub »małpa« na nasz widok”, „Muzułmanie/Ukraińcy do domu”, „Brudne czarnuchy”, „Bambo nie parkuj tutaj”...
- Pisemna mowa nienawiści. Powyższe obejmuje komentarze wygłaszane w Internecie, ale także graffiti, mające na celu znieważanie lub zastraszanie grupy docelowej (np. „zabić muzułmanów” i „imigranci won”) na przystankach autobusowych lub budynkach, w tym akademikach uniwersyteckich.

- Język ciała, który ma sprawić, że cel ataku będzie czuł się napiętnowany lub nieswojo, na przykład wyraz twarzy wyrażający pogardę lub dezaprobatę.
- Przesłanki mające na celu znieważenie obyczajów religijnych, takich jak wysyłanie muzułmanom przesyłek z wieprzowiną.

Wykres 12. Motywacja na tle uprzedzeń najpoważniejszych przestępstw opisywanych przez ankietowanych

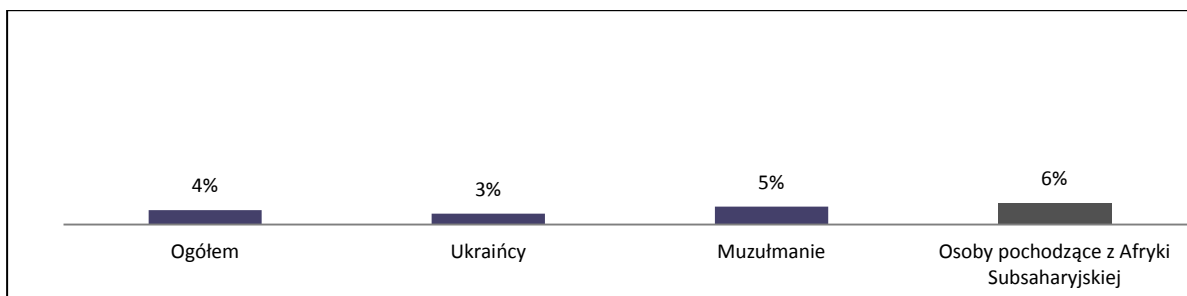
L2. Czy sądzi Pan/Pani, że to zdarzenie miało jakiś związek z Pana/Pani...? Podstawa: ogółem N = 202, Ukraińcy N = 56, muzułmanie N = 54, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 92

Ankietowani ukraińscy uznali swoje pochodzenie za główną motywację popełnionych przeciwko nim najpoważniejszych przestępstw. W przypadku osób z Afryki Subsaharyjskiej najczęściej wymienianą motywacją był kolor skóry, natomiast muzułmanie jako czynniki motywacji podają kolor skóry i religię.

W sumie w co dziesiątym przypadku za motywację przestępstwa uznano płeć ofiary. Tę motywację najczęściej podawali ankietowani muzułmanie.

4. Profil przestępstw z nienawiści

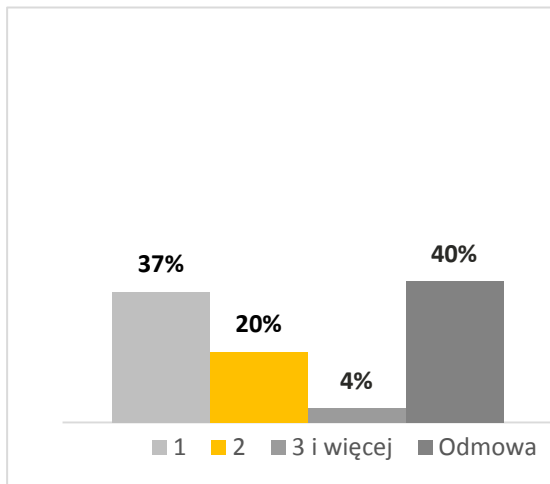
Wykres 13. Próba kradzieży podczas przestępstwa

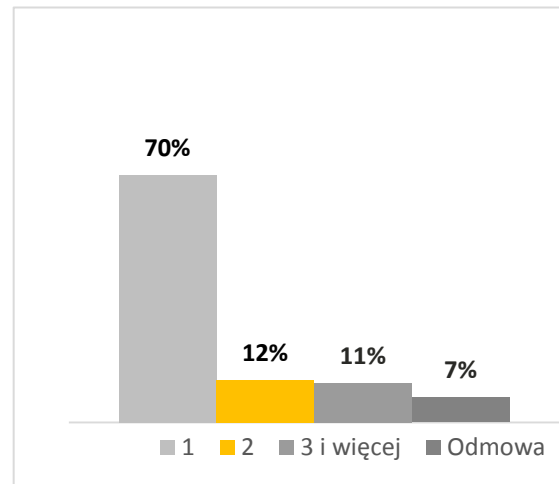
L3. Czy podczas tego przestępstwa próbowano ukraść albo ukradziono Pani/Panu coś? L4. Czy sprawca działał sam, czy może była to większa grupa ludzi? Podstawa: ogółem N = 202, Ukraińcy N = 56, muzułmanie N = 54, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 92

Najpoważniejsze przestępstwa rzadko obejmują kradzież. We wszystkich ankietowanych grupach zgłaszano kradzież lub próbę kradzieży jako część przestępstwa w nie więcej niż 6 procentach przypadków.

Wykres 14. Liczba sprawców w przypadku „zwykłych” przestępstw

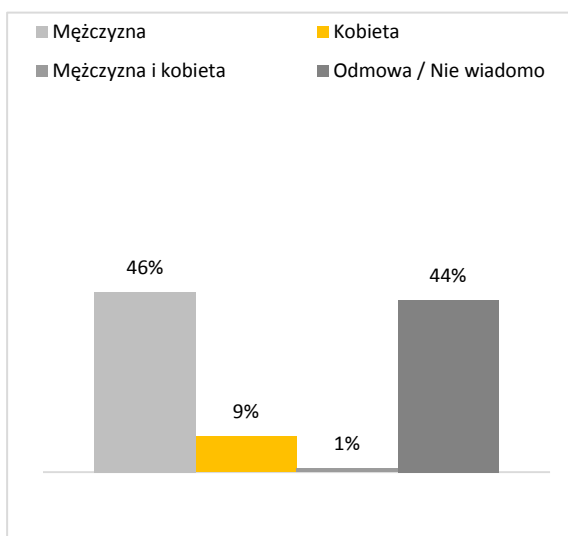
Wykres 15. Liczba sprawców w przypadku przestępstw z nienawiści

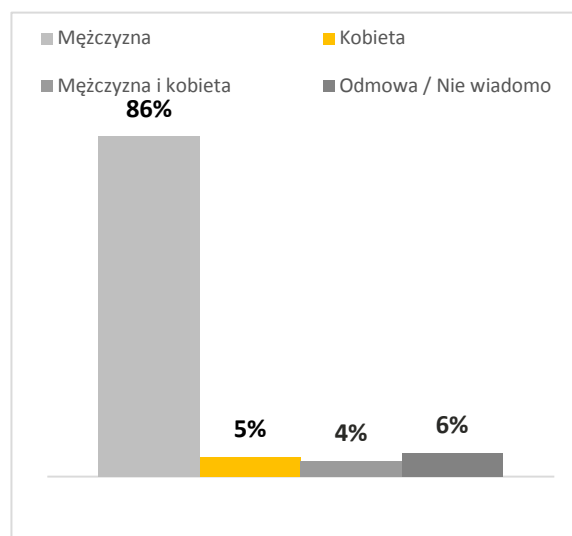
L4. Czy sprawca działał sam, czy może była to większa grupa ludzi? Podstawa: ogółem $N = 202$, Ukraińcy $N = 56$, muzułmanie $N = 54$, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej $N = 92$

Ponad połowę najpoważniejszych przestępstw popełnił jeden sprawca. Odsetek ankietowanych, którzy nie udzielili odpowiedzi na to pytanie, był stosunkowo wysoki. W niektórych przypadkach może to oznaczać, że przestępstwo popełniła większa grupa lub grupa o raczej rozmytych granicach (na przykład kibice piłki nożnej).

Wykres 16. Płeć sprawców „zwykłych” przestępstw

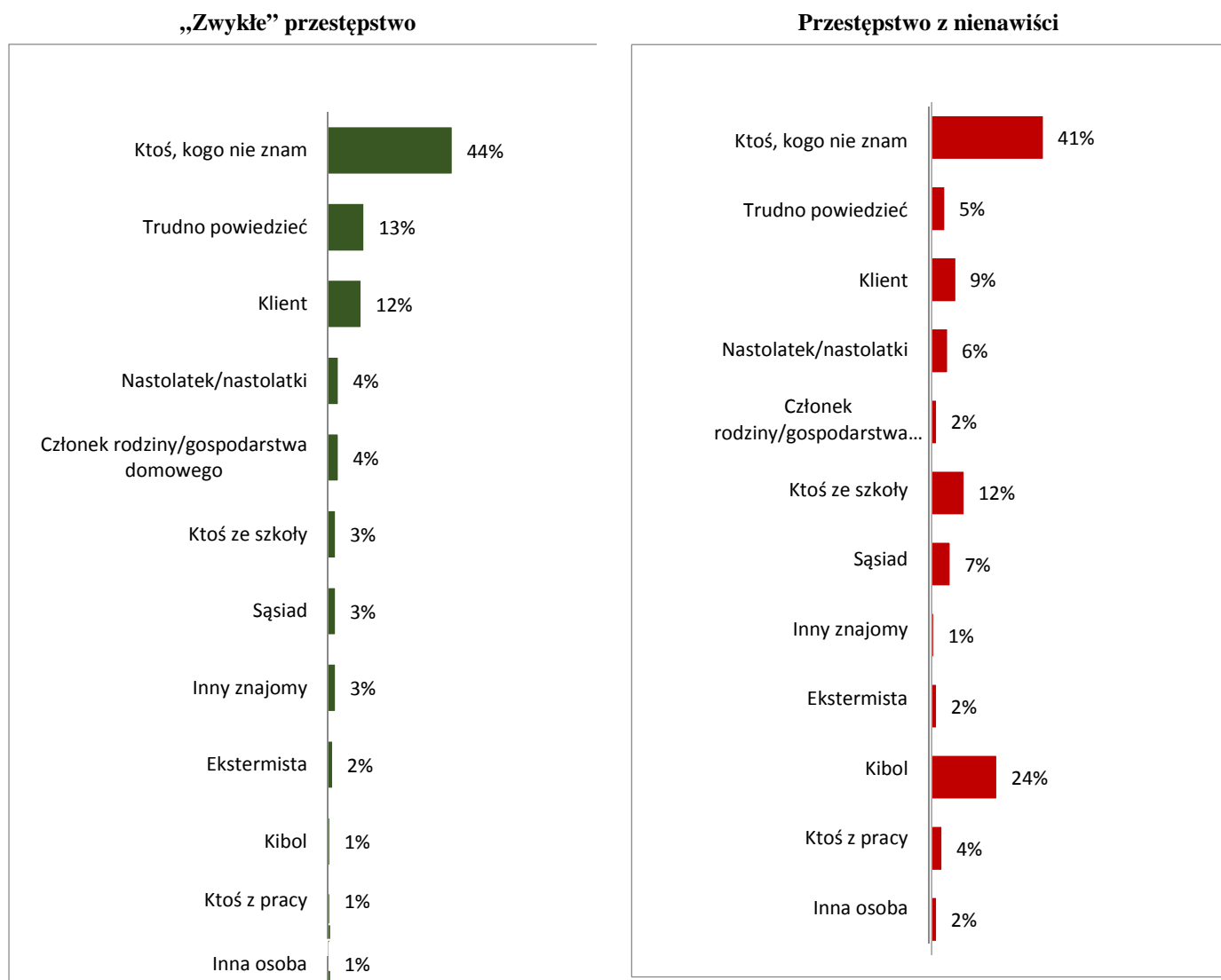
Wykres 17. Płeć sprawców przestępstw z nienawiści

L6. Jaka była płeć sprawcy (sprawców)? Podstawa: ogółem $N = 202$, Ukraińcy $N = 56$, muzułmanie $N = 54$, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej $N = 92$

Średnio dwie trzecie wszystkich przestępstw wymienianych przez ankietowanych popełniali mężczyźni. Za mniej niż jednym na dziesięć przestępstw stali sprawcy płci żeńskiej. Grupy zróżnicowane płciowo zdarzały się rzadko i stanowiły zaledwie 2 procent przypadków.

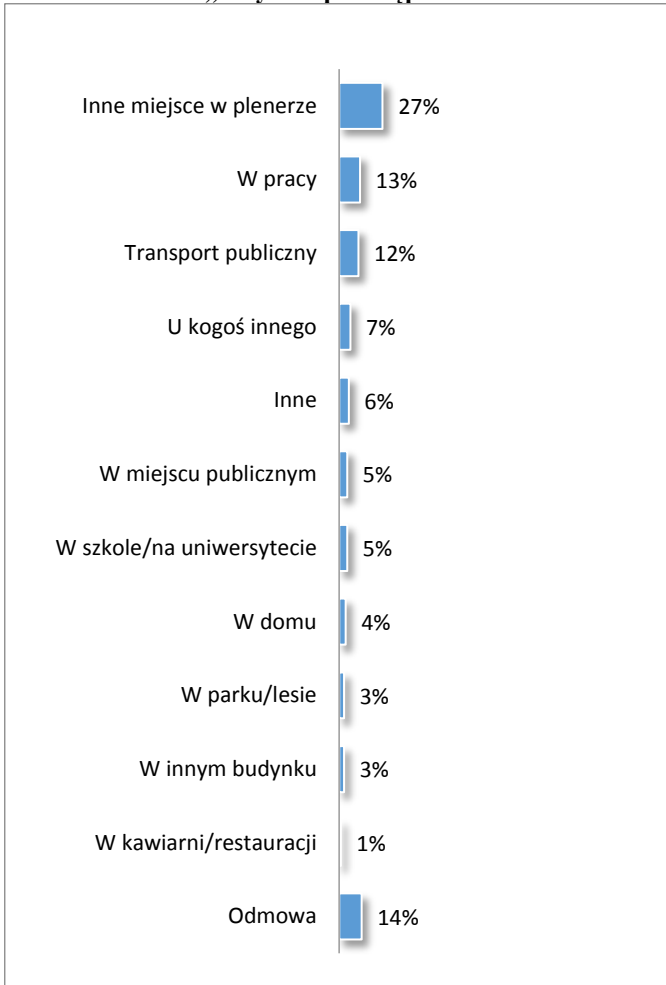
Wykres 18. Tożsamość sprawców poważnych przestępstw

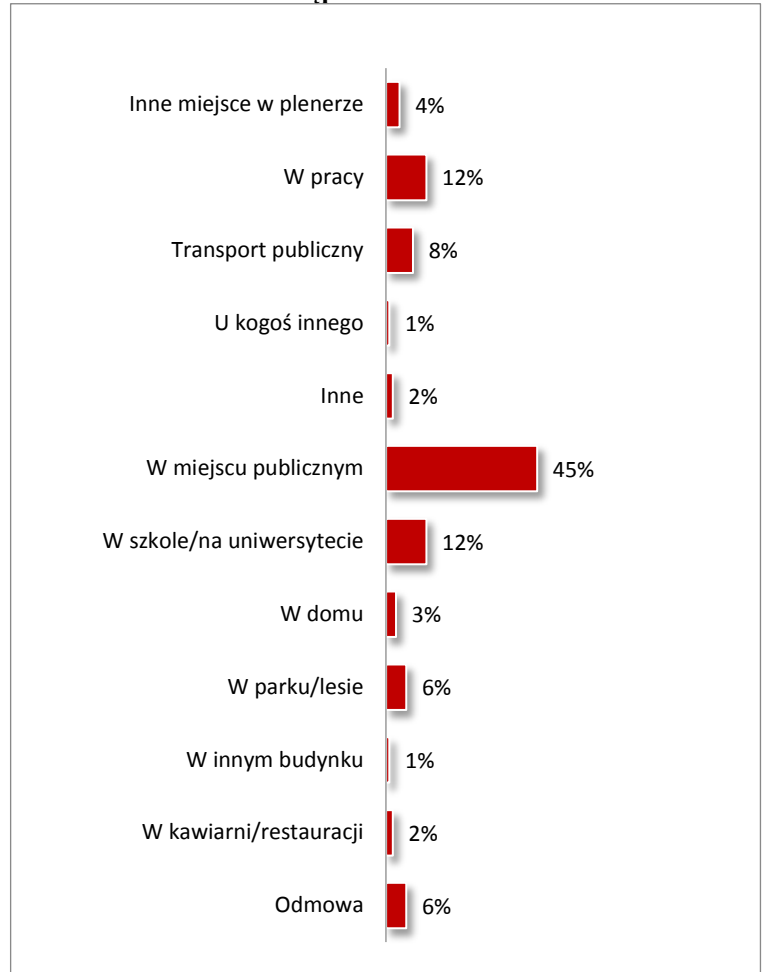
L5. Czy sądzi Pan/Pani, że sprawcą był...? Podstawa: ogółem N = 202, Ukraińcy N = 56, muzułmanie N = 54, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 92

W większości przypadków sprawcy są ofierze nieznani. W przypadku przestępstw z nienawiści sprawcami znacznie częściej są kibice piłki nożnej niż w przypadku sprawców innych rodzajów przestępstw. Co więcej, częściej jest to ktoś z otoczenia ofiary, na przykład ze szkoły (o 9 pkt procentowych częściej) lub bezpośredniego sąsiedztwa (o 4 pkt procentowe częściej). Ofiary takich przestępstw rzadko miały problemy z określeniem ich charakteru – na poziomie zaledwie 5 procent udział ankietowanych, którzy odpowiedzieli „trudno powiedzieć” był o 8 pkt procentowych niższy niż w przypadku tych, którzy doświadczyli innych rodzajów przestępstw.

„Zwykłe” przestępstwo

Przestępstwo z nienawiści

L7. Gdzie wydarzenie miało miejsce? Podstawa: ogółem $N = 202$, Ukraińcy $N = 56$, muzułmanie $N = 54$, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej $N = 92$

Ogólnie rzecz biorąc, przestępstwa są częściej popełniane w miejscach publicznych – tam, gdzie mogą być obecne inne osoby (osoby postronne). Sprawcy przestępstw z nienawiści znacznie częściej popełniają przestępstwa w miejscach publicznych (na przykład na ulicy lub parkingu); to tam ma miejsce niemalże połowa takich incydentów (45 procent). Kolejne pod względem częstości są miejsca, w których odbywają się codzienne zajęcia, takie jak szkoła lub miejsce pracy (12 procent w obu przypadkach).

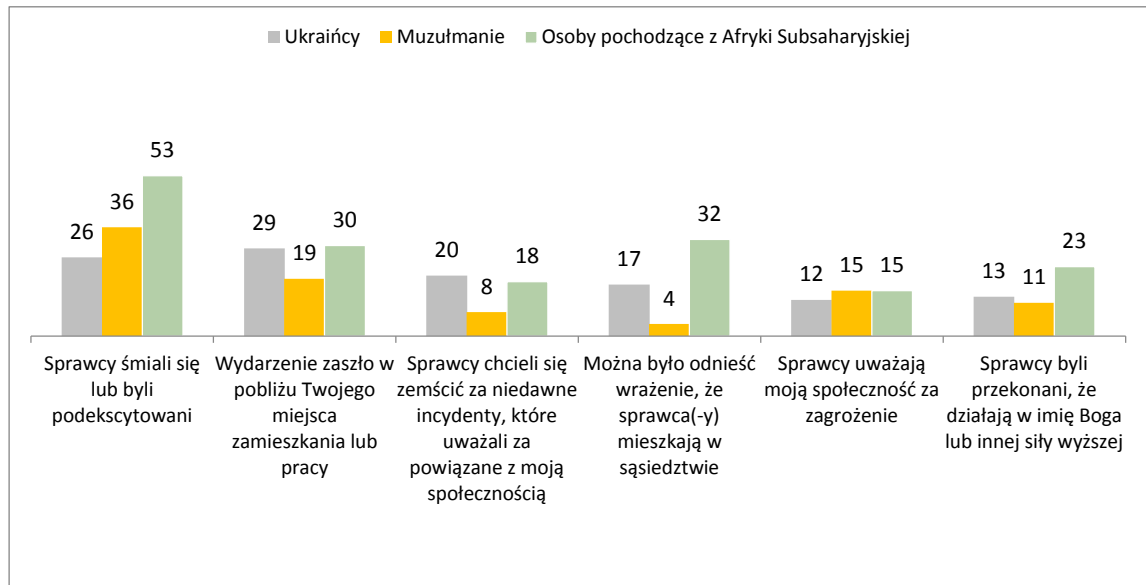
Wykres 20. Okoliczności zdarzenia

L8. Jak zachowywali się sprawcy? Podstawa: ogółem $N = 202$, Ukraińcy $N = 56$, muzułmanie $N = 54$, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej $N = 92$

W wielu przypadkach sprawcy wydawali się podekscytowani w momencie popełniania przestępstwa (29 procent). W ponad jednej czwartej przypadków przestępstwa są popełniane w pobliżu miejsca zamieszkania lub pracy ofiary. Postrzeganie zachowań sprawców różniło się znacznie wśród trzech ankietowanych społeczności, jak pokazano na wykresie 21.

Wykres 21. Postrzeganie zachowań sprawców, w podziale na ankietowane społeczności

L8. Jak zachowywali się sprawcy? Podstawa: ogółem $N = 202$, Ukraińcy $N = 56$, muzułmanie $N = 54$, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej $N = 92$

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Wszystkie wymienione rodzaje zachowań były najczęściej zgłaszane przez ankietowanych z Afryki Subsaharyjskiej, którzy doświadczyli przestępstwa. Z kolei muzułmanie najrzadziej przypisywali przestępstwu określoną motywację. Różnice te odpowiadają częstości, z jaką grupy te zgłaszały doświadczenie przestępstw z nienawiści, jakkolwiek mogły one także wynikać z innych czynników, takich jak kulturowe lub obiektywne różnice w warunkach życiowych ankietowanych społeczności. Na przykład muzułmanie są atakowani przez sprawców mieszkających w pobliżu zajścia przestępstwa jedynie w 4 procentach przypadków, natomiast w przypadku osób z Afryki Subsaharyjskiej jest to już 32 procent.

Analiza motywacji sprawców wskazuje na to, że jednym z głównych czynników wpływających na ich zachowanie jest brak kontroli nad emocjami oraz niewiele emocji pozytywnych.

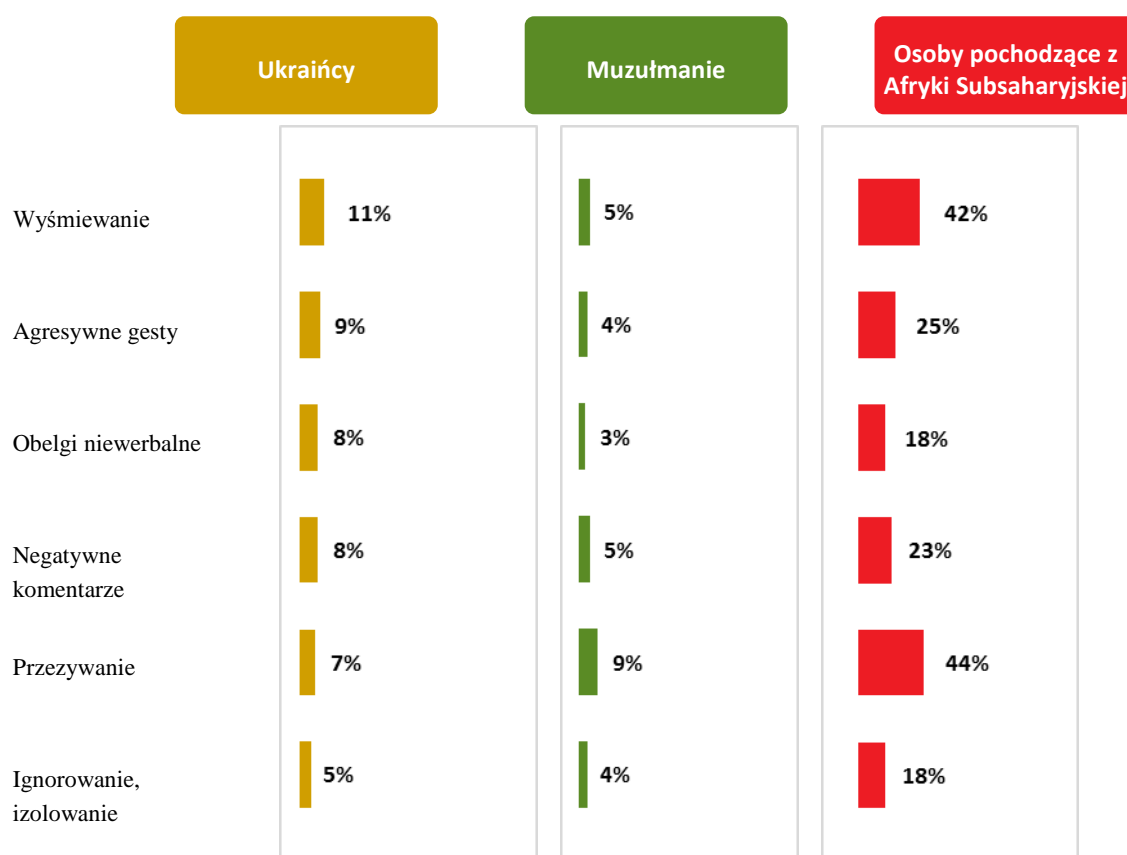
Tę typologię opracowano w oparciu o scharakteryzowanie przez ofiary popełnianych przeciwko nim przestępstw. W związku z tym 34 procent sprawców zidentyfikowano jako „osoby chcące się zemścić”, którzy atakują nieznanym¹⁷.

¹⁷ Typologię sprawców przestępstw z nienawiści opracowana w ramach tego badania oparto na typologii autorstwa Levina i McDevitta, gdzie stosuje się następujące wskaźniki: najpoważniejsze przestępstwo w ciągu ostatnich pięciu lat, liczba sprawców przestępstwa, tożsamość sprawcy, miejsce incydentu i motywy sprawcy.

„Osoby poszukujące dreszczyku emocji”, które działają pod wpływem negatywnych emocji (takich jak nienawiść) to kolejna kategoria sprawców przestępstw z nienawiści, stanowiąca 30 procent zbrodni zgłoszonych przez ankietowanych. Motywem „sprawców reakcyjnych” było ich przeświadczenie, że ofiary stanowią zagrożenie z uwagi na ich obcość i poczucie potrzeby obrony swojego terytorium (22 procent). „Osoby kierujące się poczuciem misji” to istotna, choć stosunkowo niewielka grupa sprawców (14 procent) kierujących się ideologią.

Przestępstwa dotyczące ankietowanych ukraińskich często miały miejsce w pobliżu miejsca pracy lub zamieszkania ofiary. Muzułmanie często podkreślali emocjonalne pobudzenie sprawców (36 procent), jakkolwiek cechą tę częściej stwierdzali ankietowani z Afryki Subsaharyjskiej (53 procent).

Wykres 22. Doświadczanie wrogich i dyskryminujących zachowań

L18. Niektóre incydenty nie wpisują się w kategorię przestępstwa, ale przywodzą na myśl wrogie podejście lub dyskryminację. Czy doświadczył(-ła) Pani/Pan któregokolwiek z poniższych z uwagi na swoje pochodzenie narodowe lub etniczne (GRUPA DOCELOWA: MUZUŁMANIE lub religię) (GRUPA DOCELOWA: OSOBY Z AFRYKI SUBSAHARYJSKIEJ: lub kolor skóry) w 2016 lub 2017 roku?

Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Incydentów związanych z traktowaniem wrogim lub noszącym znamiona dyskryminacji nie można uznać za przestępstwa, ale mogą mieć one podobny wpływ na cele ataków co przestępstwa z nienawiści i często są zakorzenione w rasizmie i ksenofobii. Spośród wszystkich ankietowanych takie traktowanie najczęściej zgłaszały osoby z Afryki Subsaharyjskiej, w drugiej kolejności Ukraińcy i najrzadziej muzułmanie.

Według przeprowadzonego w 2015 roku badania dotyczącego mniejszości i dyskryminacji w Unii Europejskiej (EU-MIDIS) II 14 procent migrantów nowo przybyłych do Polski doświadczało prześladowań ze względu na swoje pochodzenie etniczne lub narodowe w ciągu 12 miesięcy przed badaniem¹⁸. Udział muzułmanów i osób Afryki Subsaharyjskiej w badaniu EU-MIDIS był jednak na tyle mały, że jego wyników nie można porównać z wynikami badania ODIHR. Także według danych z badania EU-MIDIS II we wszystkich krajach Unii Europejskiej 27 procent muzułmanów zgłosiło, że zdarzyło im się doświadczyć dyskryminacji ze względu na swoje pochodzenie etniczne lub fakt bycia imigrantami, przy czym między poszczególnymi krajami wystąpiły znaczne różnice (48 procent muzułmanów w Niemczech, 45 procent muzułmanów w Finlandii, 13 procent muzułmanów w Wielkiej Brytanii i 14 procent muzułmanów na Malcie)¹⁹. Dane te odnoszą się w szczególności do muzułmanów z krajów Afryki Subsaharyjskiej i Turcji, a przedmiotem dotyczącego Afryki badania niezgłaszanych przestępstw z nienawiści byli muzułmanie z krajów Afryki Północnej²⁰.

¹⁸ Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, *Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Muslims – Selected findings [Drugie badanie dotyczące mniejszości i dyskryminacji w Unii Europejskiej: Muzułmanie - wybrane wyniki] (EU-MIDIS II)* (Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2017), <<http://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-eu-midis-ii-muslims>> Strona 42.

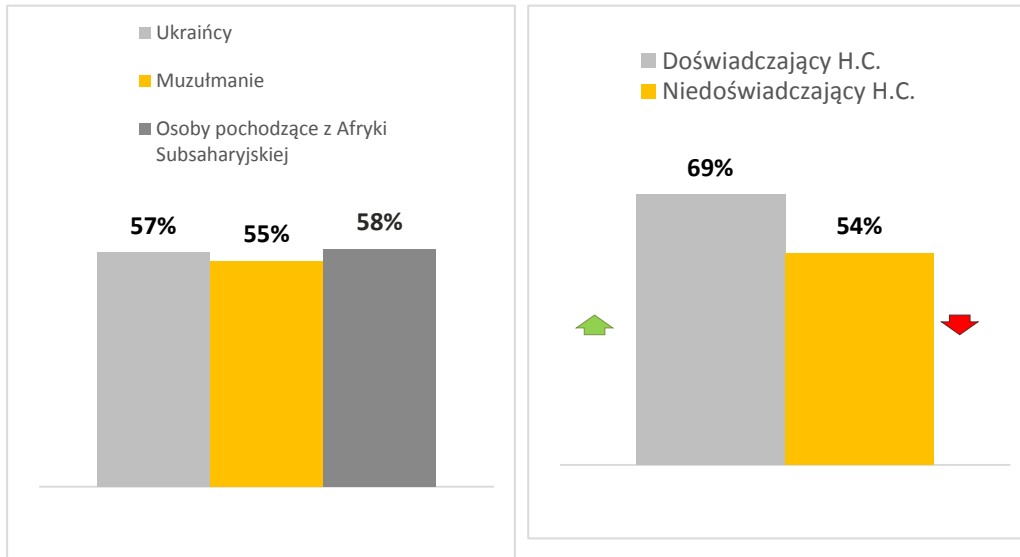
¹⁹ *Ibid.*

Wykres 23. Odsetek ankietowanych, którzy są świadomi pojęcia przestępstwa dyskryminacji

Według ankietowanych społeczności

Według doświadczanych przestępstw z nienawiści (HC)

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

H1. Czy zdarzyło Ci się usłyszeć o pojęciu „przestępstw z nienawiści”?

Podstawa: Ukraińcy $N = 273$, muzułmanie $N = 194$, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej $N = 176$.

Termin „przestępstwo z nienawiści” jest rozumiany podobnie we wszystkich ankietowanych społecznościach, a ponad połowa wszystkich ankietowanych twierdzi, że to pojęcie jest im znane. Występuje znaczna różnica między osobami, które doświadczyły i nie doświadczyły przestępstw z nienawiści, ponieważ te, które były celem przestępstwa wynikającego z uprzedzeń, są bardziej świadome tego zjawiska. W związku z tym negatywne doświadczenia odgrywają pewną rolę w budowaniu świadomości pojęcia przestępstw motywowanych pochodzeniem, religią lub kolorem skóry.

Rozdział 4: podział badanych społeczności według doświadczenia przestępstw z nienawiści

W ramach badania ankietowanych pytano o następujące czynniki wskazujące na ich dobre samopoczucie psychiczne²¹:

- zadowolenie z życia;
- częstotliwość kontaktów towarzyskich;
- zaufanie do ludzi;
- poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania.

Ostatecznie wybrano ogółem trzy segmenty, ponieważ wykazywało to największą korelację między zmiennymi demograficznymi a wskaźnikami przestępczości. Nieważone dane zastosowano do analizy dobrego samopoczucia ankietowanych.

Wykres 1. Podział według wskaźników dobrego samopoczucia

	Indeks	Segment 1	Segment 2	Segment 3
Dobre samopoczucie				
Zadowolenie z obecnego stanu życia	T2BOX (skala 0-10)	20%	69%	66%
Częstotliwość kontaktów	Kilka razy w tygodniu/codziennie	63%	5%	68%
Zaufanie do ludzi	T3BOX (skala 0-10)	8%	9%	42%
Poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania	Czuję się bardzo bezpiecznie	12%	28%	48%

²¹ Dobre samopoczucie psychiczne definiuje się jako „dynamiczny stan, w którym jednostka jest w stanie rozwijać swój potencjał, pracować wydajnie i kreatywnie, budować silne i pozytywne relacje z innymi oraz mieć udział w dobrobycie swojej społeczności”. Patrz: Brytyjskie Rządowe Biuro Nauki *Mental Capital and Wellbeing: Making the most of ourselves in the 21st Century* (Wykorzystanie pełni potencjału osobistego XXI wieku (Streszczenie dla kierownictwa), Foresight Mental Capital and Wellbeing Project (2008), < https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/292453/mental-capital-wellbeing-summary.pdf >.

Segment trzeci wykazuje najintensywniejsze życie towarzyskie. Prawie dwie trzecie (68 procent) ankietowanych należących do tego segmentu spotyka się codziennie lub prawie codziennie z przyjaciółmi, znajomymi, krewnymi lub kolegami z pracy. Osoby takie są także bardzo zadowolone ze swojego obecnego życia, mają najwyższy poziom zaufania do innych i czują się bezpiecznie w swoim miejscu zamieszkania.

Przedstawiciele segmentu pierwszego wykazują poziom kontaktów towarzyskich zbliżony do segmentu trzeciego. Jednocześnie czują się oni najmniej bezpiecznie w swoim miejscu zamieszkania, a ich poziom zadowolenia z życia i zaufania do innych jest niski.

Przedstawiciele segmentu drugiego cechuje bardzo niski poziom interakcji społecznych. Jeżeli chodzi o to, jak postrzegają bezpieczeństwo w swoim miejscu zamieszkania, plasują się między trzecim (najbezpieczniejszym) a pierwszym (narażonym na największe ryzyko) segmentem. Jednakże u przedstawicieli segmentu drugiego odnotowali najwyższe zadowolenie z życia (69 procent).

Wykres 2. Podział a badane społeczności

Badane grupy		Indeks	Segment 1	Segment 2	Segment 3
Badana grupa	Ukraińcy		65%	23%	54%
Badana grupa	Muzułmanie		10%	51%	13%
Badana grupa	Osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej		26%	26%	33%
Wiek	Wiek poniżej 20 lat		38%	17%	30%

Skład narodowy tych trzech segmentów jest zróżnicowany, co oznacza, że stosowane zmienne były uniwersalne, a ankietowane społeczności pogrupowane były niezależnie od ich pochodzenia etnicznego.

Jak widać na wykresie 2, w segmencie pierwszym dominują Ukraińcy, którzy stanowią prawie dwie trzecie (65 procent) tej grupy. Afryka Subsaharyjska to druga co do wielkości grupa w segmencie pierwszym (26 procent), a muzułmanie – trzecia (10 procent). Segment 1 jest zarazem „najmłodszy”, ponieważ ma najwyższy udział osób w wieku poniżej 20 lat (38 procent).

Muzułmanie stanowią połowę przedstawicieli drugiego segmentu, natomiast Ukraińców i osób z Afryki Subsaharyjskiej jest w nim mniej więcej po równo (odpowiednio 26 i 23

procent). Segment drugi to „najstarszy” z trzech: zaledwie 17 procent jego przedstawicieli jest w wieku poniżej 20 lat.

Podobnie jak w segmencie pierwszym, w segmencie trzecim dominują Ukraińcy, jednak w mniejszym stopniu (54 procent). Osoby z Afryki Subsaharyjskiej (33 procent) to druga co do wielkości grupa w tym segmencie, a muzułmanie – trzecia (13 procent).

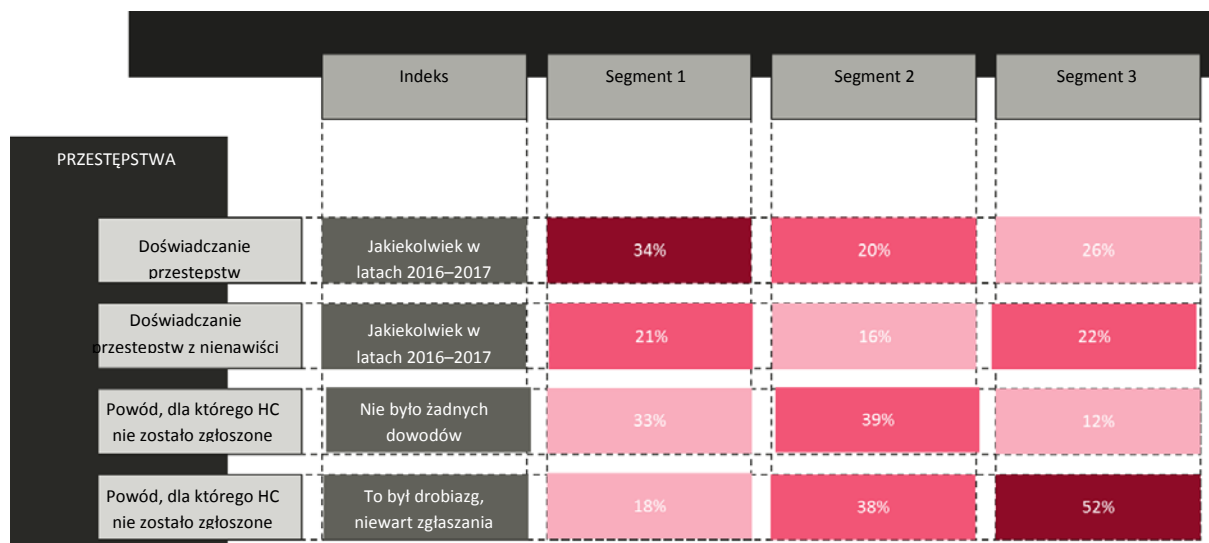
Wykres 3. Charakterystyka segmentów

Zmienne demograficzne	Indeks	Segment 1	Segment 2	Segment 3
Długość pobytu w Polsce	Mniej niż 2 lata	65%	23%	54%
Wykształcenie	Wyższe lub powyżej	10%	51%	13%
Podstawowe źródło dochodu	Wsparcie znajomych/rodziny	26%	26%	33%
Współmieszkańcy tego samego pochodzenia	Większość lub wszyscy	38%	17%	30%

Żaden z przedstawicieli trzech segmentów nie mieszkał w dzielnicach zamieszkiwanych wyłącznie przez osoby o tym samym pochodzeniu etnicznym lub kraju pochodzenia. Osoby z segmentu pierwszego i trzeciego najczęściej mieszkały wśród innych migrantów (ponad jedna trzecia przedstawicieli w obu przypadkach).

Ważną cechą wyróżniającą przedstawicieli segmentu drugiego jest to, że zwykle w zakresie uzyskania wsparcia finansowego polegają na kręgu przyjaciół lub krewnych.

Wykres 4. Doświadczanie przestępstw

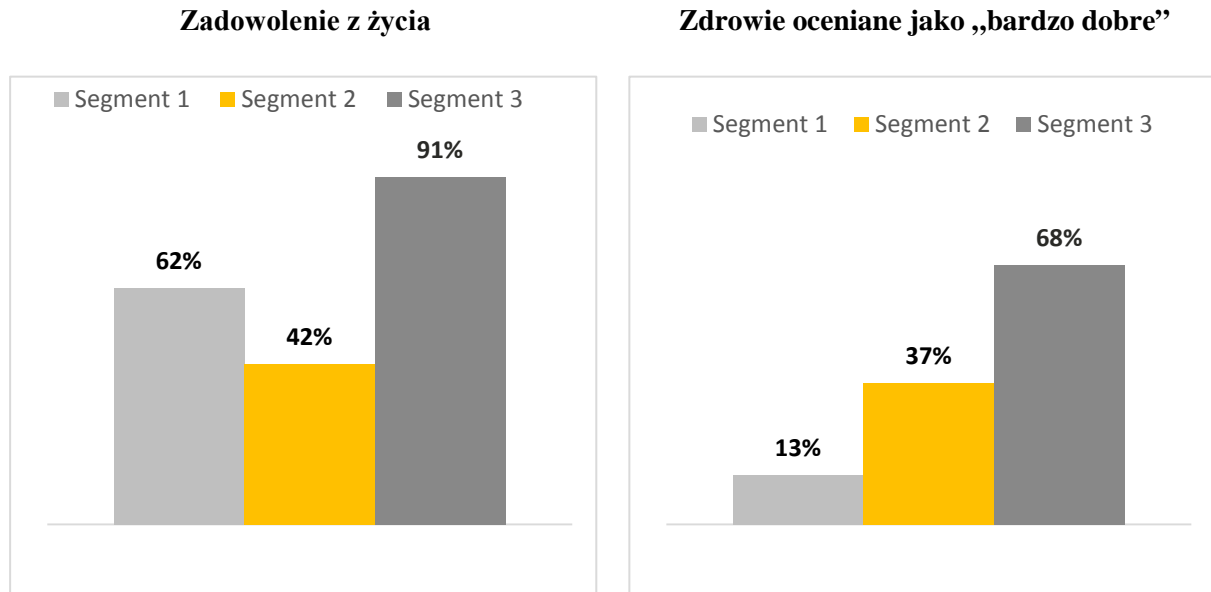

Segment 1 obejmował największy odsetek osób, które doświadczyły jakiegokolwiek rodzaju przestępstwa w latach 2016 i 2017 (34 procent). Z kolei 21 procent osób w segmencie pierwszym uznało przestępstwo za przestępstwo z nienawiści, analogicznie do odsetka przestępstw z nienawiści doświadczanych przez przedstawicieli segmentu trzeciego. Najczęściej wymienianym powodem niezgłaszania przestępstw z nienawiści na policję przez przedstawicieli trzeciego segmentu było to, że incydent nie był tego wart.

Najmniej narażeni na doświadczenie przestępstw, w tym przestępstw z nienawiści, byli przedstawiciele segmentu drugiego, jakkolwiek różnica była większa w przypadku ogólnopojętej przestępczości (o 14 pkt procentowych mniejsza niż w przypadku przedstawicieli pierwszego segmentu i 6 pkt procentowych niż przedstawicieli trzeciego segmentu).

Segmentacja oparta na wskaźnikach dobrego samopoczucia umożliwiła zatem identyfikację grup w oparciu o doświadczane przez nie przestępstwa z nienawiści. Tym niemniej przynależność do innego segmentu określa prawdopodobieństwo doświadczenia przestępstwa z nienawiści jedynie do pewnego stopnia. Jednocześnie istnieje jednoznaczna korelacja między doświadczaniem przestępstw tego rodzaju a oceną ankietowanych ich dobrostanu psychofizycznego.

Wykres 5.1. Wskaźniki dobrego samopoczucia

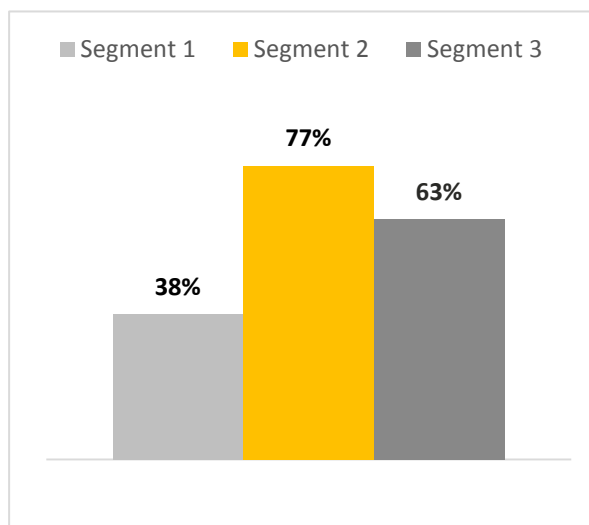
Pytanie: Ogólnie rzecz biorąc, jak bardzo jest Pan/Pani obecnie zadowolony(-a) ze swojego życia ogólnie?
Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Pytanie: Jaki jest ogólny stan Pana/Pani zdrowia?
Odpowiedzi „bardzo dobry”. Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

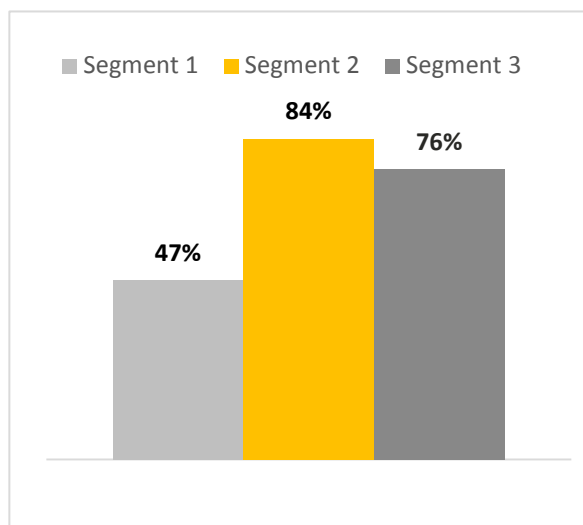
Stwierdzono, że zadowolenie z życia w różnych segmentach ma wpływ na to, jak oceniano swój stan zdrowia. W związku z tym osoby utrzymujące częstsze kontakty z przyjaciółmi i krewnymi (w tym przypadku przedstawiciele trzeciego segmentu) nie tylko deklarują większe zaufanie do innych, ale są także najbardziej zadowolone z życia i najczęściej pozytywnie oceniają swój stan zdrowia. Te z nich, które decydują się nie zgłaszać przestępstw z nienawiści na policję, częściej też podają jako przyczynę, że takie zdarzenia nie są warte zgłaszania. Możliwe, że taka postawa pozwala im zminimalizować brak poczucia bezpieczeństwa, a jednocześnie stanowi tymczasowy mechanizm radzenia sobie z doświadczaniem takich przestępstw.

Wykres 5.2. Wskaźniki dobrego samopoczucia

Unikanie odwiedzania pewnych obszarów

Unikanie wychodzenia po zmroku

WB11. Czy kiedykolwiek w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani unikać odwiedzania pewnych obszarów? Odpowiedzi „nigdy”. Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

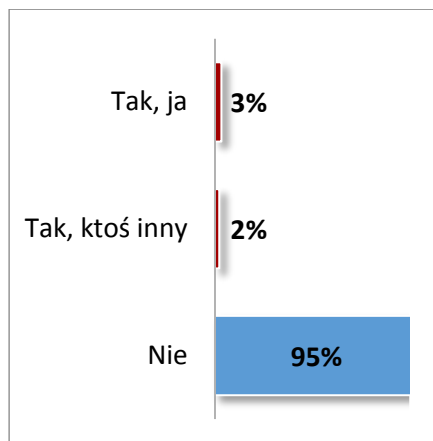
WB11. Czy kiedykolwiek w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani unikać wychodzenia po zmroku? Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, Osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Otwartość na innych i częste kontakty towarzyskie mogą pomagać ofiarom radzić sobie z następstwami incydentów klasyfikowanych jako przestępstwa z nienawiści. Nie eliminuje to jednak całkowicie negatywnych konsekwencji takich zdarzeń. Przedstawiciele drugiego segmentu, którzy stosunkowo rzadziej doświadczali przestępstw z nienawiści, rzadziej unikali pewnych obszarów lub wychodzenia po zmroku. Takie zachowanie najczęściej zgłaszali przedstawiciele segmentu pierwszego, którzy także częściej zgłaszali doświadczanie przestępstw z nienawiści niż miało to miejsce w przypadku drugiego segmentu i którzy doświadczali przestępstw wszelkiego rodzaju w większym stopniu niż którykolwiek inny segment.

Rozdział 5: Określenie przyczyn zaniżonej liczby zgłoszeń przestępstw z nienawiści

Spośród 269 incydentów doświadczonych przez ankietowanych w latach 2016–2017 jedynie 19 zgłoszono na policję²². Ankietowani uznali za przestępstwa z nienawiści jedynie trzy spośród zgłoszonych przestępstw.

Wykres 1. Odsetek przestępstw zgłoszonych na policję

L9. Czy Pan/Pani lub ktoś inny zgłosił to zdarzenie na policję? Podstawa: ogółem N = 202, Ukraińcy N = 56, muzułmanie N = 54, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 92

W 90 procentach zgłoszonych incydentów złożono oficjalne zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa zarejestrowane przez policję.

Wykres 2. Doświadczenie zgłaszania przestępstw. T3B

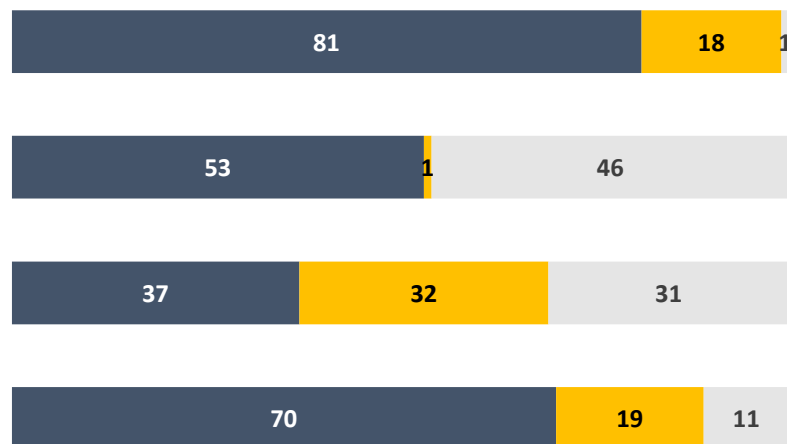
Ankietowanych poproszono o ocenę następujących stwierdzeń w skali od jednego (zupełnie się nie zgadzam się) do siedmiu (w pełni się zgadzam):

Chciałem(-łam), żeby policja pomogła mi w załatwianiu spraw takich jak moja

Obawiałem(-łam) się, że mogę coś zrobić lub powiedzieć coś nie tak

W moim przekonaniu marnowałem(-łam) czas policjanta

Przede wszystkim chciałem(-łam), żeby sprawca został złapany

²² Odnoszą się one do danych ważonych. W ujęciu liczbowym dane nieważone stanowiły odpowiednio 245 i 28 przestępstw.

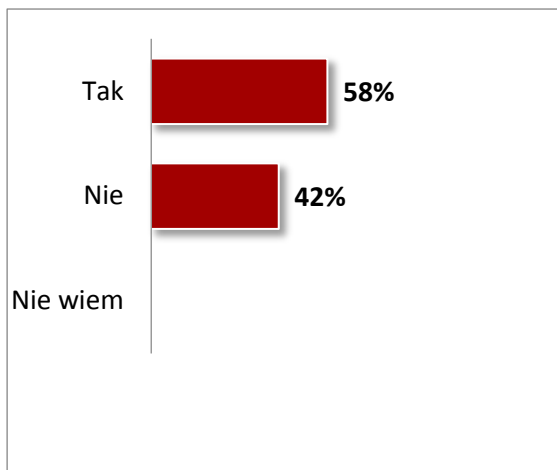
L14. A teraz chcielibyśmy zapytać o Pana/Pani doświadczenia, jeśli chodzi o zgłaszanie przestępstw. Jak bardzo się Pan/Pani zgadza lub nie zgadza z poniższymi? Podstawa: N = 20.

Głównym powodem, dla którego przestępstwa z nienawiści zgłaszano na policję, była chęć powiadomienia organów ścigania o przestępstwach, które dotyczą znacznej części populacji migrantów. Zgłaszający zazwyczaj oczekują, że policja będzie traktować takie incydenty tak samo jak inne czyny podlegające karze. Innym ważnym powodem zgłaszania było pragnienie, aby sprawca na pewno został zatrzymany i ukarany.

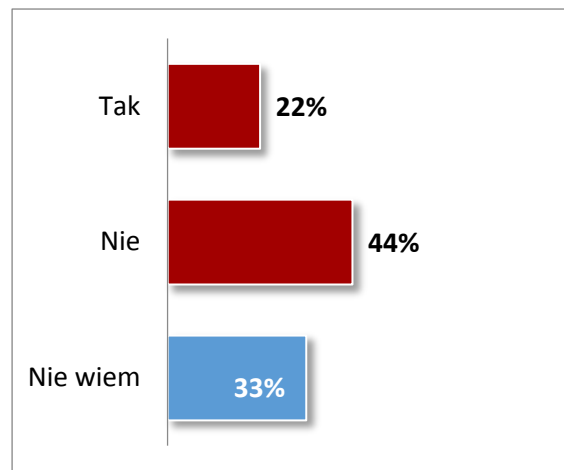
Podczas zgłaszania takich incydentów wielu ankietowanych obawiało się, aby nie zrobić czy też nie powiedzieć czegoś nie tak (53 procent). Jednocześnie co trzecia (36 procent) osoba uważała, że marnuje czas policji.

Wykres 3. Zachowanie policji podczas zgłaszania przestępstwa z nienawiści

Policja zapytała o motywację sprawcy

Policja uznała, że przestępstwo wynikało z uprzedzeń

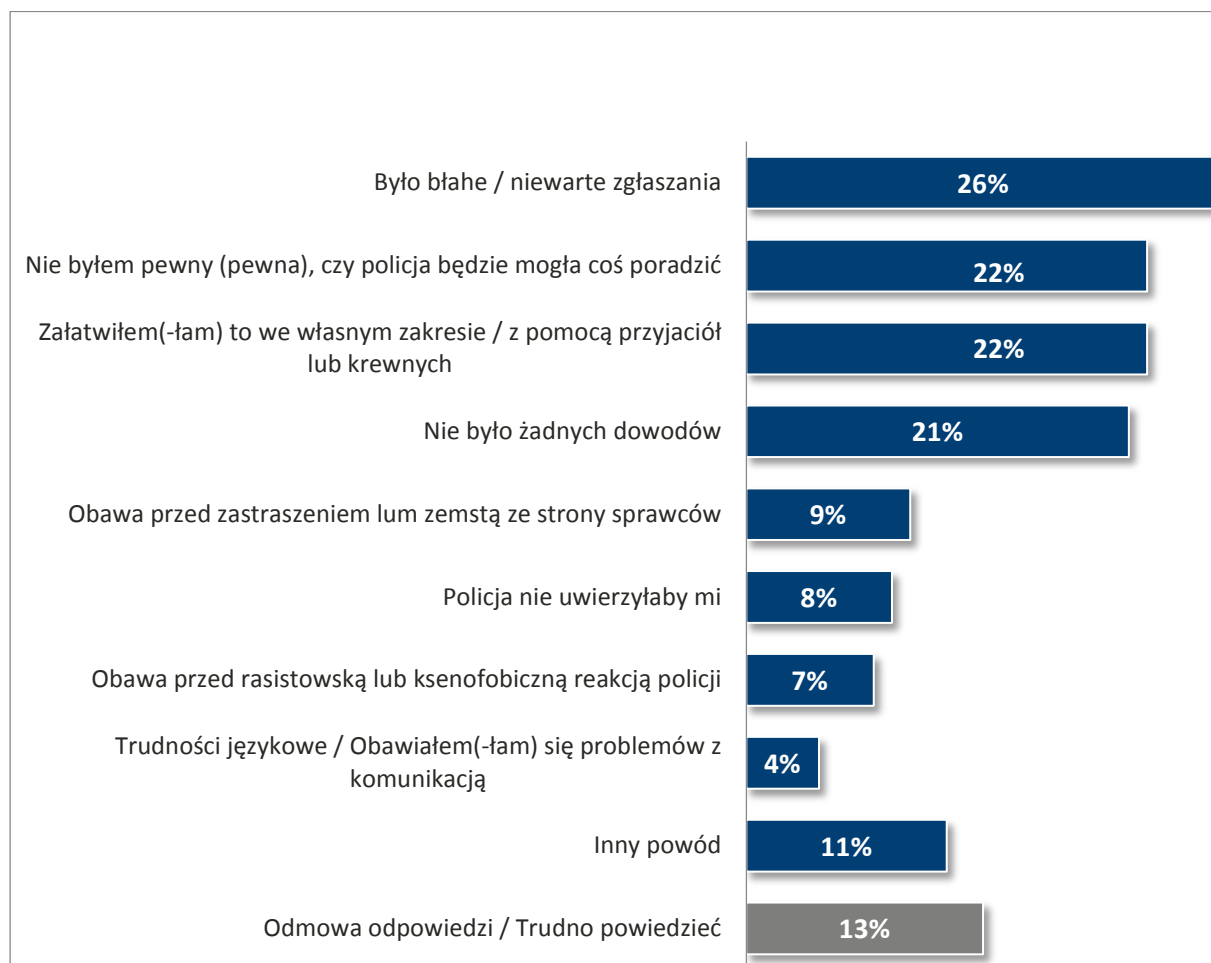

L14b. Czy policjant zapytał, dlaczego sprawcy Pana/Panią zaatakowali albo zadał podobne pytanie, aby dowiedzieć się, jaka Pana/Pani zdaniem była ich motywacja?

L14c. Czy policja stwierdziła, że to było przestępstwo wynikające z uprzedzeń wobec Pana/Pani społeczności? Podstawa: N = 20.

W przypadku 42 procent zgłoszonych zdarzeń policjant spisujący raport nie pytał o motywację sprawcy. Według odpowiedzi ankietowanych zaledwie w 22 procentach przypadków policja doszła do wniosku, że przestępstwo wynikało z uprzedzeń.

Wykres 4. Powody niezgłaszania przestępstwa

L15. Dlaczego nie zgłosił(-ła) tego Pan/Pani na policję? Podstawa: ogółem N = 182, Ukraińcy N = 47, muzułmanie N = 52, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 83

Głównym powodem, dla którego ankietowani nie zgłaszali przestępstwa na policję, było to, że nie uznali go za warte zgłoszenia (26 procent).

To podejście może być zakorzenione w przekonaniu, że społeczeństwo przyjmujące migrantów nie ma poszanowania dla ich praw i dobrostanu. Na przykład jeden z uczestników badania formatywnego powiedział, że wie o pewnym migrantach, którzy zgłosili incydent: „Byli tacy ludzie z Pakistanu, którzy zgłosili to na policję, ale niewiele sobie po tym obiecywali, bo nie są stąd, więc nie traktuje się ich poważnie...”. (Cytat z badania formatywnego).

Inne powody to obiekcje, czy zgłoszenie cokolwiek by dało, ponieważ ofiary albo uważały, że policja nie byłaby w stanie podjąć działania (22 procent) albo że nie ma dowodów zajścia przestępstwa (21 procent).

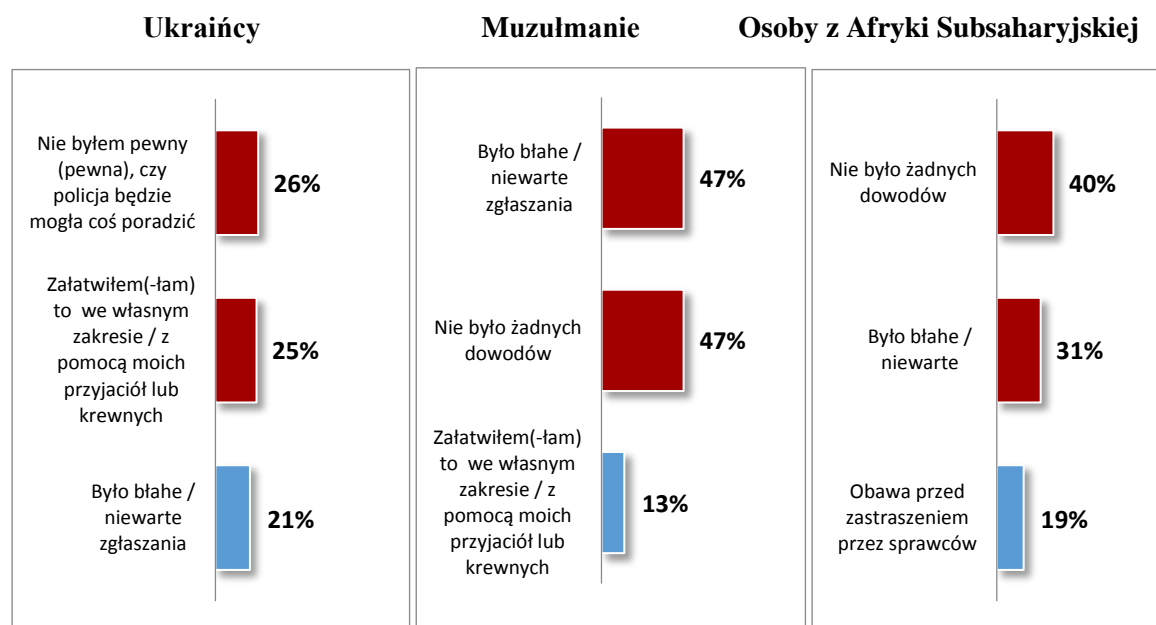
Z badania formatywnego wynika także, że wielu migrantów zniechęcają pogłoski, że zgłoszenie przestępstwa będzie skutkowało długimi, niezwykle wyczerpującymi sprawami sądowymi i wymusi na ofiarach częste chodzenie na policję i do sądów. W związku z tym

zgłoszenie przestępstwa postrzega się jako obciążające zarówno pod względem czasowym, jak i psychicznym. Jak donosi jeden z uczestników: „Wynajęli prawnika, walczyli o swoją sprawę bez przerwy jeszcze przez 2-3 lata, ale nie miałem czasu i zmęczyło mnie to – niemal co drugi dzień musiałem czytać albo składać jakieś urzędowe pismo, a ja muszę pracować, nie mam na to czasu. To był ogromny stres”. (Cytat z badania formatywnego).

Ankietowanych rzadko deklarowali strach, że zgłoszenie może mieć negatywne konsekwencje. Dziewięć procent osób, które nie zgłosiły przestępstwa powiedziało, że obawiały się, że sprawca się zemści, a 7 procent obawiało się reakcji policji. Drugi powód łączył się z obawami, że zgłoszenie zagrozi pozwoleniu na stały pobyt, jak zauważył jeden z uczestników badania formatywnego: „Jeśli to zgłoszę, to może postawi to potem pod znakiem zapytania moje pozwolenie na stały pobyt?”. (Cytat z badania formatywnego).

Problemy językowe i komunikacyjne rzadko wymieniano jako powód niezgłoszenia przestępstwa (4 procent przypadków).

Wykres 5. Główne przyczyny niezgłaszania przestępstw z nienawiści przez ankietowaną grupę

L15. Dlaczego nie Pan/Pani nie zgłosił(-ła) tego na policję? Podstawa: ogółem N = 202, Ukraińcy N = 56, muzułmanie N = 54, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 92

Wśród ankietowanych ukraińskich przyczyny niezgłaszania przestępstw były dość zróżnicowane, nie było jednego przeważającego powodu; natomiast przyczyny najczęściej podawane przez muzułmanów i osoby z Afryki Subsaharyjskiej obejmowały brak dowodów i to, że incydent nie był wart zgłaszania.

Z badania formatywnego wynika, że w niektórych przypadkach, kiedy ofiary próbują się bronić, policja z reguły obarcza winą obie strony i albo zniechęca ofiarę do zgłoszenia sprawy albo traktuje ofiarę i sprawcę (sprawców) jako osoby tak samo winne. Jako przykłady

wystąpiły następujące doniesienia: „Policja przychodzi, widzi, jak się wszyscy bijemy i prosi, żebyśmy przestali się bić i podali sobie ręce”. „Raz zdarzyło się tak, że nam wszystkim postawiono zarzuty uczestnictwa w bójce, chociaż my się tylko broniliśmy, ja ich tylko chciałem rozdzielić. Mój przyjaciel, który nie uznał tych zarzutów, miał sprawę, która trwała ponad półtora roku, to go zupełnie przerosło, miał dość. A ja je uznałem tylko po to, żeby mieć to z głowy”. (Cytat z badania formatywnego).

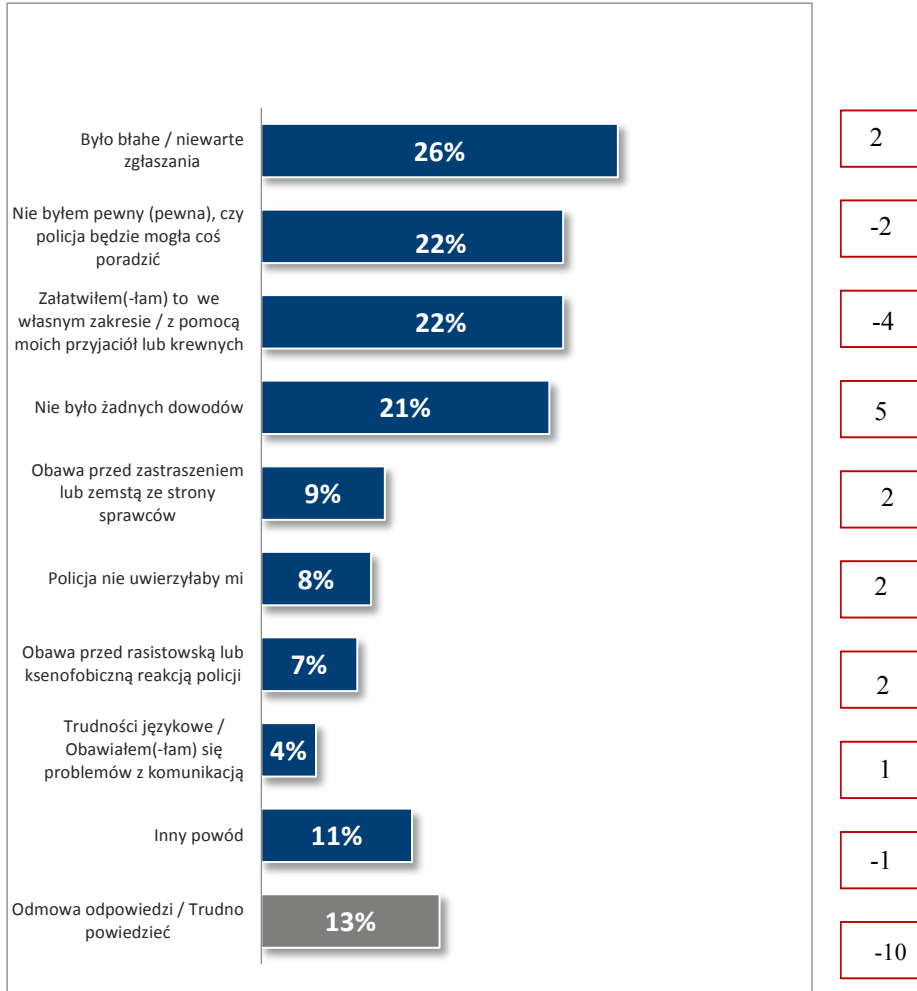
Uczestnicy badania formatywnego stwierdzili, że brak dowodów często wynikał z tego, że ofiary po ataku znajdowały się w stanie szoku. W niektórych przypadkach zdarza się, że ofiary odmawiają przyjęcia pomocy i odchodzą z miejsca ataku bez zebrania jakichkolwiek dowodów, w tym zeznań świadków.

Spośród 202 ankietowanych, którzy doświadczyli poważnego przestępstwa w ciągu pięciu lat poprzedzających badanie, zdaniem 170 (84 procent) zostali zaatakowani ze względu na swoje pochodzenie, religię lub kolor skóry, a więc incydenty, które można by uznać za przestępstwa z nienawiści.

Wykres 6. Przyczyny niezgłaszania przestępstw, w szczególności przestępstw z nienawiści

Wszystkie przestępstwa:

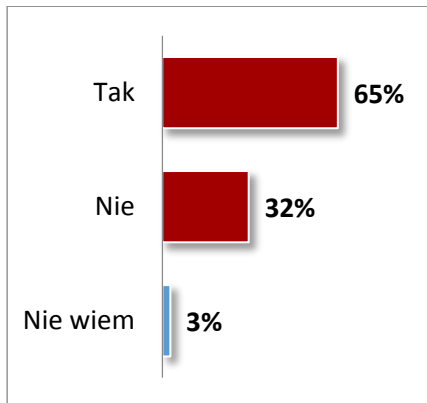
Różnica procentowa w przypadku przestępstw z nienawiści:

L15. Dlaczego nie zgłosił(-ła) Pan/Pani tego na policję? Podstawa: ogółem $N = 170$, Osoby, w przypadku których najpoważniejszym przestępstwem w ciągu ostatnich 5 lat było przestępstwo z nienawiści.

Przyczyny niezgłaszania przestępstw z nienawiści i częstotliwość udzielanych odpowiedzi były bardzo zbliżone do przyczyn niezgłaszania przestępstw jako takich. Najbardziej zauważalną różnicą (+5 pkt procentowych) był brak dowodów, który częściej podawano jako powód niezgłaszania przestępstw z nienawiści na policję. Z kolei ankietowani rzadziej (-4 pkt procentowe) deklarowali załatwienie problemu samodzielnie lub z pomocą innych jako powód niezgłoszenia przestępstwa z nienawiści w stosunku do przestępstw ogółem.

Wykres 7. Możliwość złożenia skargi w wybranym przez siebie języku

L10. Czy dano Panu/Pani możliwość złożenia skargi w języku, który Pan/Pani rozumie, lub zaproponowano odpowiednie wsparcie językowe? Podstawa: N = 14.

W jednej trzeciej przypadków ankietowani nie mieli możliwości złożenia skargi w znanym im języku.

Ze względu na małą liczebność próby każdej z podgrup, której zdarzyło się doświadczyć przestępstw z nienawiści i zgłosić incydent na policję, poniższe dane dotyczące języka, w którym złożono skargę, oraz informacje udzielone przez policję na temat wsparcia dla ofiar należy traktować z pewną dozą ostrożności.

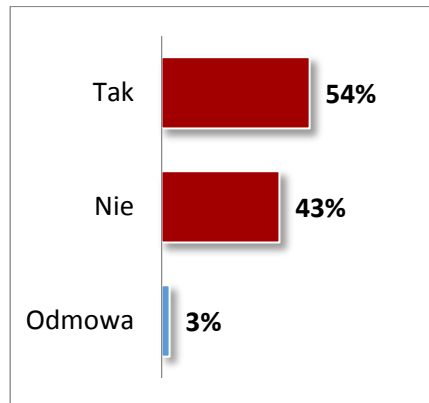
Tabela 1. Możliwość złożenia skargi w wybranym przez siebie języku w zależności od rodzaju przestępstwa

Możliwość złożenia skargi w zrozumiałym języku	Przestępstwo z nienawiści (%)	Inne przestępstwa (%)	Ogółem (%)
Tak	45	91	65
Nie	55	0	32
Brak odpowiedzi	0	9	4

L10. Czy dano Panu/Pani możliwość złożenia skargi w języku, który Pan/Pani rozumie, lub zaproponowano odpowiednie wsparcie językowe?

Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że w przypadku zgłaszania przestępstwa z nienawiści ankietowani rzadziej mieli szansę na złożenie skargi w języku, który rozumieli, niż w przypadku zgłaszania innych rodzajów przestępstw.

Wykres 8. Informacje dotyczące wsparcia dla ofiar udzielanego przy pierwszym kontakcie z policją

L11. Czy otrzymał(-ła) Pan/Pani podstawowe informacje dotyczące rodzaju wsparcia, z którego może Pan/Pani skorzystać, i od kogo można je uzyskać podczas pierwszego kontaktu z policją? Podstawa: N = 20.

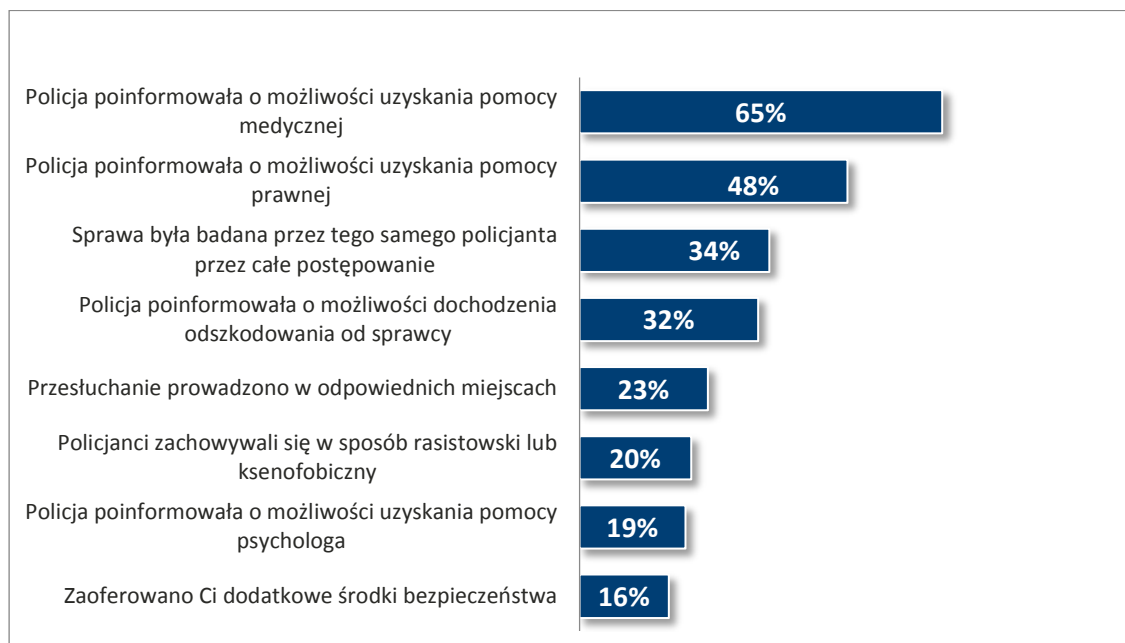
Tabela 2. Informacje dotyczące wsparcia dla ofiar udzielanego przy pierwszym kontakcie z policją

Uzyskiwanie informacji o wsparciu	Przestępstwa z nienawiści (%)	Inne przestępstwa (%)	Ogółem (%)
Tak	30	92	54
Nie	70	0	43
Brak odpowiedzi	0	8	3

L11. Czy podczas pierwszego kontaktu z policją otrzymał(-ła) Pan/Pani podstawowe informacje o rodzaju wsparcia, z którego może Pan/Pani skorzystać, i od kogo można je uzyskać?

Policja rzadziej przekazywała informacje o pomocy dla ofiar osobom zgłaszającym przestępstwa z nienawiści w porównaniu z innymi rodzajami przestępstwami.

Wykres 9. Informacje udzielane przez policję i warunki podczas zgłaszania przestępstwa z nienawiści

L14d. Czy któreś z poniższych zdarzyło się Panu/Pani podczas zgłaszania przestępstwa lub śledztwa? Podstawa: N = 20

Prawie dwie trzecie ankietowanych, którzy zgłaszali przestępstwo z nienawiści, otrzymało informację o dostępnej opiece medycznej. Prawie połowę poinformowano o dostępnej dla nich pomocy prawnej (48 procent), z kolei rzadziej wspomniano o możliwości otrzymania porad i dodatkowych środków bezpieczeństwa (odpowiednio w 19 i 16 procentach przypadków).

Zdaniem lwiej części ankietowanych miejsce zapewnione na potrzeby zgłoszenia przestępstwa było nieodpowiednie (77 procent), a co piąta ofiara twierdziła, że policja zachowywała się w sposób rasistowski lub ksenofobiczny.

Tabela 3. Odsetek przestępstw z nienawiści zgłaszanych do innych instytucji i organizacji

Rodzaj instytucji/organizacji	Odsetek (%)
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich	6
Szpital lub placówka medyczna	1
Organizacja religijna	1
Organizacja miejscowa	1
Organizacja oferująca wsparcie ofiarom przestępstw	1
Inne instytucje publiczne	1
Inne organizacje	6
Brak odpowiedzi / Trudno powiedzieć	6
Przestępstwo niezgłoszone	83

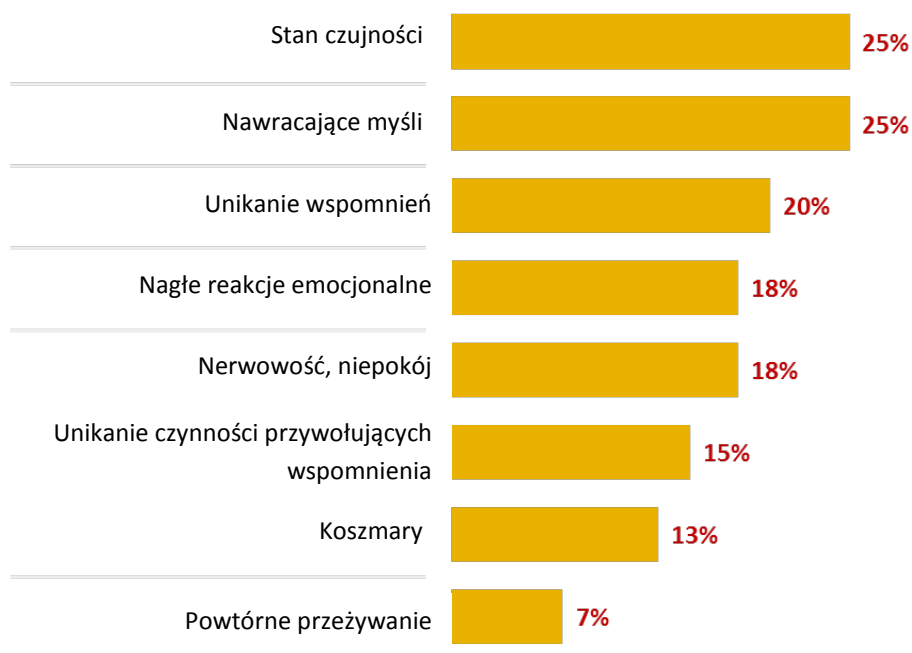
L13. Czy zdarzenie zostało zgłoszone do jakiegokolwiek organizacji lub instytucji? Podstawa: ogółem N = 202, Ukraińcy N = 56, muzułmanie N = 54, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 92

Stosunkowo niewiele ofiar przestępstw z nienawiści zgłosiło przestępstwo do innych instytucji lub organizacji (10 procent). Najczęściej wymienianą instytucją było Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (6 procent). Jeżeli ofiary przestępstw z nienawiści korzystały ze wsparcia zewnętrznego, najczęściej zwracały się do więcej niż jednej instytucji lub organizacji.

Rozdział 6: określenie wpływu przestępstw z nienawiści na ofiary, ich rodziny i społeczności

Zespół stresu pourazowego (ang. *post-traumatic stress disorder*, PTSD) to zaburzenie lękowe spowodowane traumatycznymi wydarzeniami, które zagrażają fizycznemu lub emocjonalnemu bezpieczeństwu jednostki. Zespół ten często występuje u ofiar przestępstw, a zdolność jednostki do radzenia sobie z taką traumą zależy od stanu umysłu, siły więzi społecznych i dostępności wsparcia instytucjonalnego, zwłaszcza profesjonalnych porad²³. Stwierdzono dużą istotność statystyczną między ankietowanym wykazującym co najmniej jeden objaw PTSD a doświadczeniem przestępstwa z nienawiści (chi-kwadrat Pearsona = 157,653, waga = 0,001). Stwierdzono, że łącznie 58 procent ankietowanych wykazuje co najmniej jeden objaw PTSD.

Wykres 1. Objawy PTSD doświadczane przez ankietowanych

L16. Czy doświadczył(-ła) Pan/Pani poniższych objawów od momentu przestępstwa? Podstawa: ogółem $N = 202$, Ukraińcy $N = 56$, muzułmanie $N = 54$, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej $N = 92$

PTSD może przybierać postać różnych reakcji emocjonalnych i niezwykle utrudniać życie codzienne, niekiedy uniemożliwiając chorym normalne funkcjonowanie. Wśród ofiar przestępstw z nienawiści PTSD najczęściej objawiał się w postaci stanu czujności i napięcia, które z kolei prowadzą do wyczerpania i niekorzystnie wpływają zarówno na życie

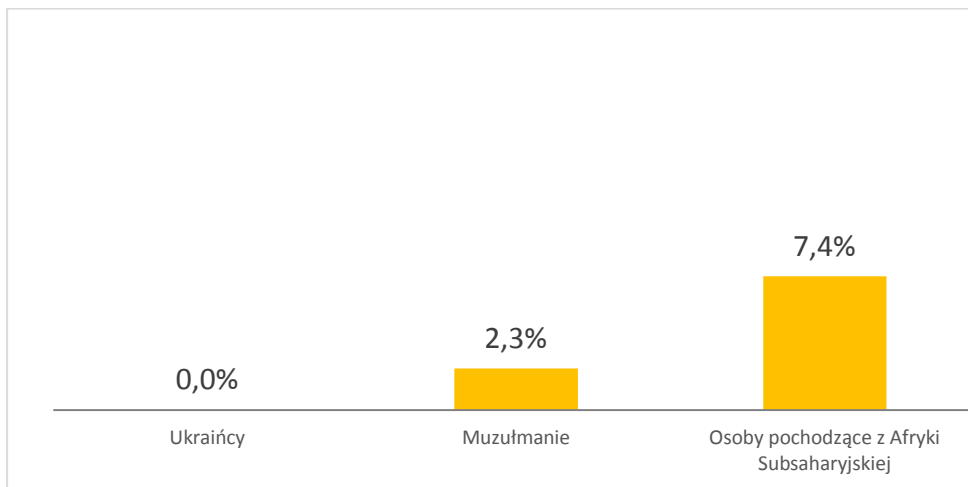
²³ „Przestępstwa motywowane uprzedzeniami. Analiza i zalecenia” [Crimes motivated by bias. Analysis and recommendations], op. cit., przypis 6, strona 40, oryginalne źródło: Gary R. VandenBos, *APA Dictionary of Clinical Psychology* (Washington, DC: American Psychological Association, 2013).

zawodowe, jak i prywatne. Fizjologiczny niepokój związany z PTSD powoduje zaburzenia snu, drażliwość, wybuchy złości lub zaburzenia koncentracji.

Powracające wspomnienie traumatycznych wydarzeń może wywoływać różne reakcje emocjonalne i fizjologiczne, często skutkujące niepokojem i poczuciem bezradności.

Z powodu PTSD chorzy mogą także unikać działań, które mogą przywołać wspomnienie traumatycznego wydarzenia. Może to zaniżać zdolność właściwego określania i wyrażania uczuć oraz prowadzić do apatii i obniżenia samooceny.

Wykres 2. Wskaźnik PTSD dla każdej z ankietowanych grup

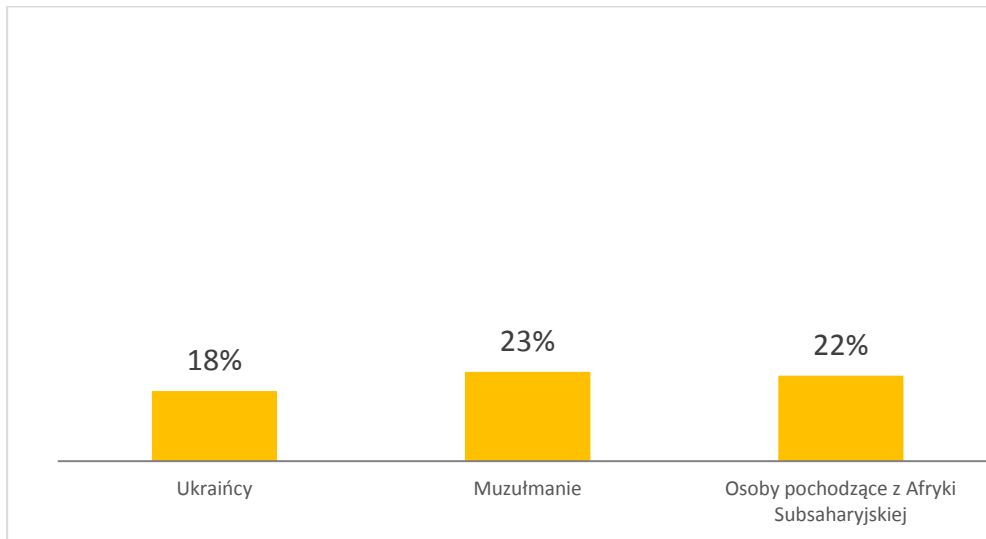

Skala na podstawie pytań L16. Podstawa: ogółem N = 202, Ukraińcy N = 56, muzułmanie N = 54, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 92

Standaryzowany wskaźnik PTSD oblicza się w oparciu o częstotliwość zachowań typowych dla PTSD. Poziom stresu pourazowego był najwyższy u ankietowanych z Afryki Subsaharyjskiej, którzy doświadczyli przestępstw z nienawiści, i można ocenić, że ma on negatywny wpływ na codzienne funkcjonowanie tych osób. Ankietowani muzułmanie dotknięci przestępstwami z nienawiści wykazywali średni poziom stresu pourazowego, natomiast stwierdzono, że częstość występowania takiego stresu wśród Ukraińców była nieznaczna.

Objawy PTSD mogą obejmować depresję. W związku z tym mierzono depresję u ankietowanych, zadając pytania o objawy depresji, a także stosując wskaźnik nasilenia depresji.

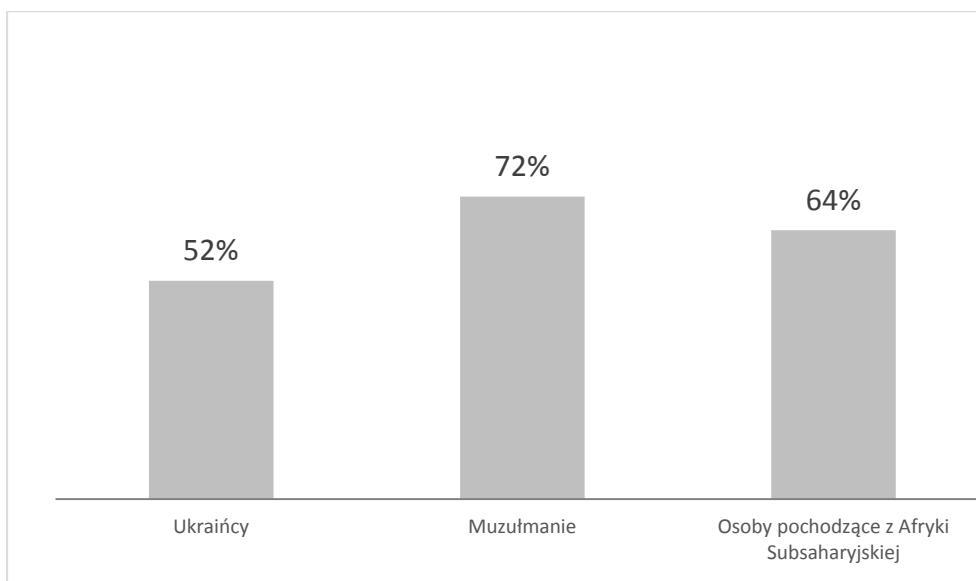
Wykres 3. Objawy ciężkiej depresji u ankietowanych, którzy doświadczyli przestępstw z nienawiści

WB8. Jak często odczuwał(-ła) Pan/Pani poniższe problemy w ciągu ostatnich 2 tygodni? Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176

Ankietowani muzułmanie i osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej zgłaszali objawy depresji w podobnym stopniu, natomiast były one mniej powszechne u ankietowanych z Ukrainy. Może to wynikać z rodzajów przestępstw z nienawiści doświadczanych przez przedstawicieli różnych społeczności, gdzie Ukraińcy są częściej narażeni na agresję werbalną, a osoby z Afryki Subsaharyjskiej – fizyczną. Hipoteza ta nie tłumaczy jednak poziomu depresji u ankietowanych muzułmanów, którzy doświadczają agresji fizycznej w stopniu zbliżonym do Ukraińców.

Wykres 4. Nasilenie depresji u ankietowanych, którzy doświadczyli przestępstw z nienawiści

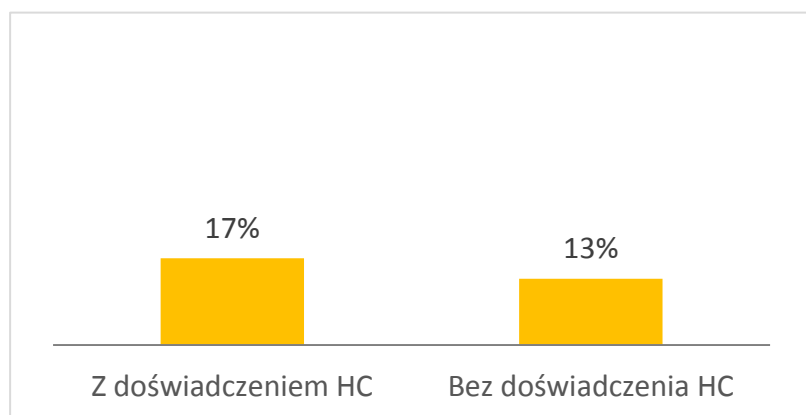
WB8. Jak często odczuwał(-ła) Pan/Pani poniższe problemy w ciągu ostatnich 2 tygodni? Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby pochodzące z Afryki Subsaharyjskiej N = 176

Do pomiaru nasilenia depresji ankietowanych zastosowano skalę w zakresie od 0 do 27. Według tej skali muzułmanie i osoby z Afryki Subsaharyjskiej określali poziom nasilenia od 0 do 4 (brak depresji), co daje obraz odmienny od danych zawartych na wykresie 3. W związku z tym wydawałoby się, że przedstawiciele tych ankietowanych społeczności radzą sobie ze stresem pourazowym stosunkowo dobrze, znacznie lepiej niż ankietowani obywatele Ukrainy.

Wpływ przestępstw z nienawiści na dobre samopoczucie psychiczne

Oczekiwano, że trauma spowodowana przestępstwami z nienawiści będzie miała negatywny wpływ na samopoczucie psychiczne ankietowanych. Wyniki ankiety nie potwierdziły jednak tej hipotezy pod względem zaufania ankietowanych do innych.

Wykres 5. Odsetek ankietowanych, którzy zgłaszali wysoki stopień zaufania do innych T3B: 10, 9 i 8 odpowiedzi w skali od 0 (całkowity brak zaufania) do 10 (pełne zaufanie)

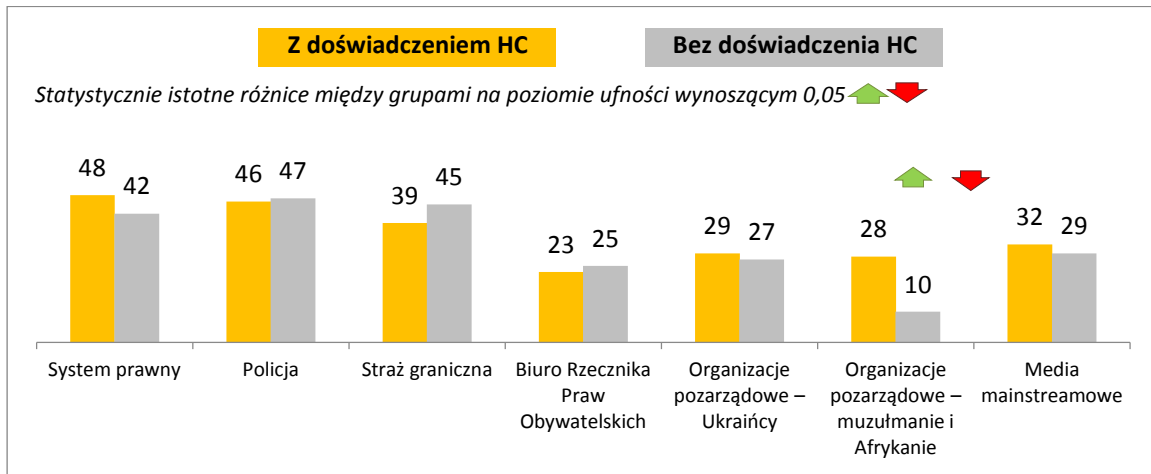
WB4. Ogólnie rzecz biorąc, czy uważa Pan/Pani, że można zaufać większości ludzi, czy też powiedziałby(-łaby) Pan/Pani, że w kontaktach z innymi ostrożności nigdy za wiele? Korzystając z poniższej karty, proszę wskazać wartość od 0 do 10, gdzie 0 oznacza, że ostrożności nigdy za dużo, a 10, że większości ludzi można zaufać. Można także użyć innych wartości, aby lepiej wyrazić swoją opinię. Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Liczba ankietowanych o wysokim zaufaniu do innych jest nieco większa wśród ofiar przestępstw z nienawiści niż wśród osób, które nie doświadczyły przestępstw tego typu. Jakkolwiek różnica nie jest znacząca, oczekiwano zależności odwrotnej. Średnia wartość wybrana przez przedstawicieli obu grup – tych, którzy doświadczyli przestępstw z nienawiści – i nie wynosiła 5,4.

Powyższa korelacja odnosiła się do wszystkich trzech społeczności. Nie musi to jednak oznaczać, że przestępstwa z nienawiści nie mają niekorzystnego wpływu na zaufanie ofiar do innych. Innym wyjaśnieniem tego stwierdzonego zjawiska może być to, że osoby, które cechuje większa ufność i mniejsza ostrożność, są bardziej narażone na takie przestępstwa.

Wykres 6. Zaufanie do instytucji

T3B: 10, 9 i 8 odpowiedzi w skali od 0 (całkowity brak zaufania) do 10 (pełne zaufanie).

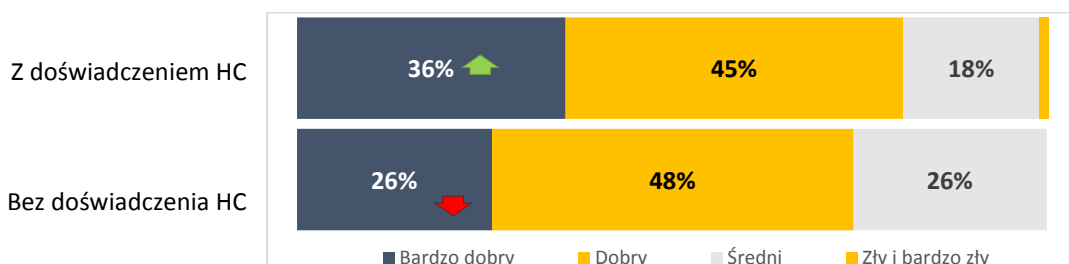
WB10. W skali od 0 do 10 proszę ocenić swoje zaufanie do każdej z instytucji, którą wymienię. Zero oznacza całkowity brak zaufania do danej instytucji, a 10 oznacza pełne zaufanie do niej. Można także użyć innych wartości, aby lepiej wyrazić swoją opinię. Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Podobnie jak w przypadku zaufania do innych, ofiary przestępstw z nienawiści nie deklarowały znacząco niższego stopnia zaufania do instytucji, niż osoby, które nie doświadczyły takich przestępstw. W rzeczywistości stopień zaufania do organizacji pozarządowych (NGO) był jeszcze wyższy wśród ofiar przestępstw z nienawiści, zwłaszcza osób pochodzących ze społeczności muzułmańskich i z Afryki Subsaharyjskiej. Można to wytłumaczyć kontaktem ankietowanych z takimi organizacjami w odniesieniu do przestępstw z nienawiści, których doświadczyli, który zaowocował pozytywnym postrzeganiem ich działalności. Ofiary przestępstw z nienawiści częściej także decydują się zaufać polskiemu systemowi prawnemu, nawet jeżeli ankietowani czasami wyrażali wątpliwości co do egzekwowania prawa.

Zaufanie do straży granicznej jest mniejsze wśród ofiar przestępstw z nienawiści. I tutaj może to wynikać z doświadczenia osobistego lub przyjaciół i krewnych, a w tym przypadku wskazuje na niekorzystne doświadczenia z tą konkretną instytucją.

Wykres 7. Ogólny stan zdrowia ankietowanych

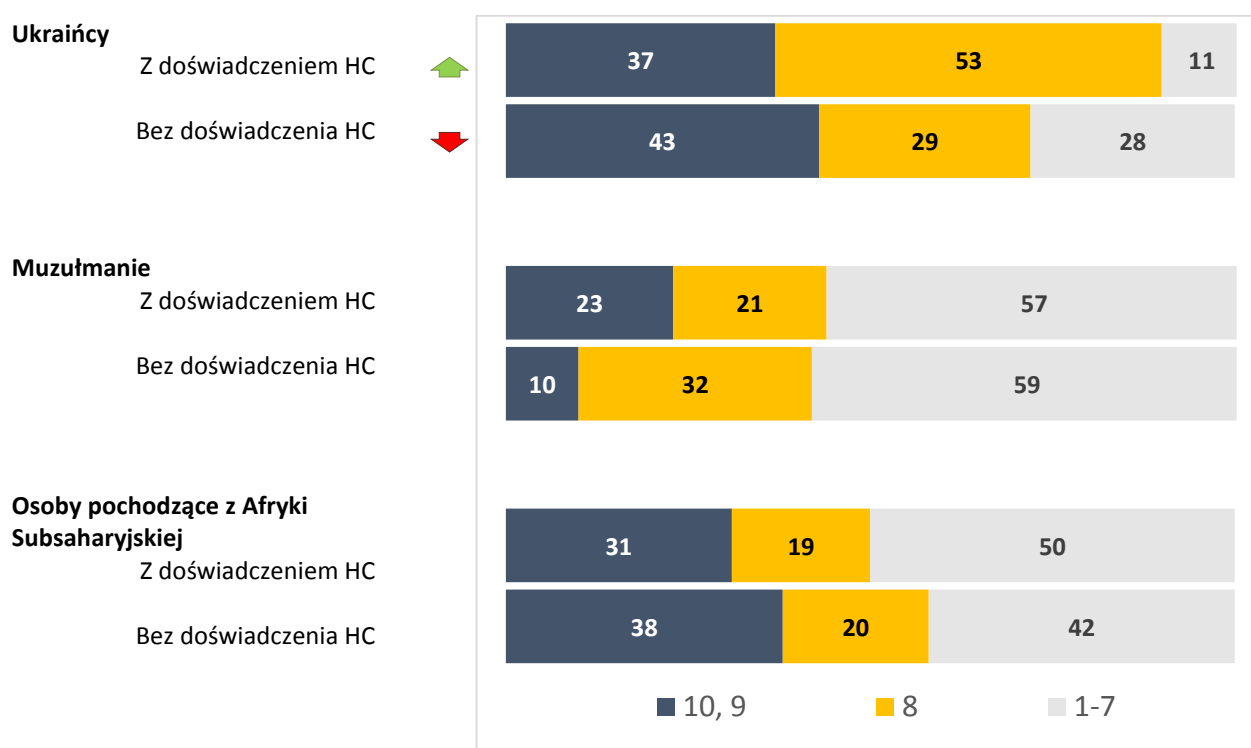

WB5. Jaki jest ogólny stan Pana/Pani zdrowia? Podstawa: Ukraińcy N = 273, Muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Hipoteza, według której osoby, które doświadczyły przestępstw z nienawiści miałyby oceniać swój ogólny stan zdrowia mniej pozytywnie, nie znalazła potwierdzenia w wynikach badania. Ofiary przestępstw z nienawiści oceniały stan swojego zdrowia jako bardzo dobry. Ta różnica jest znacząca i dotyczyła wszystkich trzech badanych społeczności. Obliczenie średniej odpowiedzi z zastosowaniem skali od 1 do 4 daje niemal identyczne wyniki dla każdej z grup (1,9 i 2,0). Ponieważ prawie nikt z ankietowanych nie ocenił niekorzystnie swojego ogólnego stanu zdrowia, odpowiedzi „dobre” i „bardzo dobre” przeważają nad odpowiedzią „przeciętne”, co dodatkowo zaciera wszelkie różnice między dwiema grupami.

Wykres 8. Zadowolenie z życia

WB1. Ogólnie rzecz biorąc, jak określiłby(-łaby) Pan/Pani swoje zadowolenie z życia na obecnym etapie? Odpowiadając na to pytanie, proszę skorzystać z karty, gdzie 0 oznacza zupełny brak zadowolenia, a 10 – pełne zadowolenie. Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Kolejnym wskaźnikiem samopoczucia psychicznego ankietowanych było ich zadowolenie z życia. Odpowiedzi były bardzo zróżnicowane zarówno, jeśli chodzi o doświadczenie przestępstw z nienawiści, jak i w zależności od danej z trzech badanych społeczności.

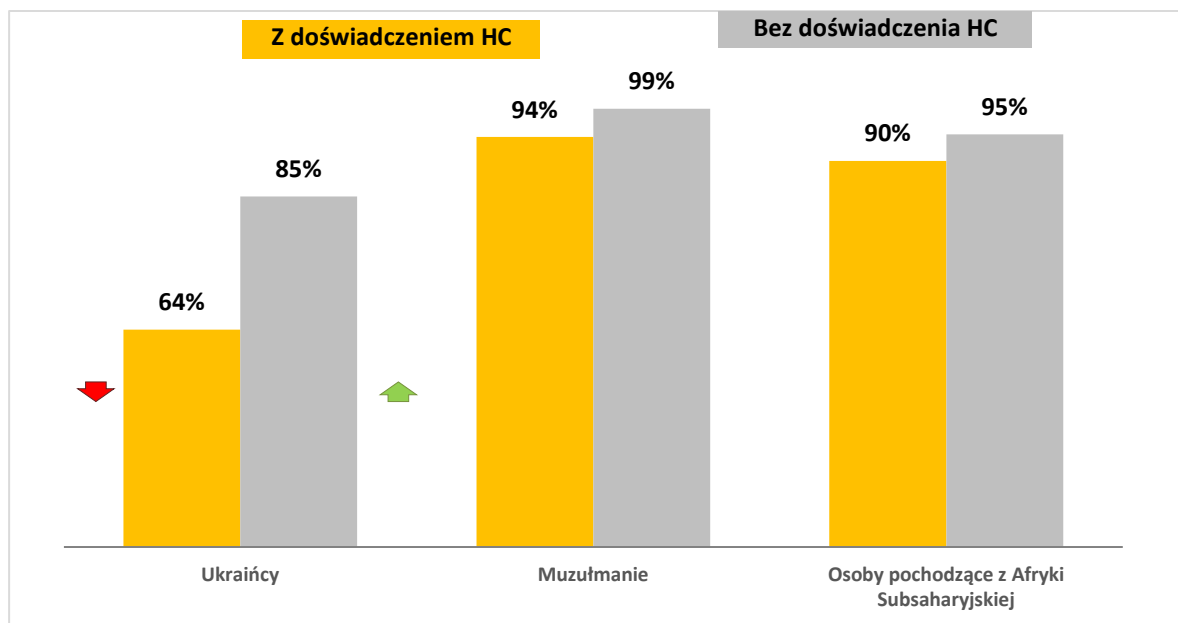
Średnio Ukraińcy wyrażali najwyższy poziom zadowolenia z życia (średnia wartość 8,2), następne w kolejności były osoby z Afryki Subsaharyjskiej (średnia wartość 7,5), a najniższe zadowolenie z życia deklarowali ankietowani muzułmanie (średnia wartość 7,1). Jakkolwiek średnie wyniki ankietowanych muzułmanów i osób z Afryki Subsaharyjskiej znacząco się nie różnią, odsetek ankietowanych muzułmanów wyrażających pełne zadowolenie (wartości 9 i

10) jest o połowę niższy niż w przypadku osób z Afryki Subsaharyjskiej. W przypadku ankietowanych z Ukrainy wysoka średnia wartość wynika z tego, że bardzo nieliczne osoby zadeklarowały wartość poniżej 8.

Wśród ankietowanych muzułmanów, którzy wybrali najwyższe wartości skali (9 i 10), więcej było osób, które doświadczyły przestępstw z nienawiści, niż tych, którym się to nie przytrafiło. Niezależnie od doświadczenia przestępstw nienawiści w przybliżeniu ta sama liczba ankietowanych muzułmanów wybierała trzy najwyższe wartości (8, 9 i 10). W przypadku Ukraińców sytuacja jest odwrotna: zgrupowanie trzech największych wartości (8, 9 i 10) stwarza wrażenie, że ofiary przestępstw z nienawiści są bardziej zadowolone z życia niż osoby, które nie były celem ataków nienawiści.

Dane te wskazują na to, że nie zachodzi tu liniowa korelacja między zadowoleniem z życia a doświadczaniem przestępstw z nienawiści oraz że na zmienne te mogą wzajemnie oddziaływać inne zmienne, które wymagają głębszej analizy.

Wykres 9. Procent ankietowanych, którzy czują się „bezpiecznie” lub „bardzo bezpiecznie”, przebywając w sąsiedztwie po zmroku (odpowiedzi „bezpiecznie” i „bardzo bezpiecznie”)

WB6. Jak bezpiecznie czuje lub czułby(-laby) się Pan/Pani, chodząc samotnie po swojej okolicy lub sąsiedztwie? Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Największą różnicę w poczuciu bezpieczeństwa ankietowanych podczas chodzenia w sąsiedztwie po zmroku stwierdzono u ankietowanych z Ukrainy: osoby, które doświadczyły przestępstw z nienawiści znacznie rzadziej czują się bezpiecznie. Przedstawiciele innych ankietowanych grup cechuje podobne postrzeganie bezpieczeństwa, niezależnie od ich doświadczenia z przestępstwami z nienawiści. Dopiero okaże się, czy tak istotna różnica w

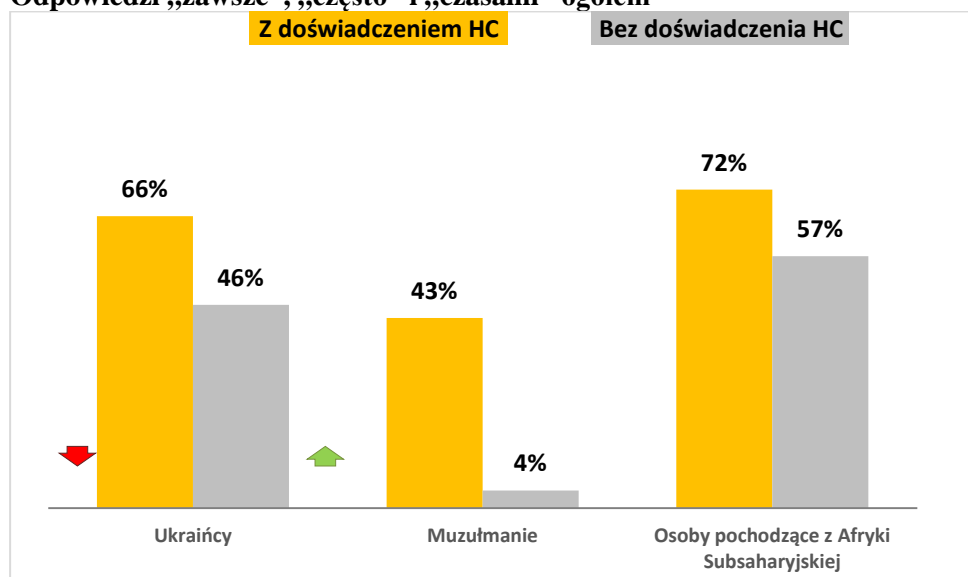
postrzeganiu bezpieczeństwa przez Ukraińców nie odpowiada podobieństwu etnicznemu grupy do większości obywateli polskich. Bycie w mniej zauważalny sposób „obcym” może pomóc Ukraińcom zmniejszyć poczucie zagrożenia zachowaniami o znamionach zastraszania.

Zachowania wynikające ze strachu przed dyskryminacją

Doświadczanie agresji słownej lub fizycznej o podłożu rasistowskim może wpływać na zachowanie ofiar. W szczególności zmusza je do zmiany zwyczajowych praktyk, aby zmniejszyć ryzyko narażenia się na zdarzenia, które doprowadziły do ataku.

Wykres 10. Odsetek ankietowanych, którzy „zawsze”, „często” lub „czasami” unikają określonych miejsc

Odpowiedzi „zawsze”, „często” i „czasami” ogółem

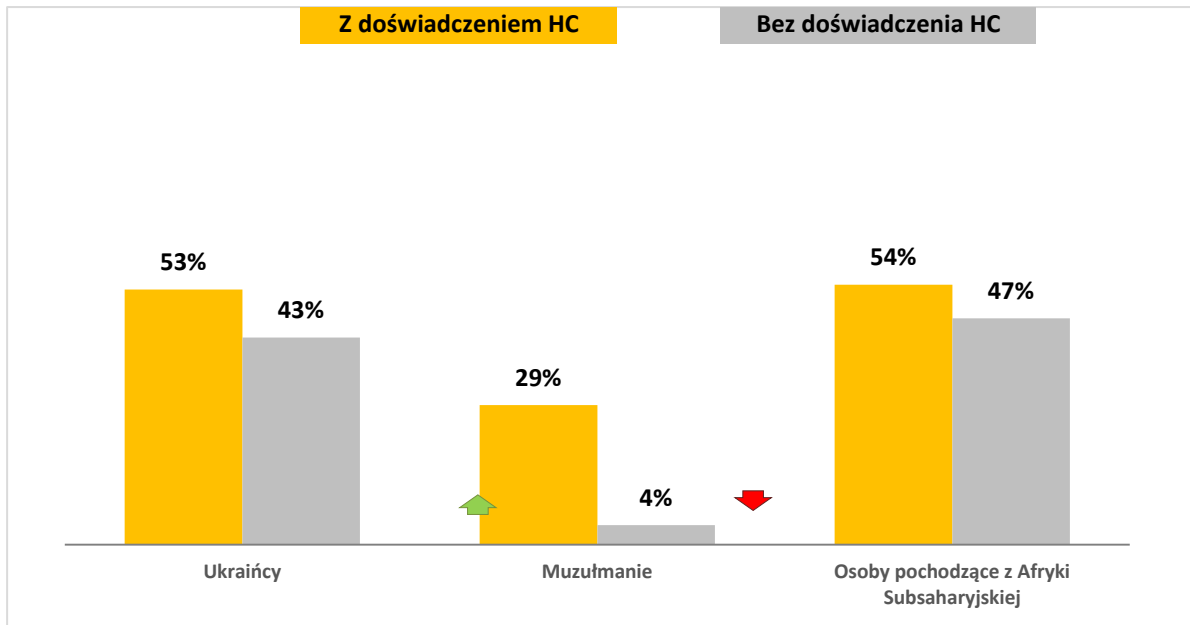

WB11. Czy kiedykolwiek w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani unikać odwiedzania pewnych obszarów?
Podstawa: Ukraińcy $N = 273$, muzułmanie $N = 194$, osoby z Afryki Subsaharyjskiej $N = 176$.

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Okazało się, że doświadczanie przestępstw z nienawiści znacznie zwiększa skłonność ankietowanych do unikania pewnych obszarów. Najbardziej znaczącą różnicę między osobami, które doświadczyły przestępstw z nienawiści i nie widać u ankietowanych muzułmanów. Należy zauważyć, że w kategoriach bezwzględnych takie zachowanie jest rzadsze wśród ankietowanych muzułmanów niż wśród przedstawicieli innych badanych społeczności, którzy nie doświadczyli przestępstw z nienawiści.

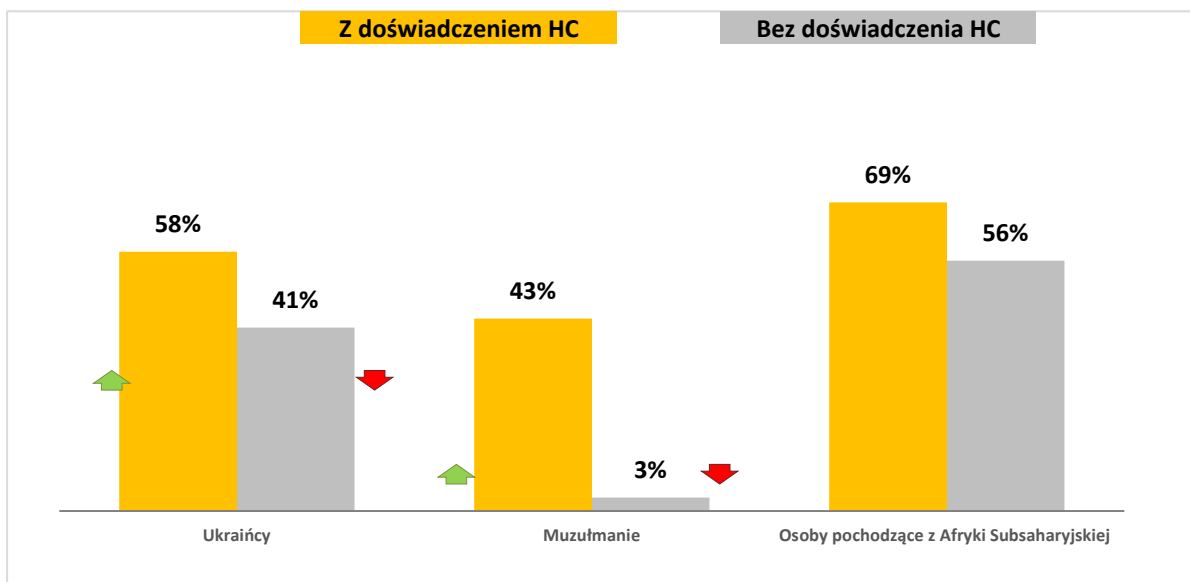
Wykres 11. Odsetek ankietowanych, którzy „zawsze”, „często” lub „czasami” unikają miejsc, gdzie nie ma innych ludzi
Odpowiedzi „zawsze”, „często” i „czasami” ogółem

WB11. Czy kiedykolwiek w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani unikać odwiedzania miejsc, w których nie ma innych ludzi? Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Wykres 12. Odsetek ankietowanych, którzy „zawsze”, „często” lub „czasami” unikają wychodzenia po zmroku
Odpowiedzi „zawsze”, „często” i „czasami” ogółem

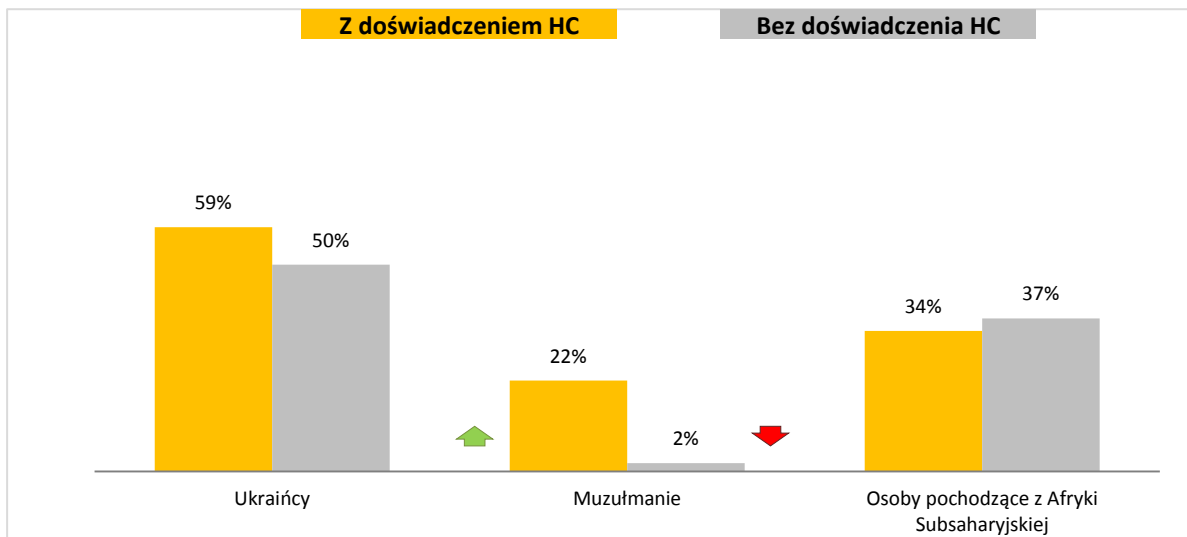
WB11. Czy kiedykolwiek w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani unikać wychodzenia po zmroku? Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

Ankietowani muzułmanie, którzy nie doświadczyli przestępstw z nienawiści, rzadko unikają wychodzenia po zmroku. Doświadczenia zbrodni na tle nienawiści radykalnie zmieniają to zachowanie, ponieważ 43 procent przedstawicieli tej grupy unika wychodzenia z domu po zmroku. Ankietowani z Ukrainy i Afryki Subsaharyjskiej unikają wychodzenia po zmroku w jeszcze większym stopniu, ale dotyczy to także dużej części osób, które nie padły ofiarą przestępstwa z nienawiści.

Ankietowani z Ukrainy najczęściej unikają używania swojego języka, kiedy rozmawiają w miejscu publicznym. Takie zachowanie jest powszechne wśród ofiar przestępstw z nienawiści, jakkolwiek osoby, które nie doświadczyły przestępstw z nienawiści, cechuje także bardzo daleko posunięta ostrożność, jeśli chodzi o mówienie w swoim ojczystym języku.

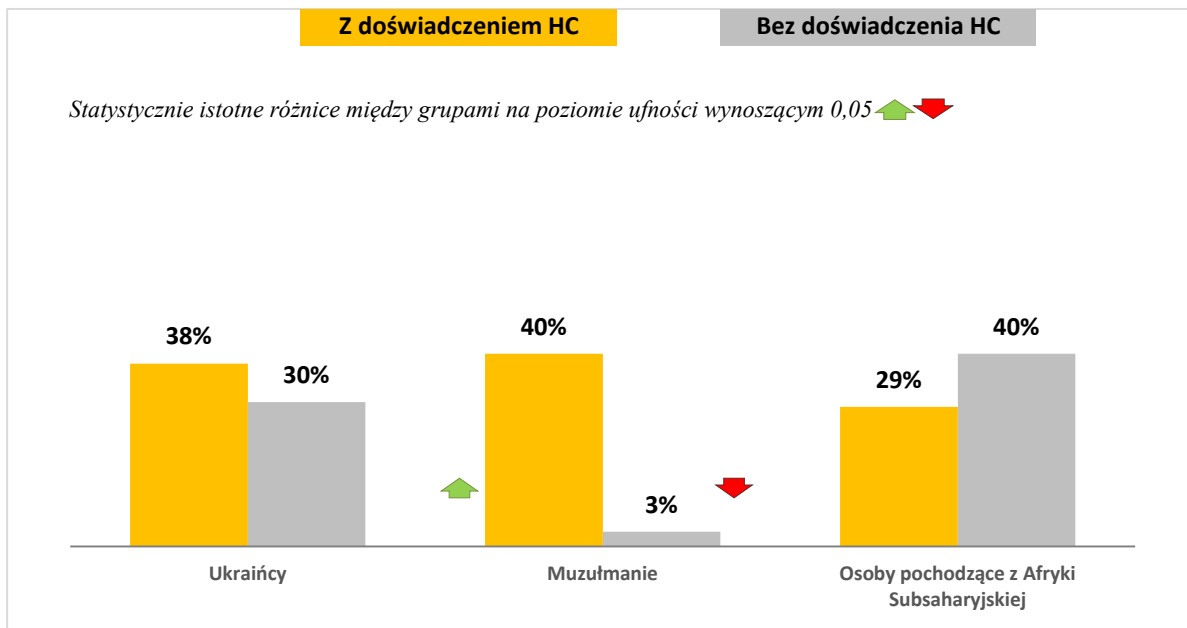
Wykres 13. Odsetek ankietowanych, którzy „zawsze”, „często” lub „czasami” unikają publicznego mówienia w swoim ojczystym języku
Odpowiedzi „zawsze”, „często” i „czasami” ogółem

WB11. Czy kiedykolwiek w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani unikać publicznego mówienia w swoim ojczystym języku? Podstawa: Ukraińcy $N = 273$, muzułmanie $N = 194$, osoby z Afryki Subsaharyjskiej $N = 176$.

Statystycznie istotne różnice między grupami na poziomie ufności wynoszącym 0,05

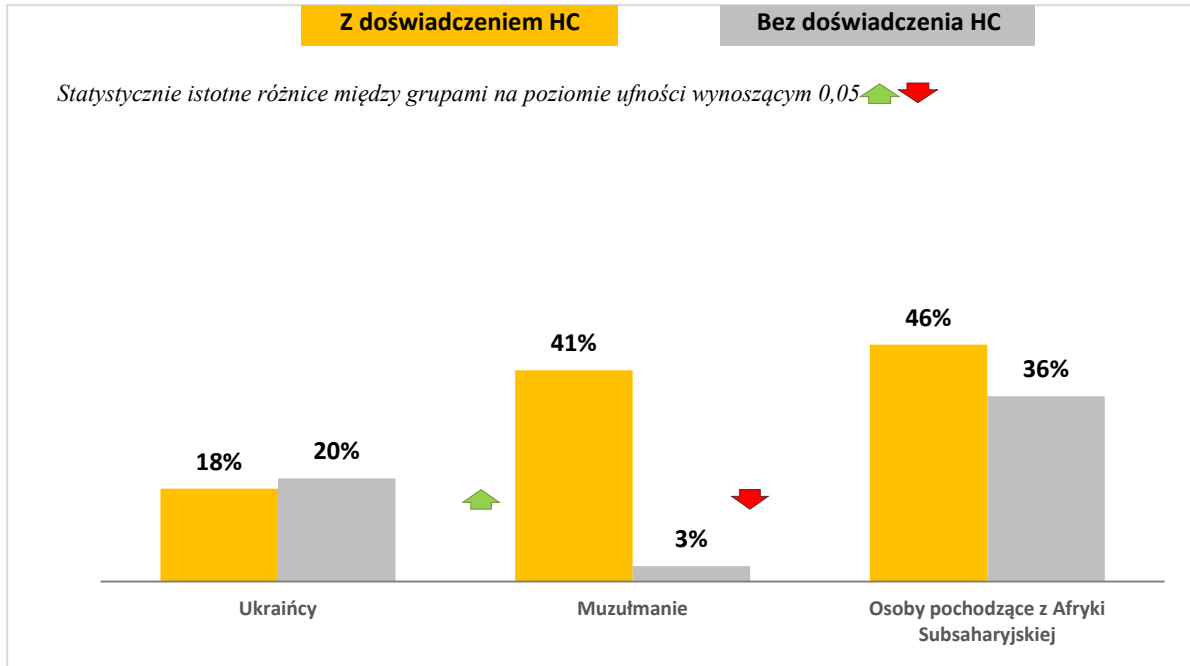
Wykres 14. Odsetek ankietowanych, którzy „zawsze”, „często” lub „czasami” unikają noszenia ubrań związanych ze swoim pochodzeniem etnicznym lub religią
Odpowiedzi „zawsze”, „często” i „czasami” ogółem

WB11. Czy kiedykolwiek w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani unikać noszenia ubrań związanych ze swoim pochodzeniem etnicznym lub religią? Podstawa: Ukraińcy $N = 273$, muzułmanie $N = 194$, osoby z Afryki Subsaharyjskiej $N = 176$.

Ankietowani muzułmanie i osoby z Afryki Subsaharyjskiej przyznali, że często unikają ujawniania elementów swojego wyglądu fizycznego w wyniku doświadczonego przestępstwa z nienawiści. Ukraińcy wykazywali znacznie mniejsze obawy, że ich wygląd fizyczny wywoła skierowaną przeciwko nim wrogość.

Wykres 15. Odsetek ankietowanych, którzy „zawsze”, „często” lub „czasami” unikają ekspozycji cech fizycznych związanych z ich pochodzeniem etnicznym
Odpowiedzi „zawsze”, „często” i „czasami” ogółem

WB11. Czy kiedykolwiek w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się Panu/Pani unikać ekspozycji cech swojego wyglądu fizycznego związanych z pochodzeniem etnicznym? Podstawa: Ukraińcy N = 273, muzułmanie N = 194, osoby z Afryki Subsaharyjskiej N = 176.

Rozdział 7: określenie potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści

Jak zauważono wcześniej, aby ofiary zgłaszały przestępstwo, przede wszystkim muszą one mieć zaufanie do instytucji publicznych. Ofiary muszą mieć przekonanie, że zgłoszenie zostanie potraktowane poważnie, że osoba zgłaszająca zostanie uznana za godną zaufania, że przedstawiciele władzy na służbie nie będą wobec nich wrogo nastawieni, a procedury będą przebiegały skutecznie, sprawnie i z uwzględnieniem potrzeb ofiar, w tym potrzeby pracy.

W badaniu formatywnym ujawniono brak takiego zaufania wśród przedstawicieli badanych społeczności, do tego stopnia, że czuli się oni zniechęceni do kontaktu z policją. Uczestnicy badania formatywnego wyrażali większe zaufanie do mediów, którym częściej zgłaszałyby przestępstwo z nienawiści.

Takie ograniczone zaufanie do władz może wynikać z doświadczeń migrantów w ich krajach pochodzenia: „Większość z nas pochodzi z państw policyjnych, gdzie kontakt z policją, a nawet z mediami postrzega się jako zagrożenie. Czasami powodem do niepokoju jest już to, że nieznajomy pyta cię, jak się nazywasz”. (Cytat z badania formatywnego).

Ofiary przestępstw z nienawiści bardzo często otrzymują niewystarczające wsparcie ze strony policji podczas zgłaszania incydentu. Jednocześnie rzadziej zwracają się one o udzielenie pomocy, ponieważ nie wiedzą o wsparciu, które im przysługuje.

Niektórzy migranci mogą być nieufni wobec instytucji rządowych z powodu nieprzyjemnych doświadczeń w ich krajach pochodzenia. Jednocześnie ich decyzja o emigracji do danego kraju sugeruje pewien stopień zaufania do działających w nim instytucji. Kiedy padają ofiarą przestępstwa, otrzymane wsparcie, sposób traktowania i okazane zrozumienie mogą umocnić albo nadszarpać ich zaufanie do instytucji państwa przyjmującego.

Liczba ofiar przestępstw z nienawiści zgłosiła występowanie co najmniej jednego objawu PTSD (patrz rozdział 6: określenie wpływu przestępstw z nienawiści na ofiary, ich rodziny i społeczności). W skrajnych przypadkach PTSD może stanowić poważne zagrożenie dla fizycznego lub emocjonalnego dobrostanu danej osoby. Dlatego tak istotne jest, aby ofiary przestępstw otrzymywały odpowiednie porady i informacje dotyczące ich prawa dostępu do takiego wsparcia psychologicznego. Policja jest odpowiedzialna za informowanie ofiar o takim wsparciu, jakkolwiek praca organizacji wspierających ofiary w tym zakresie także jest bezcenna. Jakkolwiek wiele ofiar wymaga wsparcia bezpośrednio po zdarzeniu, objawy PTSD bardzo często pojawiają się dopiero później (do sześciu miesięcy po incydencie²⁴), a właściwa diagnoza może trwać co najmniej miesiąc. Dlatego niezwykle ważne jest, aby organizacje społeczne pozostawały w kontakcie z ofiarami przestępstw długo po zdarzeniu.

²⁴ American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-IV-TR (4th edition), Washington DS 2000.

Oprócz specjalistycznego wsparcia medycznego organizacje takie mogą zapewnić kontakt i wsparcie potrzebne ofiarom, aby poradzić sobie z traumatycznymi przeżyciami.

Doświadczenie przestępstw z nienawiści w bardzo szczególny sposób wpływa na zachowanie ofiar i często zmusza je do zmiany zwyczajowych praktyk w celu zmniejszenia ryzyka narażenia się na zdarzenia, które doprowadziły do ataku. Jest to naturalna reakcja, ale może ona prowadzić do niezdrowych i skrajnych zachowań i powodować wycofanie się z codziennego życia. Dlatego ważne jest, aby społeczności narażone na przestępstwa z nienawiści były informowane o potencjalnych zagrożeniach i otrzymywały praktyczne rady, jak unikać takich przestępstw.

Kluczowe dla poprawy sytuacji ofiar przestępstw z nienawiści jest udzielanie im odpowiednich informacji, między innymi o:

- ich prawach i prerogatywach (np. przepisach dotyczących spraw, które można i należy zgłaszać, co można zrobić w następstwie takich przestępstw, jakie są granice samoobrony);
- procedurach zgłaszania przestępstw z nienawiści (np. gdzie je zgłaszać i jakie informacje podać);
- tym, gdzie uzyskać niezbędne wsparcie językowe i prawne (np. organizacje pozarządowe);
- tym, gdzie uzyskać pomoc pozainstytucjonalną, zwłaszcza że migranci mogą częściej zwracać się do organizacji pozarządowych niż na policję.

Wniosek: działania mające na celu zwiększenie liczby zgłaszanych przestępstw z nienawiści

Aby przestępstwa z nienawiści były zgłaszane częściej, należy wdrożyć kompleksowe działania obejmujące ofiary, ich społeczności i instytucje odpowiedzialne za prowadzenie dochodzeń w sprawie tych przestępstw i ich ściganie oraz udzielanie wsparcia ofiarom.

Głównym powodem, dla którego ankietowani zdecydowali się nie zgłaszać przestępstw na policję, było to, że nie uznali go za wartego zgłoszenia (26 procent). W związku z tym zapewnienie informacji może pomóc ofiarom, w tym potencjalnym, jak również wszystkim imigrantom, uświadomić sobie, że przestępstwa z nienawiści nie są trywialnymi incydentami, ale są zakazane i podlegają karze prawnej.

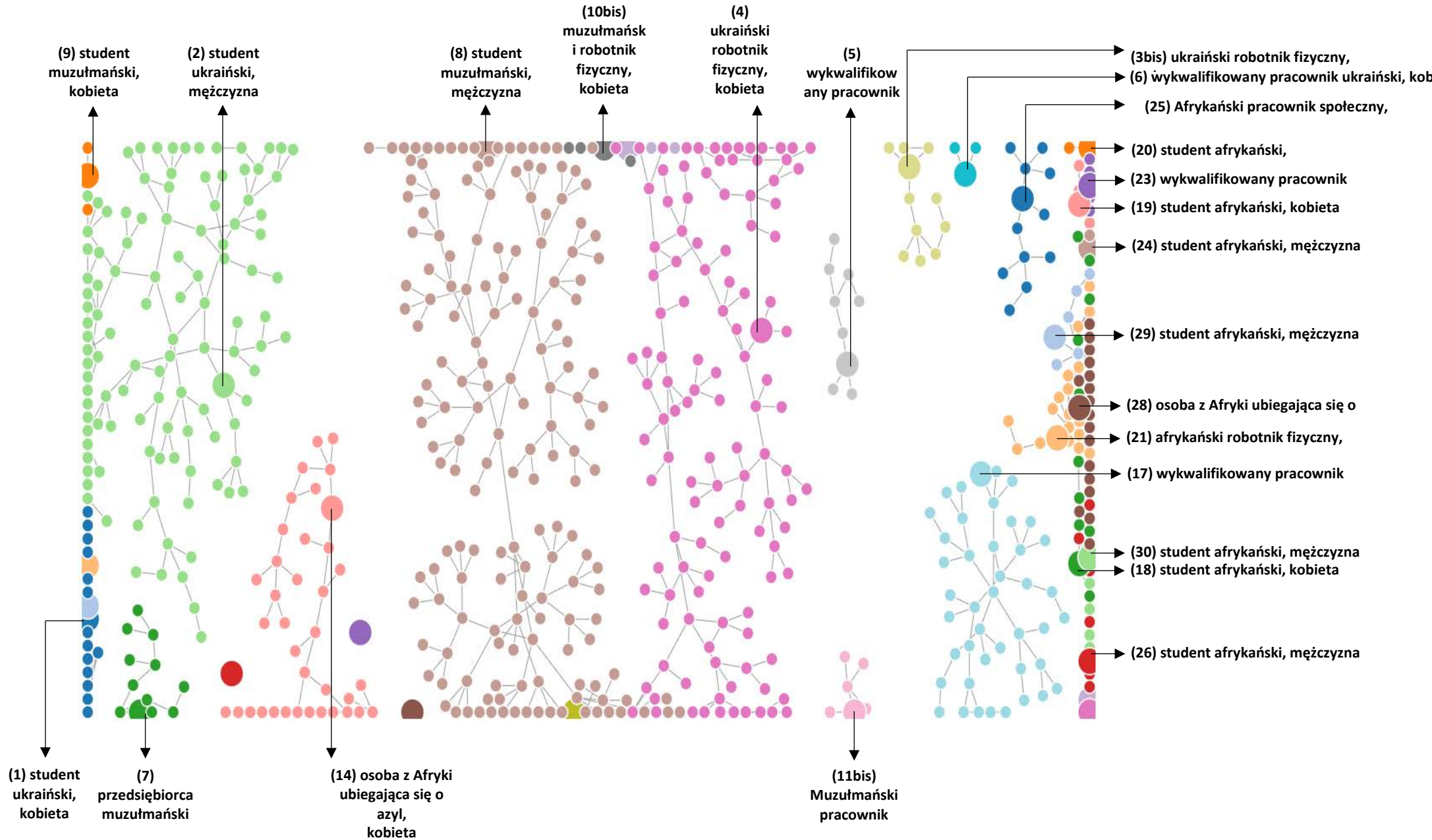
Badanie wykazało także, że co piąta ofiara (21 procent) uważa, że nie miała dowodów, aby zgłosić przestępstwo z nienawiści. Nawet w przypadkach, kiedy nie można zidentyfikować sprawcy, zgłaszanie przestępstw z nienawiści umożliwia policji uzyskanie lepszego obrazu skali takich incydentów i podjęcie środków zapobiegawczych. Z tego powodu w komunikatach mających na celu zachęcanie ofiar do kontaktu należy podkreślać wagę zgłaszania przestępstw z nienawiści w celach prewencyjnych. Relacje medialne dotyczące skutecznych działań mających na celu badanie przestępstw z nienawiści i ściganie sprawców także mogą zachęcać ofiary do zgłaszania ich na policję.

Aby takie przestępstwa były traktowane poważnie, ważne jest także pogłębianie wiedzy urzędników odpowiedzialnych za rozwiązanie problemu. Kampanie podnoszące świadomość w tym zakresie należy w pierwszej kolejności kierować do policjantów z wydziałów kryminalnych i prewencyjnych oraz pracujących na posterunkach policji.

Dwie trzecie ankietowanych, którzy zgłosili takie przestępstwa (65 procent), potwierdziło, że mogli złożyć skargę w wybranym przez siebie języku. Podstawowe informacje na temat dostępnego wsparcia przekazano nieco ponad połowie ofiar podczas pierwszego kontaktu z policją (54 procent). Zapewnienie informacji na temat pomocy prawnej i językowej dostępnych dla ofiar przestępstw z nienawiści w przypadku prawdopodobnie znacznie zwiększy częstotliwość zgłaszania. W związku z tym informacje takie powinna zapewniać policja, a także organizacje wspierające ofiary.

Obawy związane z brakiem pozwolenia na stały pobyt rzadko wymieniano jako powód niezgłaszania przestępstwa policji. Obawy te mogą jednak być znacznie bardziej powszechne i możliwe jest, że rzeczywista skala tego problemu nie obejmuje odsetka ankietowanych, którzy odmówili odpowiedzi na pytanie (14 procent). Uważa się, że brak pozwolenia na stały pobyt dla wielu ofiar stanowi poważną przeszkodę w zgłaszaniu przestępstw z nienawiści. Dlatego powinno się poddać analizie przepisy prawne dotyczące pobytu cudzoziemców w Polsce, aby upewnić się, że możliwości zgłaszania przestępstw z nienawiści i udziału w postępowaniu karnym, którymi dysponują nie są ograniczone.

Załącznik 1: schemat połączeń

Załącznik 2: kupon

Coupon number / Numer kuponu:

Invitation to participate in the Survey

- **Why do we want to talk to you?**

We want to learn how often people such as yourself experience crime or mistreatment in Poland, particularly crime related to their ethnicity, religion or skin colour.

- **Why did you receive this coupon?**

The person who gave you this coupon took part in our survey. After the interview, they received 3 of these coupons to pass on to people they know - that is how we recruit participants.

- **Who conducts this survey?**

Survey is conducted by Ipsos on behalf of the OSCE Office For Democratic Institutions and Human Rights and the Office of the Commissioner of Human Rights of the Republic of Poland.

Turn over for more information

- **What will the survey be like?**

The interview will take between 20 and 40 minutes. We will start and finish the interview by asking you some general questions about yourself, about your well-being, and to share some of your views on Polish society. We will then ask you whether or not you've experienced various types of crime here in Poland. If you have experienced crime, we will ask you some questions about what happened, and how it affected you.

The person who gave you this coupon can tell you more about the interview process.

- **What will you get in return?**

We offer incentives for the completion of the interview, as well as for recruiting new respondents. The person who gave you this coupon can tell you more about that.

- **How to participate?**

Please call or text (SMS) our co-ordinator at the number below and give them your coupon number. You can talk to them in Polish, English or Ukrainian. They will ask you a few questions and schedule an interview at a time that suits you best.

+48 XXX XXXXXX

Zaproszenie do udziału w badaniu

- **Dlaczego chcemy z Tobą porozmawiać?**

Chcemy dowiedzieć się jak często osoby takie jak ty doświadczają przestępstw i dyskryminacji w Polsce, szczególnie przestępstw związanych z ich pochodzeniem etnicznym, religią i kolorem skóry.

- **Dlaczego otrzymałeś(-łaś) ten kupon?**

Osoba, od której otrzymałeś ten kupon, wzięła udział w naszym badaniu. Po ankiecie otrzymała ona trzy kupony do przekazania swoim znajomym – w ten sposób rekrutujemy uczestników.

- **Kto prowadzi to badanie?**

Badanie realizowane jest przez Ipsos na zlecenie Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE oraz Biura Rzecznika Praw Obywatelskich.

Więcej informacji na odwrócie kuponu

- **Jak będzie wyglądało badanie?**

Ankieta potrwa od 20 do 40 minut. Zaczniemy i skończymy rozmowę, zadając Ci kilka ogólnych pytań na Twój temat, o Twoje samopoczucie i niektóre poglądy na temat polskiego społeczeństwa. Następnie zapytamy Cię, czy doświadczyłeś(-łaś) w Polsce różnych rodzajów przestępstw. Jeżeli tak, zadamy Ci kilka pytań na temat tego, co się stało i jak to doświadczenie na Ciebie wpłynęło. Osoba, która dała Ci ten kupon, może powiedzieć Ci więcej o ankiecie i jej przebiegu.

- **Co otrzymasz w zamian?**

Oferujemy drobne wynagrodzenie za udzielenie rozmowy oraz za zrekrutowanie nowych uczestników. Osoba, która dała Ci ten kupon, może powiedzieć Ci więcej na ten temat.

- **Jak wziąć udział?**

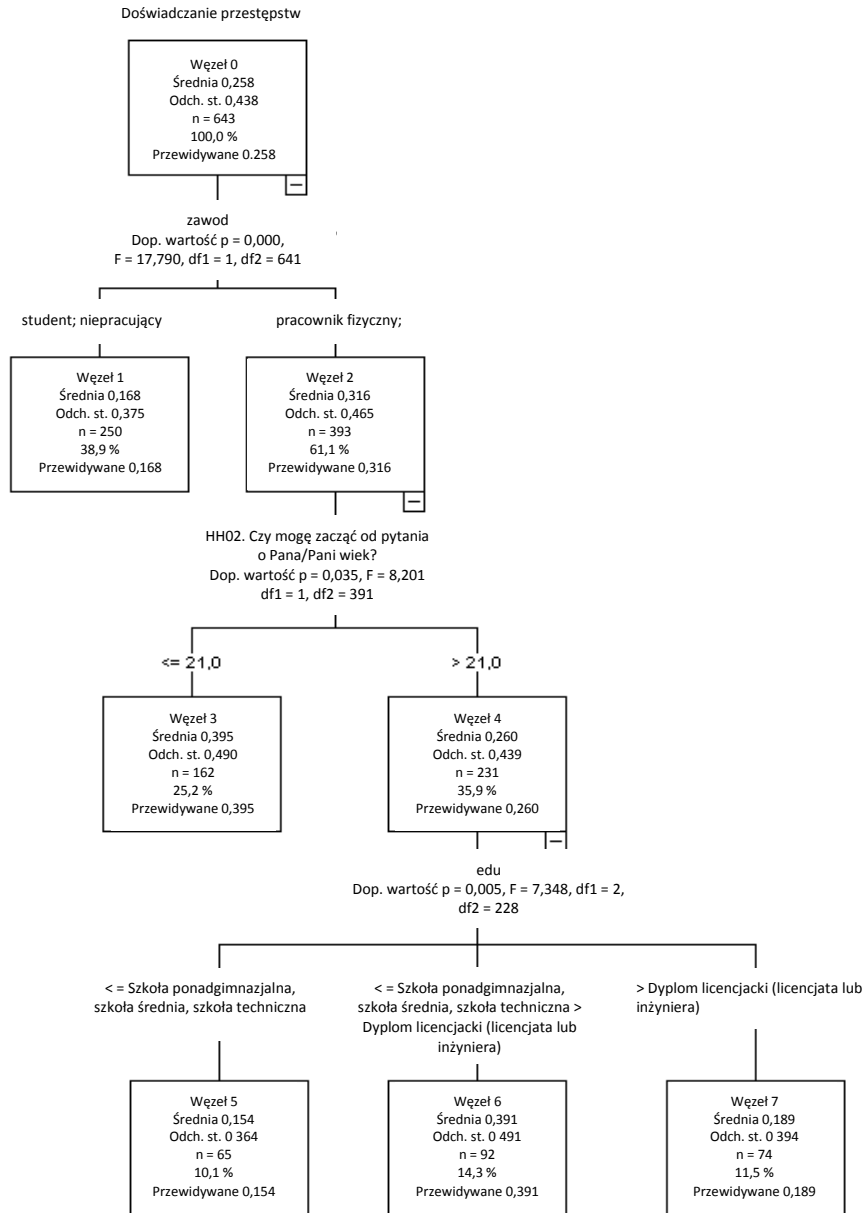
Zadzwoń do naszego koordynatora lub wyślij SMS pod numer wydrukowany poniżej i podaj swój numer kuponu. Możesz porozmawiać z nim po polsku, angielsku lub po ukraińsku. Koordynator zada Ci kilka pytań i umówi ankietę.

+48 XXX XXX XXX

Proszę umówić wywiad przed:

Załącznik 3: Analiza CHAID przestępstw z nienawiści

Doświadczenie przestępstw z nienawiści

